

Blootstellen

Onderzoek naar de vermeende pornificatie in vrouwenbladen *Viva* en *Yes*.

Lilian Stolk
289707

lilianstolk@gmail.com

Master Media en Journalistiek
Erasmus Universiteit Rotterdam

Begeleider: Dr. Bernadette Kester
Tweede lezer: Dr. Tonny Krijnen

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	pag. 1
1.1 Onderwerp	pag. 1
1.2 Vraagstelling	pag. 2
1.3 Relevantie	pag. 3
2. THEORETISCH KADER	pag. 4
2.1 Beeldvorming	pag. 4
2.2 Seksuele discourse	pag. 6
2.3 Gender	pag. 9
2.4 Gender en seksualiteit	pag. 11
2.5 Ontwikkeling van het vrouwelijk lichaam	pag. 15
2.6 Tot slot	pag. 17
3. ONDERZOEKSOPZET	pag. 20
3.1 Dataverzameling	pag. 20
3.2 Bronnen	pag. 21
3.2.1 Viva	pag. 22
3.2.2 Yes	pag. 23
3.3 Methode	pag. 24
4. VIVA DISCOURSE LICHAMELIJKE SCHOONHEID	pag. 26
4.1 Kwantitatieve analyse	pag. 26
4.2 Kwalitatieve analyse	pag. 29
4.2.1 Externe ingrepen	pag. 29
4.2.2 Zelfcorrecties	pag. 30
4.2.3 Zelfwaardering	pag. 32
4.3 Vaste rubrieken	pag. 35
4.3.1 Kijk mij nou (1987)	pag. 35
4.3.2 Mooi fit vitrine (1997)	pag. 35
4.3.3 Any Body (1997-2007)	pag. 36
4.3.4 Open podium (2007)	pag. 37
4.4 Deelconclusie	pag. 38
5. VIVA DISCOURSE SEKSUALITEIT	pag. 39
5.1 Kwantitatieve analyse	pag. 39
5.2 Kwalitatieve analyse	pag. 42

5.2.1 Plezier	pag. 42
5.2.2 Voortplanting	pag. 44
5.2.3 Medisch	pag. 45
5.2.4 Trauma	pag. 48
5.2.5 Andere vormen van seksualiteit	pag. 50
5.3 Vaste rubrieken	pag. 52
5.3.1 Viva verhaal (1987)	pag. 52
5.3.2 Man in bed (2007)	pag. 52
5.3.3 Open podium (2007)	pag. 53
5.4 Deelconclusie	pag. 53
6. YES DISCOURSE LICHAMELIJKE SCHOONHEID	pag. 56
6.1 Kwantitatieve analyse	pag. 56
6.2 Kwalitatieve analyse	pag. 59
6.2.1 Externe ingrepen	pag. 59
6.2.2 Zelfcorrecties	pag. 61
6.2.3 Zelfwaardering	pag. 64
6.3 Vaste rubrieken	pag. 66
6.3.1 Beautyboek (1987)	pag. 66
6.3.2 Mooi meid (1997)	pag. 66
6.3.3. Ik en mijn lijf (1997)	pag. 67
6.3.4 Style & Facts (2007)	pag. 67
6.3.5 Uit(g)aan (2007)	pag. 68
6.3.6 Forum (2007)	pag. 68
6.3.7 Metamorfoserubriek	pag. 68
6.4 Deelconclusie	pag. 69
7. YES DISCOURSE SEKSUALITEIT	pag. 70
7.1 Kwantitatieve analyse	pag. 70
7.2 Kwalitatieve analyse	pag. 73
7.2.1 Plezier	pag. 73
7.2.2 Voortplanting	pag. 75
7.2.3 Medisch	pag. 76
7.2.4 Trauma	pag. 78
7.2.5 Andere vormen van seksualiteit	pag. 79
7.3 Vaste rubrieken	pag. 81
7.3.1 Mijn eerste liefde (1987)	pag. 81
7.3.2 Seks & Facts (2007)	pag. 81
7.3.3 Blootstellen (2007)	pag. 82

7.3.4 Forum (2007)	pag. 82
7.4 Deelconclusie	pag. 82
8. CONCLUSIE	pag. 84
8.1 Antwoord vraagstelling	pag. 85
8.2 Aanbevelingen verder onderzoek	pag. 88
9. LITERATUURLIJST	pag. 89
BIJLAGE 1	pag. 90
BIJLAGE 2	pag. 92

1. INLEIDING

1.1 Onderwerp

Je kunt er niet omheen. In Nederland heerst momenteel een verhit debat over de seksualisering van de samenleving. Het woord seksualisering verwijst in deze context niet naar het bespreekbaar maken van seksuele onderwerpen en de toename van de aandacht van seksualiteit, maar heeft een negatieve connotatie. De aandacht voor seksualiteit wordt geproblematiseerd. Het toenemende aantal beelden van schaarsgeklede vrouwen in media, tienermeisjes die seksuele handelingen verrichten in ruil voor een drankje (de zogenaamde 'breezersletjes'), een dure spijkerbroek of een telefoonkaart, het uitdagende ondergoed dat in mode warenhuizen verkrijgbaar is en de chirurgische ingrepen die (jonge) meisjes aan hun geslachtsorganen ondergaan, het zijn allemaal voorbeelden van deze ontwikkeling, die soms ook worden bestempeld als pornificatie. Wanneer ik het begrip seksualisering in mijn thesis gebruik, zal ik deze negatieve betekenis bedoelen. De seksualisering van de samenleving vindt plaats op twee niveaus: beleving van seksualiteit en het fysieke lichaam van de vrouw.

Het debat over seksualisering kwam op gang na de uitzending van de documentaire *Beperkt Houdbaar* op 8 maart 2007, waarmee documentairemaakster Sunny Bergman een kritische noot plaatste bij de maakbaarheid van de samenleving. De documentaire maakte duidelijk dat er geld wordt verdiend aan de onzekerheid van vrouwen, dat de lat voor vrouwen veel hoger ligt dan voor mannen en dat vrouwelijkheid continu in verband wordt gebracht met schoonheid. Het gebruik van Photoshop in glossy magazines, de promotie van anti-rimpel crèmes waarvan de werking nooit wetenschappelijk is aangetoond en de geavanceerde ingrepen die tegenwoordig met plastische chirurgie mogelijk zijn, kwamen in deze documentaire allemaal aan bod. *Beperkt Houdbaar* heeft velen verbaasd, ook ik was erg onder de indruk. Opvallend was bijvoorbeeld de grote variatie aan vaginacorrecties die Amerikaanse plastisch chirurg dokter Madlock Bergman aanraadde voor de 'perfecte playboylook, van vagina verjonging en verkleining van de schaamlippen tot liposuctie van de venusheuvel.'. Daarnaast het verhaal van een vijftienjarig meisje dat middels pop-up venster op internet werd geconfronteerd met pornografie, wat haar onzeker maakte tegenover haar eigen vagina, waardoor zij zich graag door dokter Madlock wilde laten behandelen. Haar moeder stond volledig achter de keuze van haar dochter en verbaasde zich zelfs dat de operatie niet door de verzekering werd vergoed. (*Beperkt Houdbaar* [Tv-uitzending]) Na het zien van de documentaire wist ik, nog zonder me bewust te zijn van commotie de documentaire zou veroorzaken, dat ik over dit onderwerp mijn masterthesis wilde schrijven.

De documentaire was een eye-opener en bracht een maatschappelijke discussie op gang, die doorsijpelde naar de politiek. In april 2007 viel de Christen Unie over een gepland reclamedoek van een lingeriewinkel ter grootte van 200 vierkante meter die in de Utrechtse binnenstad zou komen te hangen. Het reclamedoek behelst een jonge vrouw met een goed

figuur, liggend op een duikplank, gekleed in alleen een gouden bikini. Volgens Mirjam Bakker, fractievoorzitter van de plaatselijke Christen Unie, was dit beeld kwetsend voor vrouwen. Omdat de vrouw in de bikini als een lustobject zou zijn neergezet, sloot het beeld niet aan op de visie dat de vrouw een volwaardige plaats heeft in onze samenleving. Ondanks het verzet van de Christen Unie werd de reclame poster uiteindelijk gewoon boven een winkelpand op de Utrechtse Oudegracht geplaatst.

Het onderwerp kwam hoog op de agenda van de regering te staan. Minister Plasterk presenteerde in september 2007 zijn emancipatienota 2008-2011: *Meer kansen voor vrouwen*. Naast het verhogen van het aantal vrouwen aan de top en het verlagen van het aantal tienerzwangerschappen, gaat het rapport ook over de portrettering van meisjes en vrouwen als lustobject dat tot uitdrukking komt in onhaalbare schoonheidsidealen en toenemende vercommercialisering en seksualisering van het vrouwelijk lichaam. In de nota wordt gesteld dat de jeugd op steeds jongere leeftijd met openlijke seksuele handelingen en toespelingen wordt geconfronteerd, waardoor het in toenemende mate een alledaags onderdeel van de jeugdcultuur wordt. Door middel van televisieprogramma's, onderwijs, muziekkzenders en internet wil de overheid jongeren weerbaar maken voor het toenemende seksuele geweld en de grote vrijheden die aan hun voeten liggen.

Of het in navolging was van de nieuwe emancipatienota of een reactie op het debat is onbekend, maar een feit is dat er ook op televisie programma's kwamen die op de seksualisering inhaakten. Zo introduceerde de Evangelische Omroep begin 2008 het televisieprogramma *Veertig dagen zonder seks*, waarin werd onderzocht of een groep jongeren lust en verleiding kunnen weerstaan. Het programma stimuleerde de jongeren om minder makkelijk met intimiteit, seks en relaties om te springen en confronteerde hen met de betekenis van echte liefde. Een ander televisieprogramma is *Say no to the knife* van BNN, waarin werd geprobeerd om zeven jongeren die onzeker waren over hun uiterlijk en een plastisch chirurgische ingreep als enige uitweg zagen, met behulp van een psychologe en een stylist, op andere gedachten te brengen.

1.2 Vraagstelling

Feministen constateerden de ontwikkeling, politiek en media namen het over. Inmiddels is de pornificatie van de samenleving een bekend verschijnsel in onze maatschappij. In het geval van de bikini reclame waren diverse partijen van mening dat de reactie van de Christen Unie overdreven was. Frans Blanchard, voorzitter van de VEA (vereniging van communicatie adviesbureaus in de reclame), zegt nauwelijks klachten te ontvangen over bloot in reclames. (<http://www.nrc.nl> 1 mei 2008) In mijn thesis wil ik onderzoeken of de beeldvorming over seksualiteit ook daadwerkelijk meer pornografisch is geworden in de (jonge) vrouwentijdschriften *Viva* en *Yes*. Ik gebruik deze tijdschriften als bron omdat hun doelgroep, jonge vrouwen, vaak als 'slachtoffer' wordt gezien van de pornificatie. Het onderwerp seksualiteit komt in deze bladen ruimschoots aan bod, maar in het debat over de

seksualisering worden ze, opmerkelijk genoeg, nauwelijks genoemd, met uitzondering van glossy's. Bovendien zijn tijdschriften een goede weerspiegeling van het klimaat van de samenleving. Voor mijn onderzoek heb ik de volgende vraagstelling geformuleerd:

Hoe wordt over het vrouwelijk lichaam en seksualiteit besproken in de Viva en Yes van 1987 tot en met 2007? Is de trend naar grotere seksualisering of pornificatie, die in de samenleving plaatsvindt, ook hier waar te nemen?

Ik zal niet elke editie in de bovengenoemde tijdspanne bij mijn onderzoek betrekken. In plaats daarvan heb ik een selectie gemaakt van drie jaargangen die ik zal onderzoeken: 1987, 1997 en 2007. Van deze jaargangen zal ik maandelijks twee edities analyseren. Naar aanleiding van een kwantitatieve en een kwalitatieve inhoudsanalyse hoop ik een antwoord te kunnen geven op mijn vraag.

1.3 Relevantie

De grote aandacht die aan de seksualisering van de samenleving wordt besteed, zoals ik reeds heb geïllustreerd, laat de actualiteit van het onderwerp zien. In Amerika, waar het onderwerp ook een *hot topic* is, is in 2007 wetenschappelijk onderzoek gedaan. Uit het onderzoek dat de APA Task Force on the Sexualisation of Girls deed naar de geseksualiseerde beelden in de media en de effecten ervan op jongeren, vloeide de conclusie dat de seksualisering duidelijk negatieve gevolgen heeft voor de mentale en fysieke gezondheid van Amerikaanse jongeren en ook maatschappelijke gevolgen met zich meebrengt. (<http://www.apa.org> 1 mei 2008) Ook in Nederland wordt steeds meer onderzoek gedaan naar de seksualisering van de samenleving, met name naar de gevolgen ervan. Zo onderzocht Liesbeth Woertman de psychische gevolgen van televisiebeelden. Ze bekeek het onderwerp vanuit een sociologisch perspectief. Haar conclusie was dat hoe meer mensen naar televisie kijken, hoe negatiever ze denken over hun eigen lichaamsbeeld en hoe groter de wens is het lichaam cosmetisch te corrigeren. (<http://www.parool.nl> 21 juni 2008) Bij het onderzoek naar dit onderwerp wordt er vaak al vanuit gegaan dat er sprake is van seksualisering. In mijn thesis zal ik juist dit onderzoeken, door mij te richten op de beeldvorming over seksualiteit in *Viva* en *Yes*.

2. THEORETISCH KADER

In mijn thesis ga ik onderzoeken hoe de onderwerpen lichamelijke schoonheid en seksualiteit in de (jonge) vrouwentijdschriften *Viva* en *Yes* worden behandeld, waardoor het thema beeldvorming de belangrijkste rode draad zal vormen. Beeldvorming is een visie op de werkelijkheid, waarmee we dagelijks mee te maken hebben. De werkelijkheid wordt namelijk altijd vanuit een bepaald perspectief bekeken. In de volgende paragraaf wordt duidelijk dat beeldvorming te maken heeft met de communicatie van cultuur.

2.1 Beeldvorming

Beeldvorming is een veelomvattend en lastig te definiëren begrip. De simpele omschrijving van beeldvorming, het vormen van een beeld over iets, is lang niet volledig genoeg. De volgende sociologische definitie komt meer in de buurt: *'Een cultureel proces waar individuen en sociale groeperingen op basis van contacten en relaties met 'omgevingsobjecten', de 'werkelijkheid' waarbinnen deze objecten zich bevinden, interpreteren, en dit beeld vervolgens aan de eigen 'werkelijkheid' toetsen.'* (Servaes & Tonnaer: 1992, 49) Het gaat om een proces waarbij je vanuit een bepaalde invalshoek, gevormd door je culturele bagage, een eigen werkelijkheid vormt. Je interpreteert dat wat je ziet, door het te toetsen aan iets wat je al weet uit eerdere ervaringen. Dit gaat zo snel dat we onszelf hier nauwelijks meer bewust van zijn. Zonder erbij na te denken, vormen we voortdurend beelden in ons hoofd van mensen die we tegenkomen en dingen die we meemaken. (Kester, beeldvorming en media 7-2-2008) Massamedia spelen hierbij een belangrijke rol, doordat het beeld dat we vormen aansluit bij identiteiten waarmee de media ons confronteert en dat niet altijd met de werkelijkheid overeenkomt. Onze ervaringen delen we met anderen en worden door andere bevestigd of bijgestuurd. Communicatie is dan ook essentieel voor het beeldvormingsproces.

In zijn boek *Communication as culture* (1989) onderzoekt de Amerikaanse cultuursocioloog James W. Carey de culturele betekenis van communicatie. Carey onderscheidt twee verschillende invalshoeken van het begrip, die hun oorsprong vinden in de Amerikaanse cultuur aan het begin van de negentiende eeuw en een religieuze achtergrond hebben. Bij de eerste invalshoek wordt communicatie als transmissiemiddel gezien. Communicatie wordt gebruikt voor het verspreiden van informatie. Door te communiceren via media, zoals vroeger de telegraaf en nu de computer, wordt een afstand overbrugd. Signalen en boodschappen worden in een omgeving verspreid, met als doel deze omgeving onder controle te houden. (Carey, 1989: 15) De tweede invalshoek is de oudste opvatting van het begrip, hierbij wordt communicatie namelijk gezien als een ritueel. In plaats van de verspreiding van boodschappen in ruimtelijk opzicht, ligt de nadruk bij deze benadering op de representatie van gedeelde belangen. Communicatie wordt gezien als een ceremonie, die mensen samenbrengt in gemeenschappelijkheid. Het zorgt voor een eenheid. (Carey, 1989:

18-20) Het verschil tussen beide invalshoeken illustreert Carey aan de hand van een krant. Bij de visie waar communicatie als transmissie wordt gezien, is een krant een instrument om nieuws en kennis te verkondigen. In het rituele aspect van communicatie is het lezen van een krant niet zozeer het regelmatig verkrijgen van informatie, maar een situatie waarin een bepaalde visie van de wereld wordt verbeeld, gedeeld en bevestigd. (Carey, 1989: 20) Communicatie is niet zozeer informatie, maar confirmatie.

Carey omschrijft het begrip communicatie als volgt:

'Communication is a symbolic process whereby reality is produced, maintained, repaired and transformed.' (Carey, 1989: 23)

De sociale werkelijkheid is niet een vast gegeven, maar wordt geproduceerd en geconstrueerd in communicatie, met behulp van symbolische vormen. Symbolische vormen geven betekenis aan objecten, zodat deze communiceerbaar worden. Massamedia gebruiken deze symbolische vormen om een beeld van de werkelijkheid te construeren, dat ons beeld van de werkelijkheid, onze individuele en sociale werkelijkheid, beïnvloedt. De werkelijkheid is volgens Carey dus een sociale constructie. (Carey, 1989: 25)

Hoe de sociale werkelijkheid geconstrueerd wordt, wordt in belangrijke mate bepaald door cultuur. Tennekes definieert cultuur in *De onbekende dimensie. Over cultuur, cultuurverschillen en macht* (1990) als volgt:

'Een systeem van betekenissen dat de mens – of beter gezegd, een verzameling mensen die met elkaar een samenleving (of een groep binnen die samenleving) vormen – oriënteert op de natuurlijke en sociale wereld waarin hij leeft.' (Tennekes, 1990: 18)

Tennekes ziet het allerm minst als een statisch begrip, maar omschrijft cultuur als een menselijk product. Het feit dat er veel verschillende culturen bestaan, bewijst dat er veel alternatieven zijn om het leven in te richten. Het credo *'man makes himself'* illustreert de belangrijke rol die creativiteit bij deze productie speelt. Desondanks kunnen we onze levenswijze niet geheel zelf bepalen. Als we geboren worden zijn al een aantal zaken vastgesteld, zonder dat we hier zelf invloed op hebben. Je groeit op in een katholiek of een islamitisch gezin, in Afrika of in West Europa. Een persoon 'maakt' zichzelf, maar creëert niet de wereld om hem heen. Hierdoor kunnen we zeggen dat cultuur ook een objectieve werkelijkheid buiten ons. Tot slot is cultuur volgens Tennekes ook een subjectieve werkelijkheid in ons. Om mens te worden dienen we de cultuur waarbinnen we worden geboren ons eigen te maken. Cultuur heeft om deze reden een enorme invloed op ons doen en laten. (Tennekes, 1990: 18-19) Media geven aan wat belangrijk is in onze maatschappij. Modemagazines vertellen ons bijvoorbeeld welke kleding hip is en veel mensen nemen dat over. Het veranderende modebeeld zorgt ervoor dat we ons schamen voor de kleding die we droegen op foto's van tien jaar geleden. We

identificeren ons vaak met de veranderingen die onze smaak onder invloed van cultuurveranderingen heeft ondergaan. (Tennekes, 1990: 24)

Onze beeldvorming heeft voor een groot deel te maken met de cultuur waarin we leven. Onze cultuur schrijft ons regels voor die we onbewust toepassen in ons doen en laten. Mensen gedragen zich naar hun cultuur. Dat in onze huidige samenleving veel gecommuniceerd wordt met beelden van naakte lichamen, zoals in reclames of videoclip, spoort jonge meisjes aan veel aandacht aan hun lichaam te geven.

2.2 Seksuele discours

Het woord seksualiteit is afgeleid van het Latijnse *secare* (letterlijk vertaald: in tweeën snijden), dat aangeeft dat er sprake is van een samenspel. In onze gewone omgangstaal is seksualiteit een menselijke behoefte waarbij het krijgen van een orgasme belangrijk wordt gevonden en dat een gevolg is van door wederzijds plezier en genot. (Dirkx & Heuves: 2005, 11) Ons denken over seksualiteit wordt beïnvloed door culturele tradities, mediabeelden en sociale interacties. Zowel het katholicisme als het calvinisme hanteerden een radicale antiseksuele moraal, overtredingen werden bestraft. Kerkelijke instanties hebben bijvoorbeeld lange tijd gezorgd voor een taboe, angst en schaamtegevoel rondom seksualiteit. De christelijke moraal bepaalde hoe de mensen hun seksuele leven moesten invullen: hoe er gevreeën moest worden (de missionarishouding) en met wie (alleen een door huwelijk verbonden man en vrouw). Seks was slechts bedoeld voor voortplanting. (Paardekoper & Rijsbergen, 2008: 18)

Volgens Freud zijn voortplanting en geslachtsorganen niet de enige associaties met seksualiteit. Freud gaf een bredere betekenis aan het woord seksualiteit en bracht het in relatie met de psyche van de mens. Zijn psychoanalytische theorie ontstond toen hij begin negentiende eeuw deel uitmaakte van een groep kunstenaars en intellectuelen, die gefascineerd waren door de morbide kanten van seksualiteit en 'de fatale vrouw' in het bijzonder. Het verdringen van seksualiteit zou een onbewuste destructie tot gevolg hebben. (Dirkx & Heuves: 2005, 12) Freud was ervan overtuigd dat een psychische stoornis niet mogelijk is, zonder dat ook het seksuele leven van desbetreffende persoon verstoord is. Het woord seksualiteit had in zijn visie betrekking op het gedrag dat lustervaringen met zich meebrengt. Niet enkel seksuele lust maar ook lustgevend functies zoals voeding, ontlasting, kijken en aanraken vallen hieronder. Tijdens zijn zelfanalyse ontdekte hij een relatie tussen zijn jeugdherinneringen en seksualiteit, met name gericht op zijn moeder. Deze analyse werd de basis van zijn psychoanalyse, waarmee hij aantoonde dat er meer is dan biologische seksualiteit. Seksualiteit was volgens Freud overal aanwezig; in alle levensgebieden en bij alle aspecten van het menszijn. De energie die de mens aanzet tot (seksuele) wensen en verlangen noemde hij libido. Het libido is erg beweeglijk en kan zich transformeren in verschillende gedaantes, waardoor het een bijzondere prikkel is voor verbeeldingskracht. Freud maakte een onderscheid tussen infantiele seksualiteit en volwassen seksualiteit.

Omdat bij de infantiele seksualiteit door onrijpheid orgastische bevrediging bij mannen niet mogelijk is, vertaalt de seksualiteit zich hier in het fantaseren over de vervulling van wensen en het wachten op verlangen. (Dirkx & Heuves: 2005, 14-15)

De opvatting van het Christendom en Freud over seksualiteit vormen tevens de basis van het seksuele discours dat Foucault beschreef in zijn *History of sexuality* (1976, 1984, 1984). Foucault bekritiseert de algemeen aanvaarde opvatting dat in historisch perspectief seksualiteit altijd wordt verbonden met onderdrukking en dat de moderne industriële maatschappij een tijdperk is waarbij seks in toenemende mate wordt bedwongen. Daarentegen zouden er meer machtsinstituties zijn die een openlijke en gedetailleerde belangstelling hebben voor seksualiteit. (Foucault, 1984: 51) Volgens Foucault is er nooit sprake geweest van een seksuele bevrijding, maar was er vanaf de zeventiende eeuw in de Westerse samenleving wel sprake van een sterke toename van vertogen over seksualiteit. Er moest zoveel mogelijk worden gepraat over seksualiteit, hoe meer hoe beter. De wil tot weten leidde tot een zoektocht naar de 'waarheid', naar duidelijkheid over de stand van zaken met betrekking tot seks. Het eerste instituut dat een hoofdrol vervulde in deze ontwikkeling was de kerk. In de zeventiende eeuw was de biecht een belangrijk medium via welke dingen verteld werden die men normaal gesproken achterhield, vooral wat betreft seks. (Foucault, 1984: 63) Aan het eind van de achttiende eeuw, ten tijde van de Verlichting, ontstond een moderne zienswijze in verband met seksualiteit, waardoor de macht die de kerk altijd in het discours had, verschoof naar de wetenschap. Waar de kerk zich druk maakte over gedrag dat niet binnen gezinsrelaties en religie paste, zoals bij buitenechtelijke relaties of sodomie, introduceerden wetenschappers en medici het idee van een abnormale seksualiteit. Vragen of men op de juiste manier seks bedreef en het aantal keer wel genoeg was, werden belangrijk. Daarnaast werd in de nieuwe ideologie seksualiteit bij het kind geproblematiseerd, werd de vrouw als hysterisch beschouwd, perversiteiten, zoals masturbatie, verboden en de bevolking middels geboortebeperving gereguleerd. Deze veranderingen zorgden ervoor dat seks niet alleen meer een lekenzaak was, maar ook een staatszaak werd. (Foucault, 1984: 113-115) De psychoanalyse is een voorbeeld van deze nieuwe wetenschappelijke ideologie over seksualiteit. Hij keurt het door velen veronderstelde idee, dat seksualiteit jarenlang zou zijn weggemoffeld en dat een bevrijding plotseling een einde maakte aan deze verdrukking, af. Foucault spreekt van een onderdrukkingshypothese, die de zogenaamde sprekerswinst als gevolg heeft. Als men er vanuit gaat dat het spreken over seks wordt onderdrukt, is het goed om juist over het onderwerp te praten. Volgens Foucault beweren mensen maar al te graag dat seks onderdrukt wordt, als excuus om er meer over te praten. (De Bruin, 1999: 43)

In de huidige samenleving is seksualiteit steeds minder vaak onderwerp van verdrukking. De nieuwe vrijheid die seksualiteit heeft gekregen, heeft geleid tot het ontstaan van twee verschillende discoursen. Enerzijds het liberale discours, dat de seksuele vrijheid omarmt. Het bespreekbaar maken van seksuele onderwerpen, de stijgende aandacht die het onderwerp seksualiteit tegenwoordig krijgt en de verplaatsing van pornografie naar de

openbare ruimte, worden bij deze visie als een groot goed gezien. Het problematiseren van de seksualisering wordt door sommigen beschouwd als een nieuwe vorm van preutsheid.

Tegenover het liberale discours staat het conservatieve discours, dat de seksuele vrijheid juist verafschuwt. De seksuele revolutie zou hebben gezorgd voor een radicale omwenteling, waarbij alle seks ineens goed was en men alles wilde uitproberen. Inmiddels is deze beweging doorgeslagen, en ontstaat een toenemende aantrekkingskracht naar simplistische fantasieën, zoals in de pornowereld. (<http://www.slowsex.nl>, 24 mei 2008) Niet voor niks wordt de ontwikkeling van seksuele vrijheid door het conservatieve discours bestempeld met de term: pornoficatie van de samenleving. Filosoof Jos de Mul definieert deze pornoficatie aan de hand van drie aspecten. Het eerste aspect is de enorme toename van de productie en consumptie van pornografie. Pornografie, het afbeelden van menselijk seksueel gedrag met als doel om seksuele opwinding te creëren, is even oud als de mensheid. Maar de media, drukpers, fotografie, film, hebben gezorgd voor een grote toename. Tegenwoordig zorgt internet voor een explosieve verspreiding. Twee eigenschappen van dit nieuwe medium kunnen hiervoor als oorzaak worden beschouwd. De anonimiteit en de toegankelijkheid van het internet maken de drempel om pornografie te bekijken veel lager en zorgen ervoor dat het zelfs bereikbaar wordt voor kinderen. Het tweede aspect van de pornoficatie betreft het langzaam doorsijpelen van pornografie in andere maatschappelijke domeinen. Het gebruik van erotische beelden bij reclameboodschappen, zoals de in de inleiding reeds genoemde bikinireclame, de verschijning van schaars geklede, billenschuddende dames in muziekclips en de toenemende populariteit van het paaldansen als hobby van vrouwen, vallen allemaal onder deze categorie. Tot slot noemt De Mul de pervertering van de omgang met beelden die het menselijk lijden tonen en die worden gezien als vermaak. Hiermee verwijst De Mul naar de combinatie van seks met geweld, dat zich uit in onder andere bestialiteit, poep- en plasseks, *gang bangs*, kinderporno en necrofilie. (De Mul, 2007: 12.)

Ook collega filosoof Ger Groot constateert deze laatste ontwikkeling. Groot is van mening dat seksualiteit sinds het ontstaan van de mensheid een metamorfose heeft ondergaan. Seksualiteit is een cultureel proces dat geheel in het teken staat van het verbod. Het tonen van geslachtsdelen is uit de openbare ruimten gehaald en verschijnt enkel nog in erotisch verholde vorm. De altijd deels verholde lichamelijke schoonheid prikkelt het verlangen. Eigenlijk wordt het seksuele lichaam door het verbod juist begeerlijker. De erotische fantasie richt zich namelijk altijd op het overschrijden van een grens. Men droomt over onmogelijke liefdes, bijvoorbeeld met een filmster. En ook binnen een relatie wordt de spanning gestimuleerd door seks te hebben op ongewone locaties of middels aparte standjes. Pornografie kan als een soort catalogus van deze fantasieën worden gezien. Het illustreert, beschrijft of suggereert datgene wat erotisch niet mag en is daardoor het middelpunt van erotiek zelf. Het probleem is echter zodra het taboe is overschreden, de erotiek en opwinding verdwijnt. Onder andere de afschaffing van het pornografieverbod in de

jaren zeventig en van het bordeelverbod in 2000 hebben er volgens Groot voor gezorgd dat de openbare ruimte zich in korte tijd heeft gevuld met vrijwel onverhuld pornografische beelden en seksuele zinspelingen. Hierdoor is de openbare ruimte niet meer erotisch opwindend geworden. De in lingerie gehulde dames op reclameposters doen de voorbijganger niets. Ook de uit de pornografie afkomstige string en dildo zijn niet spannend meer nu ze steeds vaker in het lingerieelade of op het nachtkastje te vinden zijn. Kortom: de pornografie verliest haar erotische lading doordat het 'normaal' wordt. Nu de pornogebruiker geen schaamtevol uitstapje meer hoeft te maken om bijvoorbeeld een pornofilm of een sekspeeltje in huis te halen, maar deze gewoon via het internet kan bekijken of bestellen, zal ook de behoefte verschuiven om weer iets verbodens te vinden. Iets dat zijn hormonen opnieuw kan prikkelen. Pornografie zal altijd blijven zoeken naar schokkende genres waarvan men niet durft te verwachten dat ze ooit tot het 'normale' zullen gaan behoren, aldus Groot. (Groot, 2007: 53-55.) Dit zou leiden tot de extremen die De Mul noemt.

2.3 Gender

Het gegeven dat vooral vrouwen en niet zozeer mannen als een lustobject worden gerepresenteerd, heeft te maken met de toepassing van genderrollen in de media. Als we het hebben over sekse, bedoelen we het biologische onderscheid tussen mannen en vrouwen. Je wordt geboren als een jongen of als een meisje, maar daarna wordt je identiteit verder door je omgeving bepaald. Bij de geboorte van jongen wordt er beschuit met blauwe muisjes uitgedeeld, de baby slaapt in een blauwe kamer, wordt gekleed in stoere broeken en krijgt auto's cadeau. Een meisje heeft daarentegen een roze kamer, rokjes en jurkjes om te dragen en poppen om mee te spelen. Deze verschillen tussen jongens en meisjes zijn door gender bepaald. Onderzoek heeft uitgewezen dat kinderen zich reeds op tweejarige leeftijd bewust zijn van hun genderrollen. Naarmate kinderen ouder worden, worden de genderverschillen steeds duidelijker. Er zijn verschillende manieren waarop kinderen zich conformeren aan hun gender. Ten eerste kan er sprake zijn positieve versterking, wat zich uit in het aanmoedigen van gedrag dat overeenkomt met de gender door uitspraken als 'je bent een echt meisje' of 'een stoere jongen'. De tweede manier waarop kinderen hun genderrol aanleren, is door de verwachting van hun ouders. Kinderen stemmen hun gedrag af op de opvattingen die ouders hebben over mannelijk of vrouwelijk gedrag. Ten derde is een rol weggelegd voor identificatie en imitatie, wat betekent dat kinderen het gedrag van helden en belangrijke personen in hun directe omgeving simuleren. En tot slot zorgt de druk van een groep voor het verlangen je aan te passen aan de norm die door leeftijdsgenoten normaal wordt gevonden. (Mayes, 1986: 11)

Het begrip gender staat niet vast, maar is een vloeiend begrip, dat tegen essentialistisch denken ingaat. Je kan in een mannenlichaam of een vrouwenlichaam geboren worden, maar eigenschappen zijn niet per gender verschillend. Zo zijn niet alle vrouwen meer verzorgend dan mannen, niet alle mannen sterker dan vrouwen en denken niet alle mannen altijd aan seks. Toch blijven we wel vaak in de termen 'mannelijk' en 'vrouwelijk'

denken: sterk en stoer zijn is een mannelijke eigenschap, zorgzaam en romantisch een vrouwelijke. Deze categorieën worden in de hele media, met name in tijdschriften, flink benadrukt, er wordt nauwelijks van afgeweken.

Wat men onder mannelijkheid en vrouwelijkheid verstaat, wordt bepaald door de maatschappij. Met haar boek *Sex and temperament in three primitive societies* (1935) liet Margaret Mead zien dat gender een sociale en culturele constructie is. Ze illustreerde dat rolpatronen van mannen en vrouwen verschillen per samenleving en dat sekse en gender dus los staan van elkaar. Het werk van Mead vormde een inspiratiebron voor veel antropologen en feministen uit haar tijd en zorgden haar ideeën ervoor dat men meer ging denken vanuit sociale constructies. (Kester, *Beeldvorming en Media* 28-2-2008)

Meads ideeën vormden mede de basis van de Tweede Feministische Golf, die in de jaren zestig op gang kwam. Voor die tijd zorgden mannen voor het geld en vrouwen voor het eten. Mannen waren sterk, verantwoordelijk en actief, vrouwen waren verzorgend, aantrekkelijk en passief. Door het nieuwe denken ontstond bij vrouwen het besef dat deze verdeling slechts een culturele constructie was en dat het ook anders kon. Zo schreef de Franse feministe Simone de Beauvoir, in navolging van Mead, dat je niet als vrouw wordt geboren, maar tot vrouw wordt gemaakt. De vrouwenbeweging was niet alleen een materiële strijd voor gelijke rechten en kansen voor vrouwen, er vond ook een symbolisch conflict plaats over de definities van vrouwelijkheid. (Van Zoonen, 1994: 12) De Golf ging van start na de publicatie van het door de Amerikaanse Betty Friedan geschreven boek *The Feminine Mystique* (1963). Friedan ging in de aanval tegen het beeld van de *happy housewife heroine* dat de media verspreidde, en waaraan zij, als voormalig journaliste voor vrouwentijdschriften, had bijgedragen. Volgens Friedan representeerden deze tijdschriften vrouwen als jong en zorgeloos, bijna kinderlijk, vrouwelijk, passief en vreugdevol in een wereld bestaande uit een slaapkamer en keuken, seks, baby's en thuis. (Gauntlett, 2002: 50) Toen Friedan in de jaren vijftig als schrijfster voor deze tijdschriften werkte, werd haar duidelijk hoe tijdschriften dit beeld van vrouwen stimuleerden. Continu werd ze door redacteurs eraan herinnerd dat vrouwen zichzelf met dit beeld moesten identificeren. In een artikel dat Friedan maakte over een artiest, schreef ze over haar kookkunsten, winkelen, en hoe ze verliefd werd op haar man. (Gauntlett, 2002: 51)

Het boek van Friedan, en de daaropvolgende vrouwenbeweging, zorgden ervoor dat in de jaren zeventig van de twintigste eeuw de relatie tussen genderopvattingen en sociale structuren enorm is veranderd. Diverse feministische wetenschappers, onder wie Angela McRobbie, wezen op een meer variabele opvatting over wat vrouwelijkheid betekent en hoe het precies ligt verankerd in de sociale realiteit. De veranderende opvattingen over vrouwelijkheid lichtte McRobbie toe aan de hand van de rave-cultuur van de jaren negentig, waarbij ook vrouwen op de voorgrond stonden en samenwerkten met mannen. (Nayak & Kehily, 2008: 57) Recentelijk onderzoek naar het leven van jonge vrouwen toont aan dat meisjes hun identiteit op verschillende manieren kunnen uiten en dat vrouwelijkheid niet

langer gebonden is aan het huishouden. Het verlangen naar plezier van jonge vrouwen begin jaren negentig, door de invloed van de rave-cultuur, televisie, tijdschriften en mode, werd door feministische wetenschappers vertaald naar nieuwe vormen van vrouwelijkheid, die werden gekenmerkt door feest, pret en vrijheid. (Nayak & Kehily, 2008: 59) Tegenwoordig lijken vrouwen bevrijd van hun opgelegde vrouwelijkheid. Het begrip verwijst niet zozeer naar de staat van het vrouwzijn, maar wordt als een stereotypering gezien van de rol van de vrouw in het verleden. Moderne vrouwen bekommeren zich niet over het feit of hun identiteit past binnen het idee van vrouwelijkheid. Vrouwelijk zijn is één van de identiteiten volgens welke vrouwen zich kunnen gedragen, dat de vaak gebruikt voor plezier, om een man een de haak te slaan, of voor economische doeleinden, bij het solliciteren bijvoorbeeld. (Gauntlet, 2002: 10-12)

Na het boek van Friedan zijn de acties tegen de door de media geproduceerde stereotyperingen van de vrouw toegenomen. De media ondervinden nog steeds veel kritiek van feministen. Een belangrijk strijdpunt is de mannelijke dominantie. Onderzoek van Gunter (1995) en Elasmars et al. (1999) naar de man-vrouw verdeling in belangrijke televisierollen wees uit dat van 1950 tot 1980 slechts 20% tot 35% vrouw was. Halverwege jaren tachtig steeg het percentage, maar was nog steeds het merendeel man. (Gauntlett, 2002: 43) Tuchman deed onderzoek naar de vrouw op televisie in relatie tot werk, en ontdekte dat, hoewel meer dan de helft van de Amerikaanse vrouwen werken, dit niet op televisie terug komt. Door de overvloed aan mannelijke televisieperformances, vertelt de televisie volgens Tuchman dat vrouwen in de samenleving niet belangrijk zijn. Dit resulteert in een symbolische vernietiging van de vrouw. (Van Zoonen, 1994: 16) De identiteiten van de vrouw die in de media naar voren komen, zijn volgens feministen ook afgestemd op de man. De drie door de media gecreëerde vrouwen zijn: een vrouw, moeder en huishoudster voor mannen, een seksobject dat wordt gebruikt om producten te verkopen aan mannen en een persoon dat mooi probeert te zijn voor mannen. (Van Zoonen, 1994: 66) Vrouwen worden dus telkens in relatie tot de man geplaatst.

2.4 Gender en seksualiteit

Tot nu toe werd het begrip gender gebruikt om de verschillen tussen twee tegengestelde seksen aan te geven. Deze gedachtegang vindt zijn oorsprong pas in de achttiende eeuw, onder invloed van de Verlichting. Duizenden jaren lang werd er namelijk vanuit gegaan dat vrouwen dezelfde genitaliën bezaten als mannen, alleen waren ze binnen het lichaam geplaatst, in plaats van daarbuiten. De vagina werd als een inferieure mannelijke penis gezien, schaamlippen waren de voorhuid, de baarmoeder de balzak en de eierstokken de testikels. Niets leek voor invloedrijke westerse anatomisten duidelijker dan vrouwen voor te stellen als mannen. Het taalgebruik kenmerkt deze visie, want twee eeuwen lang hebben de eierstokken, een orgaan dat vanaf de vroege negentiende eeuw als typisch voor de vrouw werd beschouwd, geen eigen naam gehad. (Laqueur, 1990: 4)

Galen, die in de tweede eeuw na Christus een model ontwikkelde van de structurele identiteit van mannelijke en vrouwelijke voortplantingsorganen, liet zien dat vrouwen in wezen mannen waren bij wie het gebrek aan een krachtig verlangen had geleid tot behouden van innerlijke structuren, die bij mannen buiten zijn geplaatst. (Laqueur, 1990: 4) Galen beschreef vrouwen als omgekeerden, en daardoor minder als perfecte mannen. Ze hebben exact dezelfde organen, maar dan op de verkeerde plekken. Er was er geen mannelijk orgaan, dat niet in naar binnen gekeerde versie in het vrouwelijk lichaam was terug te vinden. De vrouwelijke genitaliën vergeleek Galen met de ogen van een mol. De ogen van de mol hebben precies dezelfde structuur als de ogen van andere dieren, alleen is de mol niet in staat goed te zien. Ze openen niet, net zoals het vrouwelijk geslacht. (Laqueur, 1990: 26-28)

Aristoteles had een eenvoudiger versie van het één seksemodel. Als filosoof was hij ervan overtuigd dat er twee tegenovergestelde identiteiten bestaan, de man en de vrouw. Volgens hem waren de onderscheidende karakteristieken van mannelijkheid echter slechts geestelijk, er waren geen biologische verschillen. De identiteit die naar voren komt, is het resultaat van het vormen, classificeren en onderscheiden van een lichaam in bepaalde omstandigheden. Sociale constructies van de gender golden voor Aristoteles als onmiskenbare feiten, een vrouw is passief en een man actief. Biologische verschillen die seksuele verscheidenheid aangeven, zoals de die man heeft een penis en de vrouw een vagina, de vrouw heeft een baarmoeder en de man niet, vrouwen menstrueren en mannen niet, deden er voor hem niet toe. (Laqueur, 1990: 28) Aristoteles noemt de anatomie de grondslag voor de tegengestelde mannelijke en vrouwelijke principes, van activiteit en passiviteit. Een gecastreerde man heeft bijvoorbeeld veel weg van de vormen van een vrouwelijk geslachtsdeel. (Laqueur, 1990: 31)

In de tijd van Galen en Aristoteles heerste de opvatting dat identiteit niet biologisch werd bepaald, maar door fysiologische indicaties van mannelijkheid of vrouwelijkheid die personen bezaten en die tot uiting kwamen in stemgeluid of beweging. Vanuit deze signalen stelde men voor zichzelf vast welke van de twee seksen overheerste. Hierbij wordt met twee seksen niet twee tegengestelde geslachten bedoeld, maar fijnzinnige, nauwelijks zichtbare verschillen van één geslacht. Er was geen op gender gebaseerd gedrag voor verlangen of verbinding. Het was dan ook niet onnatuurlijk als volwassen mannen zich seksueel aangetrokken voelden tot jongens. Het lichaam van een man was geschikt om zowel erotisch op vrouwen te reageren, als op mannen. Het verschil tussen homoseksuele partners en wie welke seksuele handeling verrichtte, bepaalde de seksuele identiteit. De man is actief, hij is degene die penetreert tijdens anale geslachtsgemeenschap. De vrouw is passief, zij is degene die ontvangt. (Laqueur, 1990: 52-53) Het verschil in gender kwam dus niet zichtbaar fysiek, maar door gedrag naar voren.

In de achttiende eeuw werden, met opkomst van de Verlichting, de opvattingen van Galen en Aristoteles over het één-sekse model door velen afgekeurd. Een vrouw is een

vrouw en het vrouwelijk lichaam heeft eigen geraamte, zenuwstelsel en voortplantingsorganen, proclameerde moreel antropoloog Moreau. Het idee dat er twee seksen bestonden werd een nieuwe invulling van het begrip gender. (Laqueur, 1990, 149) Er zijn twee soorten verklaringen voor het ontstaan van de nieuwe visie: filosofische verklaringen en politieke verklaringen. Als gevolg van de Verlichting werd op filosofisch gebied het feit steeds meer gescheiden van fictie, en werd wetenschap gescheiden van religie. Daarnaast ontstond het idee dat alle complexe manieren waarop gelijkens tussen lichamen, en tussen lichamen en de kosmos, werden aangegeven, konden worden verklaard volgens één gegeven: de natuur. De wetenschap zag gender verschillen als biologische verschillen. Artistoteles hoefde niet te zoeken naar seksuele verschillen om de minderheid van vrouwen ten opzichte van mannen aan te geven, dit is natuurlijk gegeven. (Laqueur, 1990, 151) Het feit dat de vrouw een baarmoeder bezat, schreef voor dat ze voor de kinderen moest zorgen. Met het begrip gender werd nu het sociale onderscheid tussen mannen en vrouwen aangegeven, dat een grondslag heeft in de biologie. Een andere, politieke verklaring voor het ontstaan van het twee-seksen model was de eindeloze strijd voor machtsverwerving in de groeiende publieke sfeer in de achttiende en voornamelijk de negentiende eeuw. (Laqueur, 1990, 152)

In de zeventiende eeuw heerste nog het idee dat de vrouw alleen bevrucht konden worden als zij tijdens geslachtsgemeenschap tot een hoogtepunt kwam. Als dit niet gebeurde, bleef de baarmoeder dicht, waardoor het sperma niet bij de eitjes kon komen. Toen tijdens de Verlichting het tegendeel werd bewezen, ontstond een nieuwe vraag of vrouwen wel een orgasme konden krijgen en of ze wel een sterke seksuele drijfkracht hadden. (Laqueur, 1990, 182) Vrouwelijke passieloosheid werd een essentiële filosofische kwestie. Er werden drie soorten vrouwen onderscheiden: vrouwen die net zo gepassioneerd zijn als de gemiddelde man, vrouwen die minder gepassioneerd zijn maar wel plezier beleven aan seksuele gemeenschap en vrouwen die helemaal geen fysieke passie of plezierige sensatie ondervinden en seks zien als een plicht. De meeste vrouwen zouden behoren tot de laatste twee categorieën. (Laqueur, 1990: 190)

Ondanks de doorbraak van het twee-seksen model, is het idee dat er één sekse bestaat nooit verdwenen. Freud bijvoorbeeld, hield het door wetenschap onwettelijk geachte één-sekse model in stand. Hij had een bijzondere visie op de relatie tussen gender en seksualiteit. Enerzijds was Freud een man van de Verlichting en erfgenaam van het model van seksuele verschillen. Hij zag de vagina als het tegenovergestelde van de penis, als een anatomisch bewijs van een vrouwelijk gebrek. Anderzijds keerde hij zich ook tegen het model en bracht zijn fascinatie voor het oude Griekse denken, wat zich ook uit in de benamingen van zijn theorieën, te weten het Oedipuscomplex, hem terug bij het één sekse model. (Laqueur, 1990: 233) De clitoris was volgens Freud een mannelijk orgaan, een kleine penis. Het vrouwelijk geslacht beschrijft hij als een mislukte tegenstelling van het enige geslacht dat alle waarden monopoliseert. De vrouw zou slechts in stand worden gehouden door de taal. (Irigaray, 1984: 75) Met zijn vooronderstelling van een veralgemeniseerde vrouwelijke

hysterie, verklaart hij hoe de clitoris zijn rol opgeeft in het seksuele leven van vrouwen en wordt vervangen door het tegenovergestelde, het wel typisch vrouwelijke orgaan: de vagina. In dit standpunt is het één sekse model in strijd met het twee sekse model. (Laqueur, 1990: 233) In 1905 gaf Freud een nieuwe betekenis aan het clitorale orgasme, door haar vaginale tegenhanger in het leven te roepen. Eerder kwam het onderscheid dat Freud maakte tussen infantiele seksualiteit en volwassen seksualiteit al aan bod. De ontwikkeling van infantiliteit naar volwassenheid zorgde tevens voor een verschuiving van de clitoris naar de vagina. De clitoris stond voor kinderlijke erotiek, plezier en mannelijkheid. Maar naarmate het kind zich ontwikkelde tot een vrouw, moest de vrouw voldoen aan de door de cultuur voorgeschreven passiviteit. De clitoris, en daarmee het seksuele genot, moest worden ingebonden en de nadruk moest liggen op de voortplanting. Freuds vinding van het vaginale orgasme was een stimulans voor zijn theorie, maar hij moet hebben geweten dat er geen anatomisch en fysiologisch bewijs bestond voor het bestaan ervan. (Laqueur, 1990: 236) De Oostenrijkse psychiater wist natuurlijk maar al te goed, dat de clitoris het orgaan voor seksueel plezier voor de vrouw is, dat zich goed leent voor masturbatie, waardoor het een grote concurrent is voor de reproductieve, heteroseksuele geslachtsgemeenschap. (Laqueur, 1990: 240)

Wat opvalt aan de ontwikkeling van de relatie tussen gender en seksualiteit, is dat de vrouwelijke seksualiteit altijd is gedacht vanuit mannelijke parameters. Er wordt gesproken van een tegenstelling van mannelijke activiteit en vrouwelijke passiviteit. Er bestaat een overheersing van het fallische denken waarin wordt benadrukt dat de erogene zones van de vrouw bestaan uit de clitoris, dat nauwelijks vergeleken kan worden met het waardevolle mannelijke geslacht, en de vagina, die een 'onderdak' biedt aan de penis tijdens geslachtsgemeenschap. Haar verlangen zou zich uiten in het wachten op het uiteindelijk bezitten van een equivalent van het mannelijk geslacht. Echter over de vrouw en haar lust wordt niks gezegd. (Irigaray, 1984: 19) Er is nog steeds weinig informatie bekend over de vrouwelijke seksualiteit. In plaats van de overtuiging dat een vrouwelijk orgasme noodzakelijk is voor bevruchting, staat nu het mannelijk orgasme centraal tijdens de gemeenschap en wordt het vrouwelijk hoogtepunt steeds vaker geproblematiseerd. Jo Adams, directrice van het centrum voor HIV en seksuele gezondheid in Sheffield, illustreert dit in de documentaire *The clitoris. Forbidden pleasure* met een onderzoek uit 2002, waaruit bleek dat van de vijftien belangrijkste voorlichtingsboeken in Engeland tien boeken geen aandacht besteden aan de clitoris of het vrouwelijk orgasme. Schrijfster Nathalie Angier pleit voor meer bewondering voor de clitoris, omdat dit het enige orgaan van het lichaam is dat geen andere functie heeft dan plezier en genot. Het is vreemd dat wordt verondersteld dat vrouwelijke seksualiteit minder is dan mannelijke seksualiteit. De clitoris is namelijk veel gevoeliger dan de penis. In het topje van de clitoris, daar waar de clitoris zich toont aan de buitenwereld, verzamelen zich achtduizend zenuwen, afkomstig van de twee langwerpige uiteinden die zich in het lichaam bevinden. De penis bevat vier- tot zesduizend zenuwen, verspreid over een groter oppervlak. De vagina omsluit nauwelijks zenuwen, omdat dit vervelend zou zijn bij het baren van

kinderen. Tot een hoogtepunt komen vrouwen ook niet door geslachtsgemeenschap, maar door stimulatie van de clitoris, aldus Angier. (*The clitoris*. [DVD])

2.5 Ontwikkeling van het vrouwelijk lichaam

Het ideaalbeeld van het vrouwelijk lichaam is in de loop der eeuwen behoorlijk veranderlijk. De prehistorische *Venusfiguren* waren voorzien van een stevige bilpartij, symbool voor vruchtbaarheid. De Griekse *aphrodites* kenmerkten zich door smalle schouders en bolle buiken. Barokschilder Pieter Paul Rubens schilderde vrouwen met relatief kleine borsten en brede heupen: de *Rubensvrouw*. Bij pin-ups wordt de borstpartij, samen met de andere vrouwelijke rondingen juist benadrukt, terwijl tegenwoordig de modellen zo slank en recht mogelijk moeten zijn. In zijn boek *Werken aan de schijn, veranderingen van het vrouwelijk lichaam* (1987) behandelt Philippe Perrot de geschiedenis van de lichaamscultuur in de achttiende en negentiende eeuw, bepaald volgens Parijse standaard. De veranderlijkheid van het vrouwelijke ideaalbeeld verklaart Perrot door het lichaam te zien als een product van maatschappelijke en historische factoren. Wanneer het uiterlijk verandert, verandert ook de betekenis ervan. (Perrot: 1987, 198)

Het verfraaien en verjongen van het lichaam is niet iets van deze tijd. Al in de renaissance werd in overvloed gebruikt gemaakt van opsmuk van het gezicht. De schilderkunst uit die tijd laat zien dat het accentueren van de ogen en de mond, het verlevendigen van de gelaatskleur en het epilieren van de wenkbrauwen, deel uitmaken van een nieuw vrouwbeeld. Naast de adoratie van gezwollen vrouwfiguren, maakt de aristocratie overvloedig gebruik van make-up om meer nadruk te leggen op seksuele verschillen. (Perrot: 1987, 31) De knalrode rouge diende in scherp contrast de zijn met de witte poederlaag. Er werd geenszins getracht om de natuur na te bootsen of om het echt te laten lijken. De kleur rood op de wangen werd gekozen naar de omstandigheden, de rang en de welstand. (Perrot: 1987, 48) De bourgeoisie had echter veel kritiek de poeders en crèmes die een persoon zouden vervalsen en die ouderdom jong maken en lelijkheid verbloemen. Het overvloedig gebruik van make-up werd gezien als de kunst van het bedrog. Terwijl de in verval rakende aristocratie, middels de velen illusies en vermommingen, wilde genieten van de laatste momenten van een verdwijnend tijdperk, namen echter enkele bourgeoisie vrouwen het make-upgebruik, de kleding en etiketten van de aristocratie over om in rang omhoog te klimmen. Was het uiterlijk in de zeventiende eeuw nog een manier om stand aan te duiden, in de achttiende eeuw ging het deze juist verhullen. De poederrage verspreidt zich onder zowel mannen als vrouwen, afkomstig van elke stand. (Perrot, 1987, 45-46)

Aan dit tijdperk, waarvoor ijdelheid en overdrevenheid sleutelwoorden waren, kwam al snel een einde. In de achttiende eeuw ontstond een stroming van romantische sentimentaliteit, waarbij men waarde ging hechten aan de eigenheid van het individu. Als gevolg daarvan wordt men zich bewust van de scheiding tussen het ondoorzichtige uiterlijk en het verholde innerlijk. (Perrot, 1987: 88) Men streefde niet meer naar de vermomming en

desillusie die met make-up werden bereikt, daarentegen werd het natuurlijke effect geambieerd. Het uiterlijk diende niet meer om rang of stand aan te geven, maar was een weerspiegeling van het innerlijk van een individu. De gekunstelde schoonheden gingen men wantrouwen. Ijdelheid werd zoveel mogelijk aan de kant gezet, zodat het ware wezen van de mens tot uiting kwam. De kleurmelange op de gezichten verdween en pruiken werden afgezet. Het ideaalbeeld in deze periode was niet de volmaakte, onmenselijke schoonheid, zoals in de renaissance. Maar een aangename onregelmatigheid maakte de mens aantrekkelijk, de charmes van de imperfectie als lichamelijke uiting van de persoonlijkheid. (Perrot, 1987: 93) In de achttiende eeuw werd gebroken met de visie van Aristoteles en Galen, waarbij de vrouw werd gezien als een onvolmaakte versie of een gebrekkige keerzijde van de man. Er werd een antropologische definitie ontwikkeld van de vrouwelijke natuur, met als kern het finalistische gedachtegoed dat zich richt op de bijzondere seksualiteit van de vrouw. Dit maakte de vrouw voorbestemd voor voortplanting en zorg voor de kinderen. (Perrot, 1987, 77) Ondanks dat de vrouw werd gezien als een op zichzelf staand wezen, was ze gebonden aan de grenzen die haar sekse haar voorschreef. Door haar kleinere botten en nauwere borstkas, zou ze van nature worden aangezet tot passiviteit en dus tot een leven binnenshuis. Ook de uiterlijke verschijning van vrouwen, zoals het baleinenkorset, impliceerde de inactiviteit. (Perrot, 1987, 78) Aan het eind van de achttiende eeuw worden de lichamen van de vrouw leniger, langgerechter en lieflijker. Even vormen gezondheid, fatsoen en gemak de basis voor nieuwe kledingvoorschriften, maar de door deze verandering voortgekomen vrijheid voor vrouwen is slechts voor korte duur. Aan het begin van de negentiende eeuw werden de tailles weer ingesnoerd en kwam de nadruk wederom op de vrouwelijke nutteloosheid. (Perrot, 1987: 103)

De macht was in de negentiende eeuw in handen van de bourgeoisie, die zich eenzelfde levensstijl gingen aanmeten als de aristocratie enkele decennia daarvoor. Hiervoor was hygiëne het toverwoord. Voor een verzorgd uiterlijk waren schone kleding en frisse bloesemgeuren door gebruik van parfum en zeep een vereiste. De schoonheidsverzorging stond inmiddels geheel in het teken van het oprechte uiterlijk en was gericht op het nabootsen van de natuur. Het gezicht werd bevrijd van de verhullende lagen, waardoor de gemoedstoestand van de persoon naar voren kwam. De knalrode rougekleur werd vervangen door een meer natuurlijke rode kleur en in plaats van de witte poeder werd een blanke teint op het gezicht aangebracht. (Perrot, 1987: 138-139) Het realisme in de negentiende eeuw zorgde er ook voor dat vrouwen weer voller mochten zijn. Borsten en dijen werden extra benadrukt door de wespentailles, als gevolg van het dragen van het korset. Deze vorm van orthopedie ging er vanuit dat een lichaam van nature recht was en door oefening kon worden gecorrigeerd, waardoor het functioneler en eleganter werd. De orthopedie was ontstaan om aangeboren afwijkingen of misvormingen weg te nemen en ging zich steeds verder ontwikkelen. Naast deze vorm van orthopedie, werd ook plastische en reconstructieve chirurgie mogelijk, dat was afgeleid van militaire chirurgie. De plastische chirurgie uit die tijd

bestond uit huidtransplantaties en het inspuiten van vaseline om misvormde borsten te herstellen. (Perrot, 1987: 183 - 184)

In de twintigste eeuw zette deze ontwikkeling zich voort. Het natuurlijke en jonge schoonheidsideaal bestaat nog steeds. De opkomst van de make-up en de parfums is uitgebreid met bijvoorbeeld de lipstick rond 1925 en de deodorant in de jaren vijftig. Na de verdwijning van het korset na de Tweede Wereldoorlog, is het ideale lichaam van de vrouw slank en langgerekt. In onze samenleving schrijven bekommering om voeding, de modellen van kleding en aansporen tot beweging voor dat men aan de lijn moet doen. Het nieuwe, slanke schoonheidsideaal weerspiegelt tevens de veranderingen in de verhouding tussen mannen en vrouwen, doordat slank zijn verwijst naar activiteit en handelen uit eigen wil. (Perrot, 1987: 200) Talrijke producten en behandelingen hebben tot doel het uiterlijk te beheersen. Te denken valt aan de reusachtige markt die bestaat rond schoonheid, gezondheid en vorm, met vitaminen, anti-rimpel crèmes, botox-injecties, laserbehandeling tegen overbeharing. Sinds de wetenschap, de techniek en de producten zeggen schoonheid, jeugdigheid en gezondheid te kunnen verschaffen, lijkt het een plicht te zijn om er goed uit te zien. (Perrot, 1987: 202-204) Een andere ontwikkeling van de twintigste eeuw is dat de zones van schaamte steeds kleiner worden, doordat het naakt in waarde vermindert als het lichaam vaker voor het oog van de buitenwereld wordt ontbloot. Dit heeft een toenemende aandacht voor gezondheid, hygiëne en cosmetiek als gevolg. Het verdwijnen van de handschoen en de daarmee samenhangende erotiek van de hand, valt samen met de opkomst van de nagellak en de verdwijning van de lange jurk valt samen met de ontharing van de benen. (Perrot, 1987: 204) In dit rijtje past ook de recente ontwikkeling met betrekking tot de vagina. Het vrouwelijk geslachtsdeel wordt door de toenemende pornografie steeds vaker onthuld aan de buitenwereld, waardoor het schaamtegevoel dat rond de vagina bestaat verkleint, wat uiteindelijk heeft geleid tot het ontstaan van vaginacorrecties.

2.6 Tot slot

Terugkijkend op de ontwikkeling van het vrouwelijk lichaam en de vrouwelijke seksualiteit, blijkt dat culturele genderrelaties hierin altijd een vooraanstaande rol hebben gehad. De vrouw was als het zwakke geslacht zo onbelangrijk, dat tot in de achttiende eeuw de vagina niet als een eigen vrouwelijk orgaan werd beschouwd maar als een mislukte penis. Het feit dat de vrouw een baarmoeder bezit en kinderen kan baren, zou het bewijs zijn dat ze voorbestemd is voor een leven binnenshuis. De passiviteit en nutteloosheid kwam bij uiterlijke verschijning middels het korset naar voren, dat volgens kledingvoorschriften aan de vrouw werd voorgeschreven. Het slanke schoonheidsideaal dat vandaag de dag in de mode is, refereert naar de actieve positie die de vrouw in onze maatschappij heeft. De geschiedenis van het vrouwelijk lichaam laat zien dat het ideaalbeeld waaraan vrouwen zich spiegelen, wordt beïnvloed door maatschappelijke en culturele ontwikkelingen.

In onze samenleving worden we omgeven door seks. In de consumptiemaatschappij wordt er goed gebruik gemaakt van de alom bekende term *sex sells*. De hoeveelheid seksualiteit in de openbare ruimte is zo groot dat het conservatieve discours over seksualiteit spreekt van de pornoficatie, een beweging die volgens Jos de Mul tot uiting komt in de toename van pornografie, het doorsijpelen van pornografie naar andere domeinen en de toename van perverse vormen van seksualiteit. De pornoficatie onderscheidt zich in het lichamelijke schoonheid discours en het seksualiteit discours. Een voorbeeld van het lichamelijke schoonheid discours is dat steeds meer vrouwen ook hun ideaalbeeld zoeken in de porno-industrie. Meisjes gaan zelfs onder het mes om hun vagina te laten omtoveren tot de getoucheerde varianten uit pornografische tijdschriften. Dat hierbij ook de clitoris gedeeltelijk wordt verwijderd, het orgaan van het plezier dat Freud als iets bedreigends zag, lijkt geen argument te zijn om van de ingreep af te zien. Het discours seksualiteit komt bijvoorbeeld tot uitdrukking in de paaldansrage, meisjes die lichaamsdelen ontbloten of seks hebben in ruil voor materiële dingen en de toename van verkrachtingen. De media zouden deze seksualisering bevorderen, de opkomst van het Internet heeft worden de toegang tot pornografie gemakkelijker gemaakt en muziekclips op televisie worden 'opgeleukt' door schaars geklede en erotisch dansende dames om albumverkoop te stimuleren. In de media zou de vrouw steeds vaker worden voorgesteld als een lustobject.

In mijn thesis wil ik analyseren of de laatste twintig jaar de beeldvorming over vrouwen daadwerkelijk pornografischer is geworden. Ik heb gekozen om mijn onderzoek te richten op vrouwentijdschriften, omdat deze tijdschriften als een soort levensgids dienen voor vrouwen. In de tijdschriften komen de waarden en normen met betrekking tot seksualiteit tot uiting en worden ook de heersende schoonheidsidealen weerspiegelt. Met mijn onderzoek wil ik antwoord geven op de volgende vraagstelling:

Hoe wordt over het vrouwelijk lichaam en seksualiteit besproken in de Viva en Yes van 1987 tot en met 2007? Is de trend naar grotere seksualisering of pornoficatie, die in de samenleving plaatsvindt, ook hier waar te nemen?

Bij het beantwoorden van deze centrale vraag houd ik rekening met de twee discoursen die bij de pornoficatie zijn te onderscheiden: het seksualiteit discours en het lichamelijke schoonheid discours. Deze tweedeling komt ook naar voren bij de deelvragen. Deze luiden als volgt:

- Wordt het vrouwelijk lichaam steeds vaker besproken in termen van seksualiteit?
- In hoeverre is er ten aanzien van de lichamelijke schoonheid sprake van de maakbaarheid van het lichaam?

- Wordt seksualiteit steeds vaker besproken in termen van pornografie?
- In hoeverre is er ten aanzien van seksualiteit sprake van perversiteiten?

- Hoe is de houding van het tijdschrift ten aanzien van lichamelijke schoonheid en seksualiteit in de onderzochte twintig jaar veranderd?
- Zijn er verschillen waarneembaar tussen *Viva* en *Yes*?

In het volgende hoofdstuk zal ik dieper ingaan op de methode die ik ga gebruiken om deze vragen te beantwoorden.

3. ONDERZOEKSOPZET

In mijn thesis ga ik onderzoeken of de benadering van de lichamelijke schoonheid en seksualiteit in de afgelopen twintig jaar is veranderd. Hiervoor zal ik een kwalitatieve inhoudsanalyse uitvoeren op de volgende jaargangen van vrouwenweekbladen *Viva* en *Yes*: 1987, 1997 en 2007.

3.1 Dataverzameling

Er is veel te doen rondom de seksualisering van de samenleving, ook wel aangeduid met de term pornificatie. Deze ontwikkeling berust voornamelijk op constatering en is niet wetenschappelijk bewezen. Er bestaat echter wel onderzoek waarbij vanuit een sociologisch perspectief naar het onderwerp wordt gekeken. De seksualisering zou zowel naar voren komen in de representatie van het lichaam van de vrouw, doordat dit steeds vaker wordt gemeten aan een onrealistisch ideaalbeeld, en in de vertogen over seks, die steeds meer extreem worden. Ik wil onderzoeken of de discoursen over deze onderwerpen inderdaad meer pornografisch getint zijn ten opzichte van tien of twintig jaar geleden. Ik heb gekozen om de jaargangen 1987, 1997 en 2007 te analyseren, omdat de eerste editie van *Yes* in augustus 1986 verscheen, waardoor 1987 dus de eerste compleet afgeronde jaargang is. Een tweede reden is dat de pornificatie een recente ontwikkeling is en 2007 de meest recent afgeronde jaargang is op dit moment.

Beeldvorming vormt een rode draad in mijn thesis. Mijn onderzoek is gericht op de verschillende benaderingen van lichamelijke schoonheid en seksualiteit in *Viva* en *Yes*, wat ik door middel van een kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse ga bestuderen. Ik wil bekijken of de aandacht voor deze onderwerpen is gestegen in het kwantitatieve deel van het onderzoek. Het belangrijkste onderdeel is echter de kwalitatieve analyse waarmee ik wil bekijken op welke manier de onderwerpen seks en het vrouwelijk lichaam aan bod komen. Er bestaan geen vaste richtlijnen en procedures hoe een kwalitatief onderzoek moet worden uitgevoerd. In alinea 3.3 zal ik uitwijden over de manier waarop ik de tijdschriften zo objectief mogelijk ga onderzoeken.

Om te bepalen hoeveel tijdschriften ik voor een representatief onderzoekresultaat dien te analyseren, heb ik van tevoren een oriënterend onderzoek gedaan. Hieruit bleek dat in zowel *Viva* en *Yes* enorm veel aandacht wordt besteed aan het lichaam en seksualiteit. Ik heb ervoor gekozen om het aantal artikelen te beperken door van elke jaargang een steekproef te nemen. De steekproef vindt als volgt plaats: ik neem van de eerste maand de even nummers, van de tweede maand de oneven nummers, de maand daarna weer de even nummers, enzovoorts. Per jaar wisselen de even maanden en de oneven maanden om. Een overzicht van de door mij onderzochte edities is te vinden in BIJLAGE 1.

De onderzoekseenheden zijn alle redactionele artikelen die tenminste één pagina in het tijdschrift vullen en lezersvragen uit de hulprubriek waarbij seksualiteit of lichamelijke schoonheid het hoofdonderwerp is. Beelden en advertenties worden niet in mijn onderzoek meegenomen. Onder seksualiteit wordt alles verstaan wat met opwinding en seks te maken heeft, ook handelingen zoals kussen en strelen. Relaties blijven buiten beschouwing, tenzij er over de seksuele kant van de relatie wordt gesproken. Mijn onderzoek richt zich namelijk niet op de ontwikkeling van het relationele, maar op seksuele verhooging. Hetzelfde geldt voor de artikelen over kinderen krijgen. Indien er niet wordt ingegaan op het seksuele aspect, zal ik het artikel niet bij mijn onderzoek betrekken. Wat betreft lichamelijke schoonheid, analyseer ik elk artikel dat direct betrekking heeft op het uiterlijk. Modereportages of artikelen over mode zal ik niet bij mijn onderzoek betrekken, omdat kleding een onderwerp op zichzelf is. Vaak zijn in deze artikelen de beelden het belangrijkste, niet de tekst. Het is anders als in het artikel wordt ingegaan op het door middel van kleding benadrukken van lichaamsdelen of indien de mode aanzet tot het trainen van het lichaam. De grens of het artikel wel of niet bij de discourses lichamelijke schoonheid en seksualiteit past en bij welk discours, ligt dus dicht bij elkaar. Doorslaggevend bij het besluit is de essentie van het artikel. Zo hoort de lezersvraag 'Gaan puistjes weg van vriezen?' uit *Yes* nummer 43 bij het discours lichamelijke schoonheid, omdat er mooier uitzien het uiteindelijke doel is.

Bij de kwantitatieve analyse worden de vaste rubrieken over lichamelijke schoonheid en seksualiteit uitgesloten, omdat daarin wekelijks dezelfde onderwerpen aan bod komen en de artikelen op zichzelf weinig zeggen over een ontwikkeling. De rubriek in het geheel vertelt echter wel iets over de visie op het onderwerp, waardoor ik deze wel aan het eind van elk hoofdstuk zal bespreken en in relatie zal brengen met de onderzoeksresultaten. Een vaste rubriek die ik wel bij mijn kwantitatieve onderzoek betrek is de lezersvragenrubriek, omdat de onderwerpen van de vragen wekelijks veranderen.

3.2 Bronnen

Ik heb gekozen om vrouwentijdschriften als bron voor mijn onderzoek te gebruiken, omdat tijdschriften goed weerspiegelen wat een generatie zoal bezighoudt en hoe er over bepaalde onderwerpen wordt gesproken. Tijdschriften laten de doelgroep met iets kennis maken en geven antwoord op vragen die men wil weten. Vrouwentijdschriften bevatten vaak verhalen die uit het leven gegrepen zijn en hulprubrieken waarin de problemen van lezers worden behandeld. Ze laten zien wat belangrijk is in de maatschappij, door de onderwerpen die aan bod komen en de vragen die worden gesteld. Tijdschriften geven bijvoorbeeld antwoord op de vraag waarom het belangrijk is om een perfect lichaam te hebben. Het medium is een indicator van cultuur en wordt door de doelgroep gebruikt als een handleiding voor hun levensstijl.

Het vrouwentijdschrift doet vanaf 1840 zijn intrede in de Nederlandse markt. Het aanbod groeit snel als gevolg van de toename van het lezerspubliek en de snellere en

goedkopere productiemethoden. De drie categorieën vrouwentijdschriften die toen op de markt waren, handwerk- en modebladen, godsdienstige tijdschriften en populariserende amusementsbladen, wordt vanaf 1870 aangevuld met de categorie feministische bladen, als gevolg van de internationale vrouwenbeweging. In de jaren twintig en dertig verschijnen enkele moderne weekbladen op de markt, waaronder *Libelle* (1934) en *Margriet* (1938), die inhoudelijk drie pijlers onderscheiden: praktische informatie, licht informatieve informatie en ontspanningscultuur. Het bleek een succesformule. Beide tijdschriften bestaan nog steeds en hebben daardoor het imago bepaald van de Nederlandse vrouwenbladen. Inmiddels heeft is de diversiteit van de tijdschriftenmarkt ongekend. Er bestaan onder andere tijdschriften die zich richten op jonge meiden (*Tina, Fancy, Yes*), glossy's (*Cosmopolitan, Elle*), emancipatorische bladen (*Opzij, Sis*) en tijdschriften die zich richten op vrouwen tussen 20-35 jaar (*Viva, Flair*). (Van Delft et.al, 2006: 88-89) Door de hoge mate van concurrentie in de hedendaagse tijdschriftenwereld, als gevolg van het enorme aanbod, richten de bladen zich steeds specifiek op bepaalde doelgroepen. Ik heb gekozen om de tijdschriften *Viva* en *Yes* voor mijn onderzoek te analyseren, omdat deze zich richten op vrouwen uit een verschillende doelgroep. Tevens zijn het geen glossy's die vaak een lustopwekkende representatie van de vrouw worden verweten. En tot slot deden beide tijdschriften mee aan de Photoshop-vrij actie, die Sunny Bergman organiseerde om het Photoshopgebruik in tijdschriften terug te dringen. Bergman wilde dat tijdschriften zich, door deze actie, openlijk uitlieten over het al dan niet gebruik van het beeldbewerkingprogramma Photoshop, door middel van logo's met photoshop-vrij en gephotoshopt. Zowel *Viva* als *Yes* aarzelen dus niet om lichamelijke schoonheid op een eerlijke manier in het tijdschrift te presenteren. (<http://www.beperkthoudbaar.info> 19 juni 2008)

3.2.1 Viva

Viva verschijnt op 7 oktober 1972 als eerste massaweekblad gericht op geëmancipeerde en jonge vrouwen, op de tijdschriftenmarkt. Ten opzichte van de reeds bestaande vrouwenbladen zoals *Libelle* en *Margriet*, was *Viva* modern en gewaagd. In het vakblad *Het Nederlandse Tijdschrift* verklaart *Viva*-hoofdredacteur Joop Swart de lancering van het nieuwe tijdschrift als volgt:

'De maatschappij is toe aan een verfijnder visie op de vrouw. (...) Buiten het begrip 'huisvrouw' en 'moeder' liggen andere belangstellingssferen, die nog niet door een publiekstijdschrift consequent in kaart zijn gebracht.' (Van Delft et.al, 2006: 154)

De doelgroep van *Viva* bestaat uit vrouwen tussen de twintig en vijfendertig jaar, die van het leven genieten, nieuwsgierig zijn en een brede interesse hebben die uiteenloopt van mode, eten en reizen tot serieuze relaties, zaken, gezondheid en maatschappelijke onderwerpen. (Van Delft et.al, 2006: 154)

Met de onderwerpen werk, vrouwemancipatie en seks als belangrijkste aandachtspunten vindt *Viva* een middenweg tussen enerzijds het meer tuttige damesblad *Eva* en anderzijds het feministische *Opzij*, dat ook begin jaren zeventig op de tijdschriftenmarkt verschijnt. *Viva* combineert diepgaande informatie over werk en rechten en plichten van de vrouw, met wat luchtigere onderwerpen zoals vrijetijdsbesteding, mode, uitgaan en ook seks heeft een belangrijke rol. In de beginperiode werd seks vooral informatief behandeld, maar later wordt het gezien als iets om plezier aan te beleven. Een ander thema dat regelmatig in *Viva* terugkomt is de relatie die lezeressen hebben met hun lichaam. Niet zozeer het slanke fotomodellenlichaam staat centraal, bij modereportages worden modellen gebruikt met een lichaamsbouw dat overeenkomt met die van de doelgroep. Ook bij reportages besteedt *Viva* aandacht aan een positief zelfbeeld. Zo wordt in de rubriek *Any Body*, dat in 1992 voor het eerst verschijnt, benadrukt dat vrouwelijke vormen iets zijn om trots op te zijn. Vrouwen worden hierbij onherkenbaar en naakt, alleen of met partner geportretteerd. (Van Delft et.al, 2006: 154-155)

3.2.2 Yes

Het ontstaan van het weekblad *Yes* op 18 augustus 1986 is verbonden met de staking van de uitgave van het meisjesblad *Anita* op 27 december 1985. In de laatste editie van *Anita* werd reeds aangekondigd dat er een nieuw meisjesblad aan kwam, maar voorbereidingen voor het opstellen van de perfecte bladformule vergden meer tijd dan verwacht, waardoor de opvolger op zich liet wachten. (Van Delft et.al, 2006: 178)

In de beginjaren richt *Yes* zich op jonge meisjes tussen 15 en 20 jaar, die niet ultrahip of carrièrebewust zijn, maar doorsnee jonge vrouwen waarvan de uitgever verwacht dat ze in de loop der jaren een overstap maken naar *Margriet* of *Libelle*. *Yes* is een adviseur op het gebied van mode en schoonheid en geeft informatie over maatschappelijke onderwerpen waar jonge meisjes mee te maken krijgen, zoals geldbesteding en studiemogelijkheden. Overige onderwerpen die aanbod komen zijn: vakantie, film, muziek, werk, op jezelf wonen, gezondheid, seksualiteit, vriendschap en relaties. (Van Delft et.al, 2006: 178) De doelgroep is in de loop der jaren veranderd. Het blad richt zich nu op meiden tussen 17 en 29 jaar, met als kerndoelgroep meisjes van 17 tot en met 24 jaar. (<http://www.sanoma-adverteren.nl> 23 juni 2008)

Yes is reeds onderwerp geweest van verschillende onderzoeken. Annette van Mooren deed in 2001 onderzoek naar de rol van het tijdschrift in het leven van de lezeressen, dat ze samenvatte in haar boek: *Wat een meisje weten moet. Een studie naar Yes en haar lezeressen* (2001). Van Mooren concludeerde dat het blad, door het bieden van feitenkennis, gedragsregels en ontspanning, op een positieve manier bijdraagt aan de ontwikkeling van de identiteit van jonge meisjes. (Van Mooren, 2001: 206) Wat betreft seks blijft *Yes* timide. Seks is voor *Yes*-lezeressen iets dat met name plaatsvindt binnen een vaste relatie. In het blad worden meisjes volgens Van Mooren regelmatig verzocht grenzen te stellen met betrekking

tot seks. Ze moeten niet te snel te veel doen en ze moeten vooral alleen doen wat ze zelf ook leuk vinden. (Van Mooren, 2001: 137-138)

Ook Joost de Bruin ontdekte in zijn onderzoek naar seksualiteit in jongerentijdschriften de romantische benadering die *Yes* ten opzichte van seks hanteert. De romantiek manifesteert zich ook door middel van kleding, de meisjes kunnen aantrekkingskracht uitoefenen door middel van hun uiterlijk. (De Bruin, 1999: 65) De Bruin constateert een verschuiving van de benadering van seksualiteit. In 1987 wordt seksualiteit voor meisjes acceptabel gemaakt door de nadruk te leggen om non-genitale seksuele activiteiten. Als een meisje seks heeft, worden alleen non-genitale handelingen beschreven, zoals strelen en kussen, waardoor de eigenlijke seks onzichtbaar blijft. Het beschrijven van de genitale aspecten zou een te pornografisch effect hebben. Vanaf 1992 wordt het perspectief minder romantisch en worden ook seksuele handelingen genoemd. (De Bruin, 1999: 74-75).

Van Mooren en De Bruin hebben beiden gekeken naar het onderwerp seksualiteit in *Yes*, net zoals ik ga doen in deze thesis. Van Mooren keek echter naar de relatie tussen het blad en haar lezeressen, en niet zozeer naar de inhoudelijke kant van het onderwerp. Tevens is in haar onderzoek geen sprake van een ontwikkeling door de tijd. Dit is wel het geval bij het onderzoek van De Bruin, hij analyseert de beeldvorming over seksualiteit in een tijdperiode van tien jaar. In mijn onderzoek zal ik een periode van twintig jaar analyseren, wat noodzakelijk is in verband met het recente karakter van de pornoficatie. In plaats van De Bruin, die voor zijn onderzoek zes edities per jaar bekijkt, zal ik de resultaten van mijn onderzoek op zesentwintig edities per jaar baseren. Het onderzoek van Van Mooren en De Bruin vormden wel een inspiratiebron voor mijn onderzoeksvariabelen.

3.3 Methode

Zoals eerder reeds is vastgesteld, kan de vermeende pornoficatie in twee verschillende discoursen worden teruggevonden: het lichamelijke schoonheid discours en het seksualiteit discours. Dit onderscheid is terug te vinden in mijn deelvragen en zal ook in mijn onderzoeksmethode aanwezig zijn, doordat dit de vertogen zijn waar ik mijn onderzoek op richt. Om vast te kunnen stellen hoe deze discoursen in de door mij onderzochte periode veranderen, heb ik een lijst met variabelen opgesteld naar aanleiding van mijn theoretisch kader, het zojuist beschreven onderzoek aangaande seksualiteit in *Yes* en het oriënterend onderzoek dat ik al eerder verrichte.

In het kwantitatieve deel van mijn onderzoek geef ik aan hoe vaak de variabelen aan bod komen, voor middel van een turfsysteem. Het is mogelijk dat meerdere variabelen bij een artikel passen. Hoewel bij wetenschappelijk onderzoek veel waarde wordt gehecht aan objectiviteit, is het moeilijk om een inhoudsanalyse geheel objectief te verrichten. Ik wil de objectiviteit zoveel mogelijk bewaren, door de helft van de onderzoeksresultaten van mijn kwantitatieve analyse voor te leggen aan een buitenstaander.

Voor het kwalitatieve onderzoek ga ik inhoudelijk in op de resultaten, door bij elk artikel te bekijken welke houding het tijdschrift ten opzichte van lichamelijke schoonheid en seks stimuleert en welke argumenten worden hiervoor gebruikt. Hiervoor zijn de argumenten die worden gebruikt belangrijk. In mijn analyse zal ik de ontwikkelingen bespreken en de meest opvallende citaten formuleren en ontleden. In BIJLAGE 2 is onderstaande lijst voorzien van een uitleg.

Discours lichamelijke schoonheid:

- Externe ingrepen of correcties
- Zelfcorrecties
- Zelfwaardering

Discours seksualiteit:

- Plezier
- Voortplanting
- Medisch
- Trauma
- Andere vormen van seksualiteit

In mijn onderzoek zal ik een onderscheid maken tussen artikelen en hulprubrieken, omdat bij de laatste variant de lezer zelf centraal staat. Het is interessant om te weten waar lezeressen in het dagelijks leven mee te maken hebben, op welke manier ze over de onderwerpen praten en hoe de redactie op de lezersvragen reageert, hoe zij over bepaalde dingen denken en welke standpunten zij innemen. Overigens moet hier wel de kanttekening worden geplaatst, dat ook de brieven en verhalen uit een lezersrubriek door de redactie geselecteerd worden. Ook al is het niet inhoudelijk, toch heeft de redactie hier invloed op.

4. VIVA DISCOURS LICHAAMELIJKE SCHOONHEID

De vrouw is altijd onlosmakelijk verbonden geweest met schoonheid. Hulpmiddelen om deze uiterlijke schoonheid te vergroten zijn dan ook eeuwenoud. In de renaissance bedekte men het gezicht met meel, de rode rouge daarbij gaf de gezondheid en welstand van de persoon weer. Het korset werd in de achttiende eeuw extra aangesnoerd om de vrouwelijke vormen te benadrukken. Het schoonheidsideaal is constant aan verandering onderhevig. In onze samenleving zegeviert het jonge en slanke meisjeslichaam als een feitelijk onmogelijk schoonheidsideaal. Zelfs bij vrouwelijke geslachtsdelen komt dit ideaal naar voren. De ideale vagina is namelijk kaal en heeft geen zichtbare binnenste schaamlippen. Wetenschap en techniek hebben ervoor gezorgd dat het ideale uiterlijk voor iedereen mogelijk is, door middel van plastische chirurgie. In mijn onderzoek bekijk ik hoe *Viva* met deze ontwikkelingen in de schoonheidsindustrie omgaat. De artikelen met als hoofdonderwerp lichamelijke schoonheid in 26 edities van het jaar 1987 en 1997 en 25 edities van 2007 (nummer 49 ontbreekt) vormen de basis van mijn analyse. In dit hoofdstuk zal ik de resultaten van zowel het kwantitatieve als het kwalitatieve onderzoek nader bespreken.

4.1 Kwantitatieve analyse lichamelijke schoonheid

We hebben al geconstateerd dat schoonheid een belangrijke factor is van het vrouwzijn. In vrouwenblad *Viva* krijgt het onderwerp door de jaren heen dan ook veel aandacht. Dat *Viva* zich, vooral in de beginjaren, profileerde als tijdschrift voor de geëmancipeerde vrouw, lijkt geen reden te zijn om geen aandacht voor schoonheid van het vrouwelijk lichaam te hebben. Juist in deze jaren was het aantal artikelen met als hoofdonderwerp de lichamelijke schoonheid het grootst. In 1987 zijn er, in de 26 nummers die ik onderzocht, in totaal 50 artikelen die over het onderwerp gaan, in 1997 daalt dit naar 35 artikelen en in 2007 is het aantal nog meer afgenomen en zijn er 18 artikelen (in 25 nummers, omdat er één *Viva* editie ontbreekt). Het verdwijnen van de lezersvragenrubriek is één van de oorzaken van de dalende aandacht voor vrouwelijke schoonheid. In de lezersrubriek komen vaak vragen over het onderwerp aan bod. In 1987 is 30% van alle artikelen (15 artikelen) afkomstig uit de lezersvragenrubriek en in 1997 bestaat ongeveer 37% (13 artikelen) uit lezersvragen. De belangrijkste reden voor de opheffing van de lezersrubriek in 2007 is de activiteit op het internet. *Viva* heeft een uitgebreide en interactieve internetsite, waarop je kunt inloggen en kunt participeren in diverse, op onderwerp gesorteerde forums. Twee van de in totaal zestien forums zijn van toepassing op het onderwerp lichamelijke schoonheid: forum 'lijf en lijn' en forum 'mode en beauty'. Indien je bent ingelogd, kun je een vraag plaatsen in het forum, waarop vervolgens door andere bloggers zal worden gereageerd. (www.viva.nl 28 juli 2008) Een andere reden voor de afname van het aantal artikelen over lichamelijke schoonheid, is

dat er in 2007 meer aandacht komt voor lichamelijke gezondheid, als reactie op de toegenomen hectiek in onze huidige maatschappij.

In de verdeling naar de verschillende categorieën, zoals te zien is in diagram 1, 2 en 3 op de volgende pagina, komt naar voren dat de variabele 'zelfcorrecties' bij elke jaargang relatief de meeste aandacht krijgt, al is er ook een lichte daling zichtbaar. In 1987 gaat maar liefst 88% van de artikelen over dit onderwerp. Tenminste, als de percentages van de lezersrubriek (in de diagram aangegeven met hoofdletter L) en redactieruimte bij elkaar worden opgeteld. Zowel in 1997 en 2007 blijft het onderwerp populair, met respectievelijke percentages van 57% en 50%. In de lezersrubriek neemt de aandacht voor zelfcorrecties af, van 29% in 1987 tot 15% in 1997 en 0% in 2007. De variabele 'zelfwaardering' heeft in de door mij onderzochte twintig jaar steeds meer populariteit verworven. Het onderwerp beleeft een stijging van 4% in 1987 naar 23% in 1997 (waarvan 9% afkomstig uit lezersrubriek) tot uiteindelijk 40% in 2007. Dit verloop zou gezien kunnen worden als een tegenbeweging tegen de strenge eisen van het onrealistische schoonheidsideaal en daarmee samenhangend de toenemende onzekerheid van vrouwen. Dit zal later blijken uit de kwalitatieve analyse. Opvallend is de ontplooiing van de variabele 'externe ingrepen': in 1987 gaan 8% van de artikelen over dit onderwerp (4% uit lezersrubriek), in 1997 groeit dit percentage tot 20% om vervolgens in 2007 te dalen naar 10%. Deze ontwikkeling is opvallend te noemen vanwege de toenemende aandacht voor en de stijging van de mogelijkheden op het gebied van externe ingrepen in onze maatschappij. Hield een plastische chirurg zich vroeger voornamelijk bezig met borstcorrecties en huidtransplantaties, tegenwoordig is hij een soort wonderdokter, die het gewenste schoonheidsideaal kan verwezenlijken. Waarschijnlijk is de obsessieve nadruk op het onrealistische schoonheidsideaal in onze maatschappij een reden voor *Viva* om externe ingrepen juist niet te stimuleren. Samen met *Viva*'s participatie aan de Photoshopvrij actie van Sunny Bergman en de stijging van de variabele 'zelfwaardering', bewijst de daling van de variabele 'externe ingrepen' dat *Viva* de maakbaarheid van het vrouwelijk lichaam niet tot in het uiterste stimuleert. In de volgende paragrafen zal ik nagaan of dit inderdaad het geval is.

Diagram 1: Lichamelijke schoonheid 1987

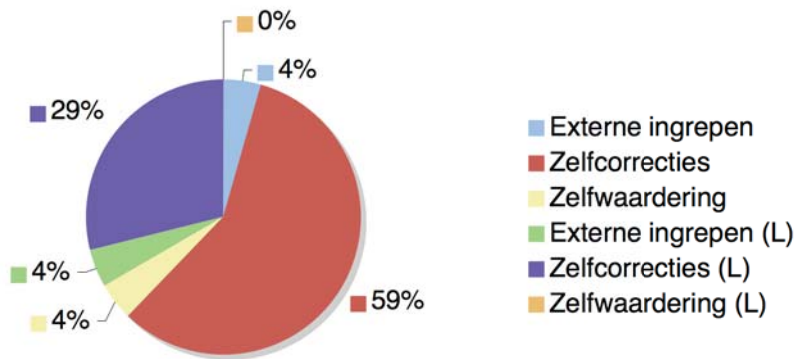

Diagram 2: Lichamelijke schoonheid 1997

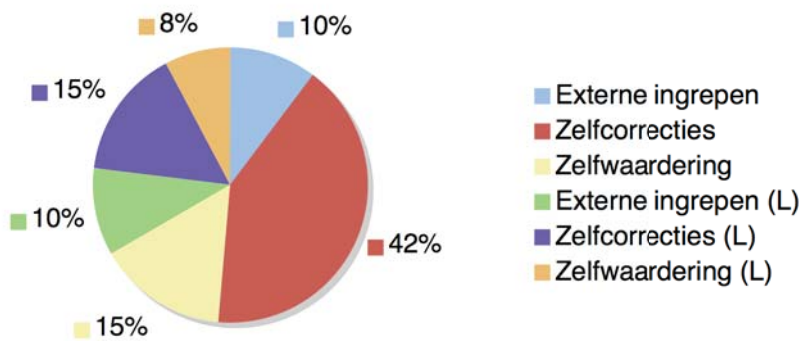
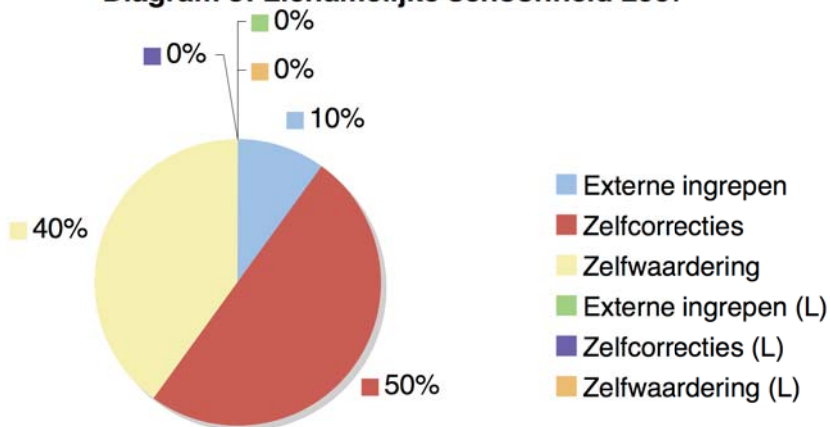

Diagram 3: Lichamelijke schoonheid 2007

4.2 Kwalitatieve analyse lichamelijke schoonheid

4.2.1 Externe ingrepen

Zoals de taartdiagrammen van de jaren 1987, 1997 en 2007 al lieten zien, is de aandacht voor het onderwerp externe ingrepen het laatste decennium afgenomen. Terwijl de plastische chirurgie zich de laatste jaren heeft ontwikkeld tot een *hot item* in de schoonheidsindustrie, laat *Viva* het onderwerp juist links liggen. In deze paragraaf onderzoeken we de toon die *Viva* ten opzichte van externe ingrepen hanteert. Wordt de maakbaarheid van het lichaam door de *Viva* redactie daadwerkelijk gestimuleerd of niet?

De discussies over de externe ingrepen zijn in de loop der jaren inhoudelijk veranderd. De ingrepen die in 1987 worden genoemd, hebben niet in de eerste plaats de functie om het uiterlijk te verjongen of te voldoen aan het onrealistische schoonheidsideaal. Er wordt voornamelijk gestreefd naar een 'normaal' schoonheidsideaal dat realistisch en bereikbaar is, zoals bijvoorbeeld een gladde huid, lange nagels en witte tanden. Voorbeelden van ingrepen waarbij wordt gestreefd naar het realistische schoonheidsideaal, zijn het verwijderen van wallen onder de ogen of rode adertjes op de benen. De mogelijkheden van de plastisch chirurg waren destijds nog niet zo uitgebreid als nu en ook de kennis van de lezeressen over het onderwerp was niet groot, zoals blijkt uit het volgende citaat uit de lezersrubriek van nummer 38:

'Ik heb eindelijk de knoop doorgemaakt, om de vervelende zakjes onder mijn ogen door een plastisch chirurg weg te laten halen. De vraag is alleen: hoe vind ik een goede? Je hoort zo vaak dat er beunhazen in die sector zijn.' (Viva 1987, 38: 25)

De stap om naar een plastisch chirurg te gaan is groot. Er is niet veel over het beroep bekend en er bestaat angst voor de mogelijke risico's. Een plastisch chirurg wordt door de lezeres zelfs een '*beunhaas*' genoemd, ofwel iemand die zonder vereiste kennis zijn vak uitoefent. Als antwoord verzekert de redactie de lezeres dat beunhazen in elk vakgebied voorkomen en niet onontbeerlijk verbonden zijn met de plastische chirurgie. Het werk van een plastisch chirurg, dat met de woorden '*knappe staaltjes van verdraaiing*' wordt aangeduid, wordt zelfs geprezen. (Viva 1987, 38: 25) De mogelijke risico's worden in dit artikel niet genoemd. In een artikel over permanente make-up wordt wel over de risico's en nadelige kanten gesproken, maar deze lijken niet zo dramatisch te zijn. Er wordt namelijk direct daarna het positieve effect benadrukt van het uiteindelijke resultaat. In alle gevallen worden externe ingrepen door de redactie van *Viva* gestimuleerd.

De externe ingrepen die in 1997 aan bod komen zijn in twee categorieën te verdelen: ingrepen om een realistisch schoonheidsideaal te bereiken en ingrepen waarmee een onrealistisch schoonheidsideaal wordt nagestreefd. Wat opvalt aan mijn analyse is dat de

eerste categorie door *Viva* wordt gestimuleerd, terwijl de houding tegenover de tweede categorie meer genuanceerd is. In nummer 29 vraagt een lezeres zich af wat ze kan doen aan de putjes en vlekjes in haar gezicht die als gevolg van acne in haar puberteit zijn ontstaan. De redactie adviseert een externe ingreep door een dermatoloog of plastisch chirurg als enige oplossing. Risico's lijken niet aanwezig bij deze ingreep, die bovendien meestal geheel wordt vergoed door de ziektekostenverzekering. (Viva 1997, 29: 59)

Meer dan de helft van de artikelen over externe ingrepen in 1997 gaan over liposuctie. Waarschijnlijk is deze mogelijkheid om vetophopingen te verwijderen in dat jaar recentelijk toegevoegd aan het arsenaal van mogelijkheden van de plastisch chirurg. Dat de ingreep in elk artikel in een negatief daglicht wordt geplaatst, laat zien dat de *Viva*-redactie er nogal huivering tegenover staat. Behalve dat liposuctie vooral vanuit een medisch technisch perspectief wordt benaderd, worden ook de kosten, de pijn en het bijbehorende litteken benadrukt. Om nog meer lezeressen te waarschuwen komt in nummer 23 het verhaal van een vrouw aan bod, bij wie de liposuctie mislukte. Met de titel: 'Meteen na de ingreep dacht ik al: er zit een deuk in mijn been', is de toon van het artikel direct gezet. (Viva 1997, 23: 64-66)

In 2007 lijkt het doel dat lezeressen met externe ingrepen willen bereiken te zijn verandert. Steeds meer ingrepen worden verbonden met verjonging van het uiterlijk, een onderdeel van het onrealistische schoonheidsideaal. Het woord 'jong' lijkt inmiddels een bijna heilige status te hebben bereikt. Niet alleen is jongzijn een belangrijk onderdeel van het heersende schoonheidsideaal, jong is tevens het synoniem voor mooi zijn en een succesvol leven leiden. Jong wordt niet alleen verbonden met schoonheid, maar het wordt ook met de kwaliteiten geassocieerd. Jonge mensen zijn gezond, vitaal, levendig en enthousiast. En dat wil natuurlijk iedereen. De zogenaamde *anti-aging* trend, die schoonheid en jeugdigheid voor iedereen bereikbaar maakt, gaat zo ver dat zelfs jongens van 24 jaar botox laten inspuiten om rimpels te voorkomen. (Viva, 1987, 11: 23) In meerdere artikelen wordt verwezen naar Madonna, die als een soort icoon van de eeuwige jeugdigheid wordt gezien. Dat *Viva* echter wel een kritische noot plaatst bij deze ontwikkeling plaatst, blijkt uit de beperkte aandacht dat het onderwerp krijgt. Ook in de titels van beide artikelen, 'Moeten we het ook willen' en 'Voor deze ene keer', valt twijfel te bespeuren of het streven naar dit ideaalbeeld wel aansluit bij *Viva*. De ingrepen worden niet door de redactie gestimuleerd, in tegenstelling tot de toegenomen zelfwaardering voor het lichaam in de samenleving.

4.2.2 Zelfcorrecties

Bij elke jaargang was de helft of meer dan de helft van de artikelen gewijd aan de variabele 'zelfcorrecties'. Niet zo gek indien wordt bedacht dat elke corrigerende handeling aan het uiterlijk die je zelf uitvoert, onder deze categorie valt. In het theoretisch kader werd duidelijk dat make-upgebruik door de jaren heen verschillende trends heeft meegemaakt, die eigenlijk telkens gebaseerd zijn op twee na te streven effecten: kunstmatigheid en natuurlijkheid. Zo kwam aan het overvloedige make-upgebruik in de renaissance een einde, toen in de

Romantiek een natuurlijk effect werd nagestreefd. Hoe de trends afgelopen twintig jaar veranderden bekijken we in deze paragraaf.

Terwijl in 1987 externe ingrepen door *Viva* niet worden aanbevolen, gaat de redactie er wel vanuit dat elke vrouw aan haar uiterlijk knutselt om zo goed mogelijk voor de dag te komen. Het meest voorkomende thema bij de variabele 'zelfcorrecties' is dan ook make-up. De *Viva*-lezeres gaat niet de deur uit, voordat ze haar gezicht heeft voorzien van een basis make-uplaag, bestaande uit een laagje foundation, mascara, lipstick en blusher. Met deze basislaag wordt naar natuurlijke schoonheid gestreefd. Er bestaat echter een tweestrijd tussen kunstmatigheid en authenticiteit. Kunstmatigheid is aanwezig omdat make-up is uitgegroeid tot een ochtendritueel dat niet weg te denken is uit het leven van de *Viva*-lezeres. Zonder make-up, bijvoorbeeld indien de blusher aan het eind van de dag in de huid is getrokken, ziet de vrouw er volgens *Viva* 'mat en flets' uit. (Viva 1987, 16: 44) Dat met make-up tegelijkertijd wordt gestreefd naar authenticiteit, blijkt uit het volgende citaat:

'Het eindresultaat ziet er het natuurlijkst uit als highlighter en blusher bijna onzichtbaar in elkaar overlopen.' (Viva 1987, 3, 31)

In het citaat komen de twee contrasten beide aan bod. Enerzijds wordt er highlighter en blusher opgebracht, twee make-upproducten. Anderzijds wordt er met deze kunstmatigheden gestreefd naar een natuurlijk effect, wat duidelijk wordt door de woorden '*natuurlijkst*' en '*bijna onzichtbaar*'. De make-up moet er zo echt mogelijk uitzien. Een ander gebruiksdoel van make-up is het optisch veranderen van gezichtsdelens. In de lezersrubriek van nummer 30 vraagt een meisje zich af hoe ze haar, door haar Aziatische bloed veroorzaakte, uit elkaar staande ogen kan camoufleren. De redactie geeft haar allerlei make-up tips. Dit voorbeeld laat tevens zien dat de redactie make-up gebruik stimuleert, door niets te zeggen over zelfwaardering of de schoonheid van het Aziatische uiterlijk.

In 1997 is make-up nog steeds onlosmakelijk aan het ideale vrouwzijn gekoppeld. In het artikel 'Make-up op maat' wordt geadviseerd hoe met elk budget een basisset van make-up artikelen is aan te schaffen. (Viva 1997, 4: 18-21) Kortom, iedereen kan make-up kopen, of je nu veel of weinig geld hebt. Wat opvalt, is dat make-up trend is verschoven. Werd in 1987 nog naar een natuurlijk effect gestreefd, in 1997 zegeviert de kunstmatigheid. De 'nieuwe' make-up bestaat uit felle en bonte kleuren, die met elkaar worden gecombineerd. In het artikel 'Wat er allemaal kan met de nieuwste make-up' wordt de nieuwste trend beschreven. Er wordt een teatraal effect nagestreefd en er kan flink worden geëxperimenteerd met invloeden uit allerlei stromingen. (Viva 1997, 37: 8-10) Het natuurlijke effect, dat in 1987 nog een belangrijk doel was, blijft geheel achterwege. Natuurlijke omstandigheden zouden zelfs '*desastreus*' zijn voor bijvoorbeeld je haar. (Viva 1997, 5: 44) De trend is kunstmatigheid pur sang. Voor de nieuwste trends werpt *Viva* in verschillende artikelen een blik op de

internationale catwalk. De make-up en het haar van de catwalkmodellen, wordt als een voorbeeld gezien voor de laatste mode.

In 2007 is make-up nog steeds het belangrijkste thema binnen de variabele 'zelfcorrecties'. De kunstmatigheid wordt weer in relatie met authenticiteit gezien en het theatrale effect verschuift naar de achtergrond. Het artikel 'Zonder en met' adviseert *Viva* over het aanbrengen van foundation. Belangrijke vereisten zijn dat het er niet uitziet als een masker en dat er een geleidelijke overgang is tussen waar wel en waar geen make-up zit. Bij het artikel staan foto's van celebrities, voorzien van *Viva's* commentaar. Een make-uploze Kirsten Dunst wordt door de redactie bekritiseerd, omdat ze '*wel heel weinig*' make-up draagt. Dit illustreert dat volgens *Viva* vrouwen in ieder geval met een basislaag de deur uit moeten gaan. (*Viva* 2007, 8: 34)

Net als in 1987 wordt met make-up getracht een optisch effect te creëren. Zo lijken korte en brede nagels langer indien de nagellak op een bepaalde manier wordt opgebracht (*Viva* 2007, 1: 27) en kunnen jukbeenderen door blusher opvallender worden gemaakt. (*Viva* 2007, 19: 42-43) Doordat bij de artikelen over make-up, in elke jaargang, zowel het merk als nummer worden vermeld, zijn deze een vorm van reclame. Het lijkt erop dat de artikelen worden gesponsord door make-upmerken en dat daarom zoveel aandacht aan het onderwerp wordt besteed.

Andere belangrijke thema's van zelfcorrecties zijn sporten en afvallen, beide met het resultaat de lichaamsvorm te perfectioneren. Het slanke schoonheidsideaal wordt in 1987 voortdurend als het uiteindelijke doel gezien.

'Als je deze tips opvolgt, zie je er binnen de kortste keren energieker, slanker en beter uit.'
(*Viva* 1987, 3: 4)

In het citaat worden de woorden 'energieker', 'slank' en 'beter uitzien' in een zin genoemd. Dit impliceert dat indien je slank bent, je energieker bent en er dus beter uitziet. Dik wordt automatisch geassocieerd met passiviteit. Indien je het gezonde leven even uit het oog verloren bent, kom je volgens dit artikel weer op het goede spoor door enkele oefeningen te doen. Een belangrijke stimulans om jezelf een slank figuur aan te meten, is de mode. In nummer 6 worden in het artikel 'Rechtop, borst vooruit' allerlei lichamelijke oefeningen voorgeschreven omdat de '*nieuwe, nauwe mode*' om een perfecte houding zou vragen. (*Viva* 1987, 6: 38)

Opmerkelijk is dat catwalkmodellen in 1997 enerzijds worden gezien als voorbeeld, terwijl er anderzijds meer aandacht komt voor anorexia. In diverse artikelen komen ex-patiënten aan het woord om over de vreselijke effecten van de ziekte te vertellen. Door de negatieve kanten extra te benadrukken, stimuleert de redactie dat vrouwen nooit zo ver moeten gaan met lijnen, dat ze anorexia krijgen. Toch is afvallen nog steeds een belangrijk

thema. In het artikel 'Het wordt steeds leuker in de sportschool' wordt de plezierige kant van het sporten benadrukt. (Viva 1997, 12: 30-32) De impliciete boodschap is van het artikel is: ga sporten! De reden van het sportschoolbezoek is het verbranden van calorieën.

Aan afvallen wordt in 2007 nauwelijks aandacht besteed. Slechts bij één artikel is dit thema van toepassing. Hierin wordt niet het bewegen of afvallen benadrukt, zoals in 1987 en 1997 het geval was, maar focust de redactie op het negatieve, bijna afschrikwekkende, aspect van het dik zijn. In deze reportage kruipt een *Viva* redactrice in een zogenaamd 'dikmaakpak' en begeeft ze zich in de grote stad. De titel van het artikel: 'Ik word zwijgend afgekeurd' verklapt al haar ervaringen. Ze krijgt regelmatig opmerkingen naar haar hoofd geslingerd en wordt raar aangekeken indien ze iets ongezonds eet. (Viva 2007, 14: 54-56) De nare ervaringen stimuleren om er alles voor te doen om niet zo dik te worden.

4.2.3 Zelfwaardering

Dat de variabele 'zelfwaardering' voornamelijk de laatste jaren erg populair is geworden, kwam reeds naar voren in paragraaf 4.1. De explosief gestegen aandacht voor het onderwerp in de onderzochte periode is een reactie op het heersende onrealistische schoonheidsideaal en de daaraan gerelateerde onzekerheid bij de vrouwen over hun uiterlijke verschijning.

In 1987 was er weinig aandacht voor zelfwaardering. De artikelen die bij de variabele aansluiten gaan juist over het niet waarderen van het lichaam, de onzekerheid. In *Viva* nummer 40 vertelt een lezeres bijvoorbeeld over de onzekerheid over haar uiterlijk en het ongelukkige gevoel dat dit met zich meebrengt. (Viva 1987, 40: 24) Zelfwaardering wordt door de redactie in 1987 nog niet gestimuleerd.

In 1997 speelt de onzekerheid over hun uiterlijke verschijning onder vrouwen nog steeds, maar wordt deze dor de redactie steeds vaker in relatie gebracht met waardering van het uiterlijk. In het artikel 'Hoe bloot durf jij deze zomer' vertellen vrouwen over hun onzekerheid én tevredenheid, maar eigenlijk heeft elke vrouw wel iets op zichzelf aan te merken. Bijna de helft van de ondervraagde vrouwen durft bijvoorbeeld niet in bikini het strand te betreden, omdat ze zich dik voelen. De buik is het meest voorkomende probleempunt. En dat terwijl uit de verschillende lengtes en gewichten bewijzen, dat geen enkele vrouw echt dik is. (Viva 1997, 31: 16-20) Met dit artikel stimuleert de redactie de lezeressen niet tot zelfwaardering. Toch zijn er diverse andere artikelen waarbij het beter lukt. Een voorbeeld hiervan is het artikel 'Stoppen met lijnen is echt een bevrijding', waarin vier volslanke vrouwen vertellen over eten, diëten en zelfvertrouwen. Lijnen wordt in een negatief daglicht geplaatst, omdat door zo obsessief met eten bezig te zijn juist het tegenovergestelde effect zou worden bereikt. De moraal van het verhaal is: wees blij met het lichaam dat je hebt en doe die weegschaal de deur uit. (Viva 1997, 36: 8-11) Ook in de lezersrubriek stimuleert de redactie regelmatig een zelfwaarderende houding als reactie op brieven van onzekere vrouwen. De onzekerheid van de vrouwen gaat altijd over het uiterlijk en wordt meerdere

malen veroorzaakt door hun vriend. De toename van de variabele 'zelfwaardering' bewijst dat steeds meer vrouwen problemen hebben met het schoonheidsideaal en laat zien wat *Viva's* reactie hierop is. In plaats van te stimuleren om het lichaam door middel van eten en oefeningen te corrigeren, wat in 1987 vaak gebeurde, wil *Viva* in de jaren negentig dat vrouwen hun niet-perfecte lichaam juist gaan waarderen. De bekende rubriek *Any body*, die sinds 1992 in het tijdschrift staat, is hier ook een goed voorbeeld van.

Ondanks dat in de maatschappij veel aandacht is voor botox-injecties, anti-rimpelcrèmes en afslanken, kortom het perfect maken van het lichaam, zet *Viva* de in 1997 op touw gezette zelfwaardering van het lichaam in 2007 voort. *Viva* vaart mee met de stroming van *Beperkt Houdbaar*, die dit jaar op televisie werd uitgezonden en veel aandacht kreeg. In de artikelen over zelfwaardering wordt alleen het positief waarderen van het lichaam benaderd of gestimuleerd. Zoals het volgende citaat uit het artikel 'Lang leve de perfecte echte vrouw':

'Bij Viva weten we het al sinds we onze eerste pagina maakten; de mooiste vrouw is een echte vrouw. Met of zonder putjes. Met of zonder maatje 36.' (Viva 2007, 25: 14)

Zoals uit mijn onderzoek blijkt, kunnen we deze beweging in twijfel trekken, maar in de laatste jaren is dit zeker wel het geval. Het artikel biedt een bepaalde levenswijsheid over hoe vrouwen moeten reageren op de constante druk van onze maatschappij om er altijd mooi uit te zien. De 'alomtegenwoordige gefotoshopte, glossy super vrouw' is een onhaalbaar ideaal, waaraan alleen door sterk te zijn en zelfvertrouwen te hebben tegenwicht kan worden geboden. (Viva 2007, 25: 14-22) Het artikel stimuleert om het onhaalbare schoonheidsideaal niet meer als ideaal te zien en jezelf te accepteren zoals je bent. Dezelfde moraal wordt gehanteerd in het artikel 'De echte ugly betty', alleen wordt er wel cru mee omgesprongen. Voor het artikel worden namelijk vrouwen gevraagd die het lef hadden om te zeggen dat ze niet moeders mooiste, maar toch zeker de moeite waard zijn. In het artikel komt naar voren dat schoonheid niet alleen van binnen komt, maar ook van buiten. Ondanks dat hun uiterlijk niet aan het perfecte schoonheidsideaal voldoet, zijn alle vrouwen tevreden met zichzelf. Maar wat opvalt is dat alle vrouwen een maatje meer hebben. Hoewel *Viva*-redactie het waarschijnlijk niet zo heeft bedoeld, is de impliciete boodschap van het artikel dat dikke vrouwen lelijk zijn. (Viva 2007, 46: 13-18)

Een onderdeel van zelfwaardering is ook het benadrukken van de vrouwelijkheid. *Viva* vindt het namelijk onzin dat vrouwen zich tegenwoordig te sexy gedragen onder invloed van de media, zoals blijkt uit het artikel: 'Ik? Een bimbo? Dacht het niet'. Een vrouw moet juist trots zijn op haar vrouwelijkheid en deze door middel van kleding benadrukken. Bewonderende blikken van mannen leiden bovendien tot meer zelfverzekerdheid. (Viva 2007, 19: 14-15) Deze visie is opvallend indien je het vergelijkt met de conservatieve houding ten

opzichte van het perfecte lichaam. De zelfwaardering wordt hiermee tegelijkertijd ook een zelfwaardering die afhangt van de waardering van anderen.

4.3 Vaste rubrieken

In deze paragraaf zal ik naast het benoemen van de vaste rubrieken die betrekking hebben op lichamelijke schoonheid in *Viva*, deze ook in verband brengen met bovengenoemde ontwikkelingen.

4.3.1 Kijk mij nou (1987)

Eén van de rubrieken die in 1987 wekelijks in *Viva* is te lezen, is *Kijk mij nou*, waarin lezeressen een nieuw uiterlijk krijgen aangemeten, geheel volgens de laatste mode. De rubriek sluit goed aan bij de variabele 'zelfcorrecties', dat, zoals bleek uit de kwantitatieve analyse, in 1987 ook veel aandacht kreeg. Ze worden onder handen genomen door een visagist en kapper, met een complete metamorfose als resultaat. Doordat zowel de haar- als make-upproducten bij naam en toenaam worden genoemd (merk en kleurnummer), kunnen lezeressen ook zelf thuis aan de slag. Hierdoor is de *Kijk mij nou* tevens een vorm van reclame. De rubriek wil het wonderlijke effect laten zien dat make-up en haar op het uiterlijk heeft. Door middel van deze zelfcorrigerende middelen kan iedereen er leuk en hip uit kan zien. En wie wil dat nu niet? Het nieuwe uiterlijk stimuleert ook het zelfvertrouwen van de lezeres, zoals blijkt uit *Kijk mij nou* uit nummer 35. Lezeres Alice is helemaal niet tevreden met haar uiterlijk, vooral met haar wenkbrauwen heeft ze moeite. Nadat een visagist deze tijdens de metamorfose heeft bijgetekend, stapt Alice volgens de redactie 'een stuk meer tevreden' de deur uit. (*Viva* 1987, 35: 31) Welke jaren de rubriek precies in *Viva* heeft gestaan is mij onbekend, maar in 1997 was *Kijk mij nou* verdwenen. Dat ook in *Yes* een metamorfoserubriek is terug te vinden, bewijst dat dergelijke rubrieken populair zijn in vrouwen tijdschriften.

4.3.2 Mooi fit vitrine (1997)

Wat direct opvalt aan deze rubriek is de titel. De woorden 'mooi' en 'fit', die twee verschillende betekenissen hebben, worden samengesmolten tot één term. Dit geeft aan dat je blijkbaar ook lelijk fit kunt zijn. In deze beautyrubriek gaat het voornamelijk om het mooi zijn. Kennelijk zijn alle *Viva*-lezeressen al fit, maar moeten ze mooi fit worden, door het gebruik van make-up. Het titelwoord 'vitrine' maakt bovendien duidelijk dat het om een uitstelkast van producten gaat. In de rubriek worden namelijk op één pagina allerlei beautyproducten besproken, zoals mascara, haarverf en crèmes. Net als *Kijk mij nou* is ook deze rubriek een vorm van reclame, doordat staat bij elk product de prijs wordt vermeld en waar het verkrijgbaar is. Ook worden er interessante feiten genoemd die betrekking hebben op mooi zijn, zoals bijvoorbeeld ontharingsgewoonten in Europa. De rubriek gaat niet uit van een natuurlijke, maar een

maakbare schoonheid, onder andere met behulp van zelfcorrigerende middelen. Ook deze rubriek past dus bij de variabele 'zelfcorrecties', dat in 1997 nog steeds populair was.

4.3.3 Any Body (1997 – 2007)

Any Body is de meest langlopende en ook de bekendste rubriek uit *Viva*. De rubriek ontstond in 1992 onder de naam *Body Talk*. De rubriek moest de schoonheid van het vrouwelijk lichaam op een bijzondere manier benaderen. In *Any Body* worden de modellen, lezeressen met allerlei lichaamsformaten, soms met partner, naakt gefotografeerd en geïnterviewd over hun lichaam. Dat de rubriek begin jaren negentig ontstond, is niet vreemd. Zoals ook uit de kwantitatieve analyse bleek, gaat *Viva* vanaf die tijd meer aandacht besteden aan de zelfwaardering van het uiterlijk als reactie op de strenge eisen die aan de vrouwelijke schoonheid gesteld worden. Het idee voor de rubriek ontstond door een gelijksoortige reportage in de Engelse *Marie Claire*. Rob van Vuuren introduceerde *Any Body* en vertelt hierover in de bijlage 'Any Body 15 jaar', uitgebracht ter gelegenheid van de vijftienjarige verjaardag van de rubriek. Er wordt bewust gekozen voor zwart-wit foto's om de kunstzinnigheid te bewaren. De vrouwen worden zonder hoofd gefotografeerd, omdat door deze anonimiteit meer vrouwen zich aanmelden en om te benadrukken dat het om het lichaam gaat. (*Any Body* bijlage bij *Viva* 2006, 47: 2) Van Vuuren zegt het volgende over 'zijn rubriek':

'Het woord trots past bij Any Body, maar zeker ook het woord troost.' (*Any Body* bijlage bij *Viva* 2006, 47: 2)

Het woord trots is van toepassing doordat de mensen op de foto trots zijn op hun lichaam, of ze nu een Surinaams achterwerk, cellulitis of hangborsten hebben of niet. De rubriek laat bij de lezer zien dat niet iedereen maatje 36 heeft en zorgt daardoor ook voor meer zelfvertrouwen. Het bekijken van een verzameling *Any Body's* heeft hetzelfde effect als een bezoekje aan de sauna, waar ook allerlei soorten lichamen voorbijkomen. Het maakt vrouwen bewust van het feit dat het schoonheidsideaal een ideaal beeld is dat niet overeenkomt met de werkelijkheid en het leert hen hun eigen schoonheid te waarderen. Volgens fotografe Elisabeth van Dorp, die al sinds 1992 de foto's voor de rubriek maakt, is *Any Body* de enige rubriek waarmee je jezelf gerust kunt stellen, jezelf kunt troosten. De reportages in modebladen zouden het idee geven dat je aan je lichaam moet werken, maar *Any Body* geeft daarentegen het gevoel dat je normaal bent. (*Any Body* bijlage *Viva* 2006, 47: 14) De rubriek ontvangt veel positieve reacties.

In de beginjaren van *Any Body* vonden veel mensen het eng om in een tijdschrift uit de kleren te gaan. Hierdoor poseerden vooral extreme types en was het moeilijk om gewonere mensen voor de rubriek te vinden. (*Any Body* bijlage bij *Viva* 2006, 47: 13) Tegenwoordig is dit niet meer het geval. Allerlei soorten mensen staan in *Any Body*. Ze

hebben zichzelf opgegeven om een moeilijke periode af te sluiten en een overwinning te vieren of worden door hun partner opgegeven om de onzekerheid over hun uiterlijk te verkleinen.

In *Viva* nummer 27 uit 2007 vertelt Christine over hoe de ontevredenheid met haar uiterlijk veranderde, toen ze Multiple Sclerose kreeg. Door de ziekte besepte ze dat het lichaam het enige is dat ze heeft, accepteerde ze dat ze niet helemaal perfect is en leerde ze te zien wat wel mooi is aan zichzelf. Ondanks dat ze door haar ziekte niet meer kan sporten, durft ze nu wel in de bikini te lopen waarin ze zich jaren geleden te dik vond. (*Viva* 27, 2007: 69) De moraal van het verhaal van Christine is dat gezondheid nog altijd het belangrijkste is en dat je niet op je minpunten moet focussen, maar juist op je schoonheden.

Niet alleen lezeressen met een maatje meer poseren in *Any Body*, maar ook slanke meisjes. In 1997 ontving de redactie veel reacties op de *Any Body* aflevering waarin een lezeres vertelde over haar anorexia, een onderwerp dat in deze jaargang regelmatig aan bod kwam. In *Viva* nummer 21 uit 1997 vertelden twee ex-anorexia patiënten over het confronterende effect dat deze *Any Body* op hen had. Veel mensen vonden het meisje op de foto lelijk, maar zij niet. Enerzijds zagen zij hun ideaalbeeld op de foto, maar anderzijds zagen ze ook de ellende en strijd die erachter schuilde. (*Viva* 21, 2007: 14) Opnieuw wordt de negatieve kant van de ziekte benadrukt, om te voorkomen dat lezeressen ermee te maken krijgen.

De kwalitatieve analyse maakte duidelijk dat schoonheidsidealen in twintig jaar behoorlijk kunnen veranderen. Ook Van Dorp heeft door de jaren heen verschillende ontwikkelingen op het gebied van lichamelijke schoonheid meegemaakt. Zo sierden tatoeages begin jaren negentig alleen de lichamen van 'freaks', terwijl tegenwoordig bijna iedereen er een heeft. Ook de gewoonten wat betreft het ontharen zijn veranderd. Schoren vrouwen zich vroeger alleen onder hun oksels, tegenwoordig scheren ze hun hele lichaam kaal. En ook mannen doen met deze trend mee. (*Any Body* bijlage bij *Viva* 2006, 47: 14)

4.3.4 Open podium (2007)

Het *Open podium* is een rubriek aan het begin van elke *Viva* en bestaat uit meerdere pagina's. Het biedt een verzameling aan feiten, nieuwtjes en discussies over maatschappelijke onderwerpen. Doordat de seksualisering van de samenleving zich in 2007 sterk in de belangstelling stond, als gevolg van de uitzending van de documentaire *Beperkt Houdbaar*, kwam dit onderwerp in de rubriek meerdere keren aan bod. Een onderdeel van het *Open podium* is *De kwestie*, waarbij een bepaald vraagstuk aan verschillende mensen wordt voorgelegd, van lezeressen tot deskundigen. Zo bleek uit *De kwestie* van *Viva* nummer 3 dat meer dan de helft van de lezeressen zichzelf te dik vond. In nummer 43 werden lezeressen ondervraagd over de plannen van minister Plasterk om de seksualisering van de samenleving aan te pakken. De meningen waren verdeeld: enkele vonden het initiatief van Plasterk goed, maar anderen vonden het juist fijn om als lustobject te worden gezien.

4.4 Deelconclusie

Het ideale schoonheidbeeld is zelfs in een periode van twintig jaar aan veel veranderingen onderhevig. In 1987 wordt gestreefd naar een realistisch schoonheidsideaal, dat voldoet aan een bepaalde norm. Met make-up tracht men een zo natuurlijk mogelijk effect te bereiken, waardoor een strijd ontstaat tussen kunstmatigheid en authenticiteit. Zelfcorrecties zoals nagellak, huid- en haarverzorging staan centraal, gewoonweg omdat de plastische chirurgie nog niet zo ver ontwikkeld was als vandaag de dag. De redactie was echter wel positief over het werk van plastische chirurgen.

In 1997 verheft de kunstmatigheid zich tot een belangrijk thema. Bij de variabele 'zelfcorrecties' wordt het natuurlijke effect vergeten en zegeviert de kunstmatigheid, onder andere door het gebruik van bonte kleuren. De variabele 'externe ingrepen' beleeft in deze jaargang zijn hoogtepunt. Voornamelijk liposuctie komt aan bod, wat niet vreemd is gezien de bewondering voor catwalkmodellen. Het belangrijkste streven van vrouwen in 1997 is om niet dik te worden. Overigens wordt liposuctie niet door de redactie gestimuleerd. In plaats van voor de makkelijke maar tevens risicovolle weg te kiezen, kan de lezeres gewoon zelf afvallen. Het onderwerp anorexia wordt regelmatig behandeld, om te voorkomen dat ze niet in het afvallen doorslaat.

Het onrealistische schoonheidideaal in 2007, waarbij vooral de nadruk op het jong zijn ligt, wordt niet door de redactie aangemoedigd. Als een tegenreactie op de in de maatschappij steeds strengere schoonheidseisen aan de vrouw, wordt er in *Viva* veel aandacht besteed aan het echte lichaam. De zelfwaardering voor het lichaam dat niet perfect is wordt gestimuleerd. Terwijl in de maatschappij veel aandacht is voor de vele mogelijkheden van de plastische chirurgie, halveert de aandacht voor de variabele 'externe ingrepen' in 2007 ten opzichte van een decennium daarvoor. Met zelfcorrecties staat natuurlijkheid ook weer hoog in het vaandel en is de kunstmatigheid verschoven naar de achtergrond.

Terwijl in de maatschappij steeds meer eisen worden gesteld aan de vrouwelijke schoonheid, biedt *Viva* dus steeds meer tegenwicht aan deze ontwikkeling. Het tijdschrift gaat niet mee in de maakbaarheidstrend. In de plaats daarvan wordt juist de waardering van het lichaam gestimuleerd. Geheel natuurlijk is het uiterlijk van de vrouw echter niet, make-up is namelijk een onmisbaar hulpmiddel om goed voor de dag te komen.

5. VIVA DISCOURS SEKSUALITEIT

Onze seksuele gewoonten werden jarenlang voorgeschreven door de kerk, zelfs tot aan het standje toe. Hier kwam in de jaren zeventig een einde aan door de seksuele revolutie, die de seksualiteit bevrijdde van haar constante verbondenheid met voortplanting. De nadruk kwam te liggen op de individuele beleving en seks werd als iets plezierigs gezien, in plaats van iets functioneels. Sindsdien heeft seksualiteit zoveel vrijheid verworven, dat er inmiddels een tegenbeweging is ontstaan die seksualiteit weer wil terugbrengen naar de slaapkamer. In de geseksualiseerde samenleving draait alles om seks, van reclames tot videoclippen. De bijbehorende pornificatie illustreert niet alleen een toename van pornografie, maar ook een opkomst van perversiteiten. Of dit inderdaad het geval is, onderzoek ik aan de hand van het vertoog over seksualiteit in *Viva*, een tijdschrift dat al vanaf de jaren zeventig seks als centraal thema hanteert. De resultaten zijn tot stand gekomen op basis van het analyseren van 26 edities van het jaar 1987 en 1997 en, door het ontbreken van editie 49, 25 edities van 2007. In dit hoofdstuk zal ik de uitkomsten van zowel het kwantitatieve als het kwalitatieve onderzoek nader bespreken.

5.1 Kwantitatieve analyse seksualiteit

Toen *Viva* in 1972 verscheen, wist het zich te onderscheiden van de andere tuitige vrouwenbladen op de markt door seks als een centraal thema te behandelen. Nog steeds is seksualiteit een belangrijk onderwerp in het tijdschrift. Echter is er bij het aantal artikelen over seksualiteit in de door mij onderzochte twintig jaar sprake van een afname. Een onverwachte verandering wanneer deze afname in verhouding wordt gebracht met de maatschappelijke situatie, waarbij anno 2007 zelfs sprake zou zijn van een seksualisering. In 1987 waren er in de onderzochte edities 51 artikelen met als hoofdonderwerp seksualiteit. In de jaren tachtig was er veel aandacht voor seksualiteit, doordat de ziekte aids toen de kop op stak. De media besteedden veel aandacht aan deze dodelijke ziekte en onder de bevolking heerste veel angst. Bij de inhoudelijke analyse zal dit onderwerp nog uitvoerig aan bod komen. In 1997 daalde het aantal artikelen over seksualiteit tot 39 en in 2007 tot 17, verspreid over 25 nummers. Het lage aantal artikelen in 2007 heeft opnieuw te maken met het verdwijnen van de lezersrubriek, door de interactieve website van *Viva*. In 1987 was meer dan de helft van de artikelen over seksualiteit afkomstig uit de lezersrubriek, namelijk ongeveer 57%. In 1997 ligt dit percentage hoger, ongeveer 69%, wat illustreert dat de 'onwetendheid' rondom seksualiteit is gestegen. In 2007 kunnen lezeressen voor vragen over seksualiteit terecht op de website, waar deze niet door deskundigen worden beantwoord, maar door andere lezeressen. Doordat er geen sprake is van een taboe rondom seksualiteit en in onze maatschappij steeds meer aandacht komt voor het onderwerp, lijkt de kennis over seksualiteit te zijn toegenomen. Deze ontwikkeling komt overeen met de theorie van Foucault, die van mening is dat het vertoog

over seksualiteit wordt gestimuleerd door de machthebbende instituties om de kennis over het onderwerp te vergroten.

De taartdiagrammen 1,2 en 3 op de volgende bladzijde laten zien dat bij de artikelen over seksualiteit in *Viva* vooral de plezierige kant wordt benadrukt. Dit percentage maakt in de drie jaargangen een kleine golfbeweging: in 1987 gaan 44% van de artikelen over seks voor plezier (waarvan 24% afkomstig uit de lezersrubriek) en in 1997 36% (22% uit lezersrubriek) en 2007 41%. Volgens Freud was seksuele gemeenschap tussen man en vrouw bedoeld voor voortplanting. Om dit te stimuleren 'ontdekte' hij het vaginale orgasme voor vrouwen, iets dat nooit wetenschappelijk werd onderbouwd. In *Viva* is deze visie op seksualiteit niet populair. In 1987 en 1997 is het onderwerp voornamelijk terug te vinden in de lezersrubriek, respectievelijk 8% en 7% (5% lezersrubriek) was gericht op het voortplantingsaspect van seksualiteit. In 2007 is er helemaal geen artikel over dit onderwerp. Ook het medische aspect van seksualiteit komt in de loop der jaren minder voor. De aandacht daalt van 30% (18% lezersrubriek) in 1987, naar 21% (16% lezersrubriek) in 1997 tot 12% in 2007. Deze daling heeft opnieuw te maken met de toegenomen kennis, als gevolg van de aanwezigheid van een openlijker seksuele vertoog in de maatschappij. Dat het onderwerp in 1987 zijn hoogtepunt heeft bereikt, kan worden verklaard met de opkomst van aids, zoals nog zal blijken in de kwalitatieve analyse. In tegenstelling tot de variabele 'medisch', beleeft het percentage artikelen over traumatische ervaringen juist een groei. In 1987 gaat 6% over dit onderwerp, in 1997 verdubbelt en in 2007 verdriedubbelt dit percentage zich. Het spreken over geweld, dat een onderdeel is van de vermeende pornoficatie, is in het vertoog over seksualiteit toegenomen. Een ander aspect van de pornoficatie zijn de andere vormen van seksualiteit. Ook de aandacht voor dit onderwerp beleefde in 2007 een enorme groei, van 12% in 1987 naar 24% in 1997 (bij beide is de helft afkomstig uit de lezersrubriek) tot 29% in 2007. In de volgende paragraaf zal duidelijk worden of er inderdaad gesproken kan worden van een pornoficatie in *Viva*.

Diagram 1: Seksualiteit 1987

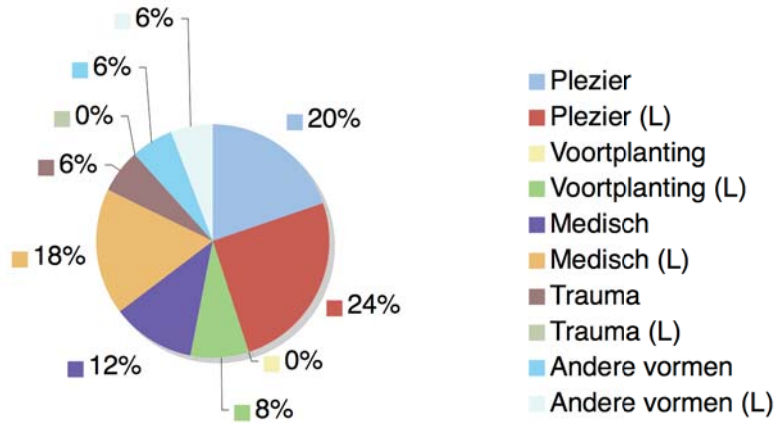

Diagram 2: Seksualiteit 1997

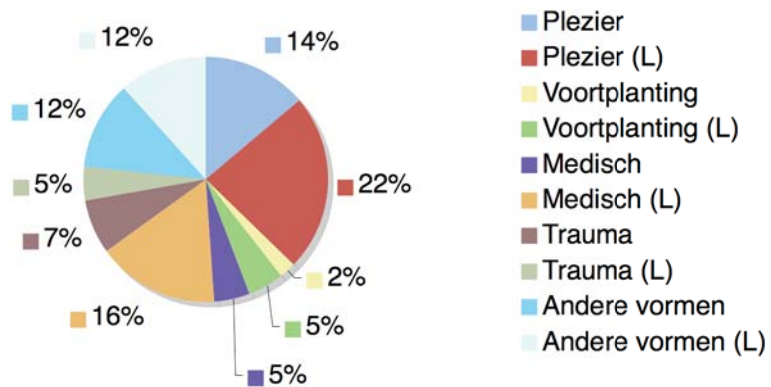
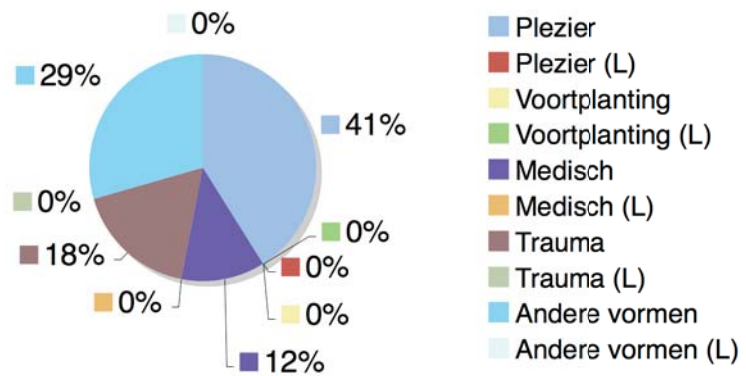

Diagram 3: Seksualiteit 2007

5.2 Kwalitatieve analyse seksualiteit

5.2.1 Seks voor plezier

De kwantitatieve analyse liet al zien dat *Viva*, in zowel jaargang 1987 als 1997 en 2007, voornamelijk de plezierige kant van seksualiteit benadrukt. Plezier beleven aan seks kan echter op verschillende manieren: in je eentje, met een vaste partner of met een *one night stand*. Daarnaast kan het plezier rondom seks ook geproblematiseerd worden. In deze paragraaf wordt beschreven welke houding de redactie in de drie jaargangen stimuleert tegenover seks.

De artikelen uit 1987 laten zien dat seks een essentieel onderdeel is uit het leven van de *Viva*-lezeres. Het wordt zelfs gezien als een soort verplichting, waardoor in de lezersrubriek verschillende brieven staan van vrouwen die onzeker zijn omdat ze geen zin hebben om te vrijen. Als reactie vindt de redactie dat je jezelf van iets extra's onthoudt door geen seks te hebben. (*Viva* 1987, 17: 29) Enige tijd zonder seks door het leven gaan kan iedereen gebeuren, als gevolg van bepaalde omstandigheden. Maar dat iemand bewust ervoor kiest om seksualiteit buiten de relatie te houden, beschouwt de redactie als iets abnormaals. Het artikel 'Leven zonder seks', waarin vrouwen vertellen over hun seksloze relatie, wordt dan ook groot op de voorkant aangekondigd. In een boek dat in Amerika verscheen worden de voordelen benoemd van een relatie zonder seks: men krijgt bijvoorbeeld een andere kijk op mensen, meer energie, betere contacten, meer creativiteit en minder angst. (*Viva* 1987, 44: 26-29) De laatste factor, angst, is waarschijnlijk de grootste veroorzaker van de aversie tegenover seksualiteit. De angst ontstond door de ziekte aids, die zich in de jaren tachtig wijd verspreidde. In paragraaf 5.2.3 wordt dit onderwerp uitvoerig besproken. In plaats van een aversie tegenover seks, stimuleert *Viva* juist een avontuurlijke houding tegenover seks. De redactie pretendeert dat de *Viva*-lezeres op het gebied van seksualiteit avontuurlijker is ingesteld dan de niet *Viva*-lezeres. In het artikel 'We doen niet meer alsof' wordt er bij de resultaten van een onderzoek onderscheid gemaakt tussen de *Viva*-lezeres en de niet *Viva*-lezeres. *Viva*-lezeressen vrijen gemiddeld meer, experimenteren meer en zijn minder monogaam. (*Viva* 1987, 11: 10-13) Seks hoeft dus niet persé met een vaste partner te worden beleefd, maar kan ook uit lustgevoelens voortkomen, zoals in met een *one night stand*. Om ook met een vaste partner de spanning in het seksleven te houden, spoort de redactie aan om bijvoorbeeld seksuele fantasieën aan elkaar te vertellen of samen een erotisch boek (porno) te lezen. (*Viva* 1987, 32: 22) Seksuoloog Gerda de Bruin zegt in het artikel 'Hoe voorkom je sleur in je seksleven?' het volgende:

'Sleur in vrijen bestaat niet, daarvoor hebben we gewoon te veel mogelijkheden in huis!' (*Viva* 1987, 14: 6)

In het artikel worden allerlei tips aangereikt die stimuleren om een plezierig, avontuurlijk en probleemloos seksleven erop na te houden, zoals een geïllustreerd Kamasutra stappenplan.

Ten opzichte van 1987 is in 1997 de avontuurlijke houding ten opzichte van seksualiteit meer naar de achtergrond verschoven. De seksualiteit moet nog wel spannend zijn, maar dat kan ook met massageolie en hoeft niet persé door middel van aparte standjes en seks in de buitenlucht. Er wordt geen verschil meer gemaakt tussen *Viva*-lezeres en niet *Viva*-lezeres. In plaats daarvan wordt er onderscheid gemaakt tussen verschillende *Viva*-lezeressen. De één kan houden van extreme seks, terwijl de ander juist geniet van heel romantische taferelen. Dit blijkt uit het artikel 'Zo doen zij het', waarin drie *Viva*-stellen vertellen over hun seksleven. Een andere ontwikkeling waaruit blijkt dat de seksualiteit in 1997 minder avontuurlijk is, is de toenemende aandacht voor het relationele aspect. Seks wordt bijna altijd gezien als onderdeel van een relatie met een vaste partner. In het artikel 'Als jij het anders wilt dan hij' worden vier seksdilemma's voorgelegd aan deskundigen. Uit de verschillende dilemma's blijkt dat vrouwen hun eigen wil hebben in bed, dat het idee dat mannen altijd zin in seks hebben een mythe is en dat mannen wel vaker het initiatief nemen om extreme vormen van seksualiteit te beleven, zoals SM en een parenclub. (*Viva* 1997, 13: 59-63) In paragraaf 5.2.5 volgt meer informatie hierover.

De avontuurlijke benadering van de plezierige kant van seks, blijft ook in 2007 achterwege. Dat er wederom veel aandacht is voor relaties, kan worden verklaard doordat veel relaties tegenwoordig mislukken. Door de vele verleidingen en de hoge eisen waaraan een goedlopende relatie volgens ongeschreven regels moet voldoen, is er al snel sprake van een sleur. De media spelen hierbij een rol, zoals blijkt uit het artikel 'Tijd voor een relatie APK'. Zij schrijven namelijk een bepaald stramien voor hoe seks moet zijn: het moet geweldig en multi-orgastisch zijn en minstens twee keer per week plaatsvinden. In plaats van de accepteren dat seks niet altijd perfect is en te werken aan een relatie, wordt het plezier al snel buiten de deur gezocht. (*Viva* 2007, 6: 18-21) Het seksstramien dat door de media wordt voorgeschoteld zorgt er tevens voor dat vrouwen soms doen wat ze niet willen, zoals vrijen terwijl ze niet opgewonden zijn. De redactie stimuleert de lezeressen om een eigen stramien erop na te houden. Opvallend is dat in 1987 ook een artikel werd besteed aan sleur waarin een experimentele houding werd gestimuleerd, onder andere door middel van een korte Kamasutra cursus, terwijl in dit artikel juist wordt aangeraden dichter bij jezelf te blijven. Seks hoeft overigens niet persé met een vaste partner plaats te vinden.

Het vrouwelijk orgasme wordt in jaargang 1987 regelmatig geproblematiseerd. Veel lezeressen zijn er onzeker over en zelfs in de wetenschap lijkt er veel onduidelijk over te bestaan. In nummer 46 worden lezeressen namelijk aangespoord om mee te doen aan een '*belangrijk*' onderzoek over de beleving van het vrouwelijk orgasme. Het bijbehorende artikel wordt als volgt aangekondigd:

'De arts/seksuoloog Woet Gianotten heeft een opzienbarende bevinding gedaan, die een enorme opschudding kan veroorzaken. Zeer waarschijnlijk bestaan er, naast of in plaats van het clitorale orgasme, ook andere orgasmes. Nu hebben sommige vrouwen na een baarmoederoperatie een klacht: ze zijn hun orgasme kwijt! Daarom is het van groot belang om te achterhalen welke soorten orgasmes vrouwen kunnen hebben.' (Viva 1987, 46: 55)

Dat er in de geschiedenis al vaker werd gespeculeerd over het vrouwelijk orgasme, werd al duidelijk in het theoretisch kader. Jarenlang werd voorgeschreven dat een orgasme zou ontstaan door seksuele gemeenschap. Freud beweerde dat het clitorale orgasme verbonden was aan de infantiele seksualiteit en dat wanneer de vrouw volwassen werd, het orgasme verschoof naar de vagina. Later werd zijn theorie achterhaald, doordat het bestaan van een vaginaal orgasme nooit wetenschappelijk was bewezen. Gianotten is er, net zoals Freud, van overtuigd dat er naast het clitorale orgasme een ander soort orgasme bestaat, het zogenoemde diepte-orgasme. Volgens gynaecologe Beth Morrel zijn vrouwen onzeker omdat er door de wetenschap allerlei theorieën over het orgasme worden ontwikkeld, waar vrouwen aan zouden moeten willen voldoen. Indien ze iets anders fijn vinden, krijgen ze het gevoel dat ze abnormaal zijn. (Viva 1987, 46: 56-57) De redactie stimuleert vrouwen vooral op je eigen manier te genieten van seks.

Het probleem rondom het orgasme bij vrouwen is in 1997 nog steeds aanwezig. Dit komt in zowel de lezersrubriek als de redactieruimte naar voren. In het artikel *'Hoe belangrijk is jouw orgasme'* vertellen vrouwen over hun beleving van het hoogtepunt. Drie van de vijf vrouwen krijgt geen orgasme tijdens de seksuele gemeenschap en doet voor de partner alsof. Twee vrouwen hebben nog nooit een orgasme gehad, omdat ze bang zijn zichzelf niet meer onder controle te hebben. (Viva 1997, 28: 50-52) De avontuurlijke houding lijkt verdwenen te zijn bij de *Viva*-lezeres. Toch stimuleert de redactie op het gebied van het orgasme wel de experimentele houding: lezeressen moeten door middel van masturbatie hun eigen lichaam ontdekken om tot een goed orgasme te kunnen komen. In *'Viva's grote vibratortest'* zijn alvast de beste speeltjes door een deskundig panel getest. (Viva 1997, 42: 54-57)

De *Viva*-lezeres lijkt het orgasme in 2007 inmiddels onder de knie te hebben, want er is geen artikel waarin het onderwerp uitgebreid wordt uitgemeten. Dit gegeven kan worden toegelicht met al eerder genoemde de theorie van Foucault, waarin hij stelt dat een toename van vertogen over seksualiteit de kennis over het onderwerp stimuleert.

5.2.2 Voortplanting

Tot halverwege de twintigste eeuw was niet het beleven van plezier, maar voortplanting de belangrijkste functie van seksualiteit. De kwantitatieve analyse liet zien dat deze periode achter ons ligt. De introductie van de pil begin jaren zestig was een belangrijk aanleiding om seks los te zien van voortplanting. Hoe is de houding ten opzichte van voortplanting in de door mij onderzochte jaargangen veranderd?

De artikelen uit 1987 over voortplanting zijn allemaal afkomstig uit de lezersrubriek. Dit betekent dat niet door de redactie het initiatief wordt genomen om aandacht aan het onderwerp te besteden, maar dat ze er door lezeressen toe 'gedwongen' worden. Gedwongen in bepaalde mate overigens, want ook de brieven uit de lezersrubriek zijn door de redactie geselecteerd. Dat de redactie de plezierige kant van seks verkiest boven de voortplanting, blijkt uit het advies aan een lezeres die graag zo snel mogelijk zwanger wil worden: seks moet niet als een verplicht nummer worden gezien, maar als iets plezierigs waarmee ontspannen moet worden omgesprongen. (Viva 1987, 3: 23) Ook uit een ander advies blijkt dat de vrijeteknik te maken kan hebben met het wel of niet zwanger worden.

In 1997 komt meerdere malen onvruchtbaarheid aan bod. Vrouwen die brieven schrijven naar de lezersrubriek maken zich grote zorgen dat ze geen kinderen kunnen krijgen. Deze angst voor onvruchtbaarheid ontstaat volgens de redactie, doordat het onderwerp in de maatschappij ook vaker aan bod komt. De steeds hoger opgeleide vrouwen willen eerst carrière maken en beginnen op latere leeftijd aan kinderen, waardoor ze minder vruchtbaar zijn. Daarnaast komen er meer geslachtsziekten voor die zwangerschap kunnen belemmeren. (Viva 2007, 31: 25) In tegenstelling tot in 1987, wordt in 1997 wel redactionele aandacht besteed aan voortplanting. Het verhaal van Marije, die na drie jaar proberen nog niet zwanger is, maakt duidelijk hoe belangrijk het krijgen van kinderen voor vrouwen kan zijn. Een leven zonder kinderen kan Marije zich niet voorstellen. Door de onvruchtbaarheid van haar man, komt het soms zelfs in haar op stiekem met een andere man te vrijen en per ongeluk zwanger te worden. (Viva 1997, 36: 50-52) Wordt zwangerschap in 1987 nog als iets vanzelfsprekends gezien, in 1997 wordt benadrukt dat vruchtbaarheid niet altijd voor de hand ligt.

De variabele 'voortplanting' is in 2007 uit *Viva* verdwenen. Hierbij moet wel worden vermeld dat het onderwerp kinderen wel aan bod komt, maar dit niet in relatie wordt gebracht met seksuele gemeenschap. In deze jaargang is seks enkel iets waaraan op één of andere manier plezier wordt beleefd. Het feit dat vrouwen op steeds latere leeftijd kinderen krijgen, is hiervoor een belangrijke oorzaak.

5.2.3 Medisch

Seksualiteit brengt niet alleen maar aangename dingen met zich mee, zoals genotsbeleving of het krijgen van kinderen, maar er zijn ook risico's aan verbonden. De kwantitatieve analyse liet een daling zien voor de medische kant van seksualiteit. Hoe de aandacht voor dit onderwerp inhoudelijk verandert van 1987 tot 2007 en welk standpunt de redactie inneemt wordt beschreven in de volgende paragraaf.

In vergelijking met de andere jaargangen, wordt in het jaar 1987 de meeste aandacht geschonken aan de variabele 'medisch'. Een terugblik naar de maatschappelijke ontwikkelingen in de jaren tachtig, maakt de oorzaak hiervan duidelijk. Begin jaren tachtig

stak namelijk de tot dan toe nog onbekende ziekte aids de kop op. De ziekte tastte de weerstand van de mens aan en had uiteindelijk de dood tot gevolg. Opvallend was dat in de beginjaren de ziekte voornamelijk bij homoseksuelen voorkwam, waardoor aids al snel als een 'homoziekte' werd bestempeld. Later bleek dat iedereen vatbaar was voor de ziekte. In de media was aids halverwege de jaren tachtig aan de orde van de dag, wat tot gevolg had dat iedereen erover sprak: op straat, bij de kapper en ook in *Viva* komt de ziekte ruimschoots aanbod. Doordat ook bekende sterren door de ziekte getroffen worden (ook Michel Foucault, die *History of sexuality* schreef, overleed aan aids) en veel mensen wel iemand in hun omgeving had met aids, leek de ziekte steeds dichterbij te komen. In de lezersrubriek worden regelmatig brieven behandeld van angstige lezeressen, die de redactie vervolgens geruststelt. Het volgende citaat is een quote van een briefschrijfster:

'Kortgeleden is mijn man bij me weggegaan, omdat hij zijn ware aard niet langer kon en wilde verlooehen. Hij is namelijk homoseksueel. (...) Nu realiseer ik me ineens dat ik misschien wel nooit meer een andere relatie kan aangaan, omdat mijn man me waarschijnlijk met aids besmet heeft.' (Viva 1987, 6: 25)

Het citaat maakt duidelijk dat aids heel sterk wordt verbonden met homoseksualiteit. Volgens de briefschrijfster zijn alle homoseksuele mannen besmet met aids. De redactie probeert de naïeve vrouw gerust te stellen door haar uit te leggen wanneer er echt gevaar is voor aids. Uit de andere brieven over de medische kant van seksualiteit blijkt dat, indien er iets mis is met bijvoorbeeld de vaginale afscheiding of de schaamlippen, er direct aan geslachtsziekten wordt gedacht. Ook indien er geen seksueel contact is geweest. De angst voor en onduidelijkheid rondom het thema is dus enorm. Door deze brieven in de lezersrubriek te behandelen, probeert de redactie de kennis over de ziekten te vergroten en de angst weg te nemen. De redactie neemt een informerende en geruststellende houding aan. Dat het advies van de redactie erg belangrijk is, wordt duidelijk wanneer vrouwen *Viva* een brief sturen nadat ze de arts om advies hebben gevraagd. Ook in de redactionele ruimte komt het onderwerp aan bod. In het artikel 'Ik heb aids, ik heb geen aids, ik heb..' laat een lezeres zich testen, nadat ze hoorde dat haar beste vriendin aids had. Hoewel ze weet dat aids alleen door seksueel contact kan worden overgebracht, voelt ze zich niet gemakkelijk bij de gedachte dat haar vriendin besmet was toen ze in elkaars armen uithuilden en van dezelfde borden aten. (Viva 1987, 40: 54-59) Aids-patiënten worden als iets gevaarlijks gezien.

In 1997 wordt er minder aandacht besteed aan het medische aspect van seksualiteit. Omdat het onderwerp voornamelijk in de lezersrubriek voor komt, wordt het initiatief om het onderwerp te behandelen wordt door lezeressen genomen. De angst voor aids is niet meer zo groot als in 1987, maar komt nog wel voor. De lezeressen die nu een brief naar *Viva* schrijven weten meer over het onderwerp af, waardoor de angst voor de ziekte vaker terecht is. De reactie van de redactie is in eerste instantie niet geruststellend, maar voornamelijk

informerend. De angst wordt ook niet altijd ontkracht, zoals in 1987, maar soms juist bevestigd. Zoals in de hulprubriek van nummer 52, waarin de redactie stelt dat je met aids besmet kunt raken, indien de man ook maar even bij de vrouw naar binnen gaat. (Viva 1997, 52: 71) De afnemende angst voor aids kan worden verklaard het ontstaan van de aids-remmers, die de ziekte onderdrukken waardoor seropositieve mensen langer kunnen leven. *Viva* benadrukt ook de negatieve kanten van deze medicijnen. (Viva 1997, 5: 48) In een redactioneel artikel wordt aids in verband gebracht met een traumatische ervaring. Een vrouw werd seropositief als gevolg van een verkrachting. Haar vriend was bang dat hij besmet zou raken door een mug, die eerst haar zou prikken en vervolgens hem. (Viva 1997, 34: 32-33) Hieruit blijkt dat seropositieve mensen nog steeds als gevaarlijk worden gezien.

In 2007 is aids uitgedoofd tot een ziekte verbonden met Derde Wereldlanden. De angst voor aids in *Viva* is verdwenen.

Naast aids is ook het uitstrijkje een regelmatig terugkerend aspect van de variabele 'medisch'. In 1987 wordt het uitstrijkje door de redactie gezien als van groot belang, doordat dit het lichaam test op de onder vrouwen vaakvoorkomende ziekte baarmoederhalskanker. Met de afschaffing van het uitstrijkje in 1987, als gevolg van de toegenomen betrouwbaarheid van de pil, is de redactie het dan ook niet eens. Ondanks dat dit besluit is genomen door gespecialiseerde artsen. De *Viva* houdt er dus een eigen mening op na, en volgt niet klakkeloos het advies van de arts.

In plaats van een onbetrouwbare houding ten opzichte van het advies van de arts, zoals bleek in 1987, stimuleert de redactie de lezeres in 1997 vaker met een arts of specialist contact op te nemen. Het advies van de redactie functioneert niet meer als een soort *second opinion*, maar is gewoon een advies. *Viva's* hulprubriek wordt regelmatig ingeschakeld door vrouwen, die met hun probleem niet naar de huisarts durven te gaan. Zo komt het enkele keren voor dat een *Viva*-lezeres niet voor inwendig onderzoek naar de dokter durft, omdat ze hem dan haar naakte lichaam moet laten zien. (Viva 1987, 21: 40) De *Viva*-lezeres lijkt in 1997 preutser te zijn geworden ten opzichte van een decennium eerder.

De medische aspecten die in 2007 aan bod komen zijn van heel andere aard, ze gaan namelijk allemaal over de vagina. De vagina wordt op diverse manieren geproblematiseerd. In het artikel 'Vaginarigheid' komen drie ziektes rondom de vagina aan bod. Zo wordt het verhaal verteld van een meisje dat lijdt aan Lichen Sclerosus, een huidaandoening aan de vulva, waardoor de clitoris is overgroeid met huid en ook de binnenste schaamlippen zijn verdwenen. Hoewel deze aandoening vervelende nadelen met zich meebrengt, zoals jeuk, lijkt er ook een 'voordeel' te zijn, zoals blijkt uit het volgende citaat:

'Ik weet nog hoe ik schrok van een plaatje van een 'gewone' vagina. Die van mij ziet er meer uit als van een kind. Eigenlijk best mooi.' (Viva 2007, 17: 44)

Hieruit blijkt dat de ideale vagina eruit ziet als de vagina van een kind. De kinderlijke vagina is vooral een fantasie van mannen, zoals blijkt uit de pornobladen. Playboymodellen maken daarom in grote mate gebruik van de geavanceerde technieken op het gebied van de plastische chirurgie, die het mogelijk maken een normale vagina om te toveren tot een kinderlijke vagina. Maar ook gewone vrouwen willen steeds vaker deze 'playboylook', zoals dr. Madlock uit *Beperkt Houdbaar* het eindresultaat noemt. Door meer aandacht te besteden aan ziektes rondom de vagina, stimuleert de *Viva*-redactie de lezeressen bewust te zijn van hun gezonde, natuurlijke geslachtsdeel.

5.2.4 Trauma

De pornificatie zou volgens De Mul en Groot tot gevolg hebben dat zich steeds vaker extremere vormen van seksualiteit voordoen. Deze perversiteiten, te denken valt bijvoorbeeld aan kinderporno, verkrachting, gang bangs, bestialiteit, hebben tot gevolg dat er ook meer traumatische sekservaringen ontstaan. Uit de kwalitatieve analyse bleek dat de variabele 'trauma' inderdaad steeds meer aandacht heeft verworven. In deze paragraaf analyseren we de inhoudelijke kant hiervan.

In 1987 waren er niet veel artikelen over het traumatische aspect van seksualiteit. De artikelen komen alleen voor in de redactionele ruimte. Het traumatische effect is het gevolg van verkrachting, in alle gevallen door een bekende van het slachtoffer. De artikelen gaan wel in op het leven na de verkrachting, maar zij negeren de psychische gevolgen voor het slachtoffer. De nadruk ligt dus op de traumatische ervaring zelf, in plaats van het traumatiserende effect. In het artikel 'Twijfelen tussen braaf en brutaal zijn' wordt een Marokkaanse vrouw nog voor het huwelijk tot gemeenschap gedwongen door haar toekomstige man en vervolgens door haar familie wordt verstoten. (Viva 1987, 6: 16-17) Hoe ze zich hierbij voelt komt niet aan bod. In alle gevallen wordt de man als boosdoener gezien en de vrouw als slachtoffer. Deze rolverdeling lijkt iets vanzelfsprekends te zijn, zoals blijkt uit een artikel waarin sceptisch wordt gesproken over DNA als bewijs tegen verkrachting. Volgens dit artikel werkt het bewijzen van een verkrachting in het voordeel van vrouwen. (Viva 1987, 51: 73) Dat het bewijzen van verkrachting ook voor mannen een rol kan spelen, omdat ze door een vrouw worden verkracht, komt in het artikel niet aan de orde.

De variabele 'trauma' is in 1997 in aandacht gestegen. Nu kwam het onderwerp niet alleen in de redactionele ruimtes, maar ook in de lezersrubriek aan bod. Alle traumatische ervaringen zijn wederom ontstaan uit verkrachting en ook in deze jaargang was de schuldige een bekende van het slachtoffer, uiteenlopend van een vriend van de broer tot de vader. In tegenstelling tot 1987, ligt de nadruk in 1997 meer op het psychologische aspect van de traumatische ervaring. In de lezersrubriek neemt de redactie een hulpverlenende houding aan, ze stimuleert de vrouw om over de traumatische ervaring te praten met vriendinnen of

met een hulpdienst contact op te nemen. Het is belangrijk om de heftige ervaring op een goede manier te verwerken. Deze instelling komt ook naar voren in het verhaal van een vrouw die op jongere leeftijd seksueel werd misbruikt door haar vader. Naast de beschrijving hoe dat gebeurde, wordt uitgebreid gesproken over de psychische gevolgen van deze ervaring in de rest van haar leven, zoals een geschaad vertrouwen in de mensheid en extreme angst om alleen te zijn. Het slachtoffer komt erachter dat ze de ervaring jarenlang heeft weggestopt en begint nu aan een verwerkingsproces. (Viva 1997, 39: 30-31) De moraal die hieruit voortvloeit is dat een traumatische ervaring moet worden verwerkt om te voorkomen dat deze verdere gevolgen heeft op de rest van je leven. De man blijft overigens nog steeds 'trouw' aan zijn boosdoenerrol.

De eerder genoemde vormen van traumatische ervaringen, komen in 2007 opnieuw aan de orde: seksueel misbruik door de partner en door de vader. In het artikel over incest wordt dit keer niet alleen van de psychologische effecten op maatschappelijk vlak gesproken, maar ook op seksueel gebied. Tijdens seks met haar vriend kon de desbetreffende vrouw haar traumatische herinneringen redelijk uitschakelen, maar ze beleefde het niet op een plezierige manier. Ze was bang en onderdanig. (Viva 2007, 9: 36-38) Dat de traumatische sekservaring nu ook in relatie met het seksleven wordt gebracht, laat zien dat het seksleven een belangrijk onderdeel uit het leven van de *Viva*-lezeres is. Naast verkrachting wordt er in 2007 ook aandacht besteed aan een minder heftige traumatische ervaring, namelijk seksuele intimidatie. Het artikel 'Billen knijpen?' gaat over de hoge claims die in Amerika na seksuele intimidatie op het werk worden geëist en over het feit dat Nederland hierin nogal achterblijft. De Nederlandse vrouwen zijn nu eenmaal minder preuts en houden wel van een beetje flirten op het werk, aldus de redactie. (Viva 2007, 6: 52-55) Feministisch advocate Gabi van Driem is het hier niet mee eens:

'Schadevergoedingen in Nederland blijven hangen op marginale bedragen. Rechters zouden zich beter moeten realiseren hoe groot de psychische schade van een slachtoffer kan zijn.'
(Viva 2006, 6: 52)

Symptomen van psychische schade zijn onder andere slapeloosheid, depressie, seksuele problemen en angst. De feministische instelling die het tijdschrift *Viva* van oorsprong hanteert, lijkt de redactie in dit artikel te laten varen. Met het advies van Van Driem wordt nogal luchtig omgesprongen. Samen met de humor die in het artikel is verwerkt, impliceert dit dat de redactie het niet zo nauw neemt met probleem rondom seksuele intimidatie op het werk en zich vooral richt op de 'echte' problemen. Ze zijn waarschijnlijk gewend aan heftigere dingen.

5.2.5 Andere vormen seksualiteit

Net als de variabele 'trauma', kan ook deze categorie aantonen of er in *Viva* sprake is van de vermeende pornificatie. Werden bij de vorige categorie voornamelijk de gevolgen van eventuele perversiteiten genoemd, bij andere vormen van seksualiteit worden de handelingen zelf bedoeld. De toename van andere vormen van seksualiteit, zoals uit de kwantitatieve analyse gebleken, hoeft niet direct te betekenen dat we van een pornificatie kunnen spreken. Daarvoor moeten we eerst kijken naar de inhoudelijke kant ervan.

Hoewel in de jaren tachtig, zoals gebleken, een avontuurlijke houding ten opzichte van seksualiteit wordt gestimuleerd, is het percentage dat wordt besteed aan andere vormen van seksualiteit laag ten opzichte van de andere jaargangen. In 1987 neemt de partner vaak het initiatief om seks op een andere manier te beleven zonder dat de vrouw hier achter staat. Deze rolverdeling is vergelijkbaar met de traditionele genderrelaties, bestaande uit de actieve man en de passieve vrouw. Volgens een brievenschrijfster uit *Viva* nummer 1 leidt de wens van haar partner om een trio te doen, tot moeilijkheden. Bovendien lijkt het haar afschuwelijk vervelend en onvrij. Het feit dat de vrouw zich ouderwets voelt indien ze niet haar man zijn pleziertje gunt, laat zien dat het hebben van trio-seks wordt gezien als iets nieuws en uitdagends. (*Viva* 1987, 1: 15). De redactie stimuleert de lezeres echter niet tot trio-seks over te gaan indien ze het zelf niet wilt, maar adviseert het wel met haar vriend te bespreken. Kennelijk leidt de avontuurlijke houding tegenover seks toch ook tot extremere vormen, maar moeten de lezeressen hier nog aan wennen. Dit blijkt uit het volgende citaat van een brievenschrijfster:

'Het liefst zou hij willen dat ik hem af en toe sloeg, maar hoewel ik sommige dingen wel leuk vind, gaat dat me toch te ver. Ik vraag me af of hij hulp nodig heeft, want is dit wel normaal?'
(*Viva* 1987, 42: 32)

De brievenschrijfster is zelfs geschokt door de vraag van haar vriend om hem tijdens de seks te slaan. Ze heeft waarschijnlijk een romantische visie op seks en ziet het als iets liefdevols vol tederheid en zachtheid. De wens van haar vriend beschouwt ze dan ook als iets abnormaals. Dit standpunt wordt door de redactie tegengesproken, al wordt de schokkende houding wel begrepen indien ze nog niet zoveel afweet van SM. Dat de redactie in 1987 wel openstaat voor deze andere vorm van seksualiteit, blijkt uit het feit dat het blad ook een redactioneel artikel erover maakte. Dit artikel viel echter buiten mijn steekproef, maar door de goede aansluiting bij dit thema, is het wel noemenswaardig. In het artikel, dat als titel 'SM: seks als spannend spel' heeft, wordt getracht het taboe rond deze vorm van seksualiteit weg te nemen door het minder extreem te maken. Ook bijten of hard vrijen vallen volgens de redactie onder de noemer SM. Door andere vrouwen aan het woord te laten over hun SM ervaringen, wil de *Viva*-redactie het zogenaamde abnormale karakter van deze vorm van seksualiteit

wegnemen. (Viva 1987, 18: 24-25) De redactie wil extremere vormen van seksualiteit, zoals SM, dus toegankelijker maken, maar de lezeres moet er duidelijk nog aan wennen.

De stimulans heeft er in 1997 toe geleid dat er nog meer verschillende vormen van seksualiteit zijn ontstaan: van 06-lijnen tot anale seks. De overtuiging is dat niets meer een taboe is aan het eind van de jaren negentig. De redactie draagt hier haar steentje aan bij, zoals naar voren komt in een reportage over 06-lijnen. De sexy vrouwen achter de telefoonlijn blijken gewoon huisvrouwen te zijn. Door een kijkje te nemen achter de schermen, wordt de 06-lijncentrale een normaal bedrijf, zoals elk ander. (Viva 1997, 5: 9-11) De redactie stimuleert wederom een ontdekkende houding ten opzichte van extreme vormen van seksualiteit. Ook de lezeres is nieuwsgieriger geworden, vergeleken de timide houding in 1987. Pornografie en prostitutie blijven, tot ergernis van de vrouwen, twee mannenzaken, maar in bed en ook op relationeel vlak gedraagt de vrouw zich meer avontuurlijk. Zo zou een vrouw in de lezersrubriek van nummer 15 graag anale seks met haar vriend beleven, maar is ze bang voor de risico's. Net bekomen van de aids-problematiek waarschuwt de redactie wel voor de gevolgen, maar raadt ze deze vorm van seksualiteit niet af. (Viva 1997, 15: 28) In nummer 44 is het niet de man die vreemdgaat, maar de vrouw. Het blijft niet alleen bij seks buiten de deur, ze heeft zelfs een kind van hem. (Viva 1997, 44: 68-70) De vrouw heeft dit keer de rol van boosdoener. Relaties worden steeds vrijer. Ook bi- en homoseksualiteit komen vaker aan de orde, en worden niet in verband gebracht met aids.

In 2007 is geen uitbreiding van extremiteiten op seksueel gebied zichtbaar. Wel zet de redactie haar missie voort om het taboe, dat nog steeds rondom bepaalde andere vormen van seksualiteit bestaat, weg te nemen. Een reportage op de set van een pornofilm (nummer 38) en een interview met een prostituee (nummer 17) zijn hier voorbeelden van. Het internettijdperk heeft echter wel voor andere vormen van seksualiteit gezorgd, bijvoorbeeld webcamseks. In het artikel 'Hier is een foto van mijn ex. Ze kon best pijpen' wordt benadrukt hoe gevaarlijk het is intieme foto's of filmpjes van jezelf via het internet te versturen. In een mum van tijd kunnen deze namelijk worden verspreid over het hele *world wide web*.

'Je krijgt er weliswaar geen geslachtsziektes van, maar goed ziek kun je er wel van worden als je jezelf terugziet op internet, terwijl je met een stomende webcamsessie bezig bent.' (Viva 2007, 8: 59)

De ernst van een naaktfoto of seksfilmpje op internet wordt door de redactie vergeleken met een geslachtsziekte. De redactie neemt dus een nogal voorzichtige houding aan tegenover deze nieuwe vorm van seksualiteit. Dat het internet het seksleven juist ook op een positieve manier kan beïnvloeden blijkt uit een artikel uit nummer 27, waarin een vrouw haar seksuele wens (partnerruil) gemakkelijker kan vervullen, met behulp van het internet. (Viva 2007, 27: 56-59) In tegenstelling tot wat je misschien zou verwachten bij een geseksualiseerde

samenleving, is dat de seksuele handelingen niet perverser worden. De redactie neemt zelfs een voorzichtige houding aan tegenover nieuwe vormen van seksualiteit.

5.3 Vaste rubrieken

In deze paragraaf zal ik naast het benoemen van de vaste rubrieken die betrekking hebben op seksualiteit in *Viva*, deze ook in verband brengen met bovengenoemde ontwikkelingen.

5.3.1 Viva verhaal (1987)

Aan het eind van elke *Viva* staat in 1987 een kort verhaal, waarin verschillende thema's voorkomen, waaronder seksualiteit. De verhalen zijn niet gebaseerd op een realistische ervaring. Wat opvalt aan de manier waarop over seks wordt geschreven, is de openlijke benadering en de passie en spanning die er vanaf spat. Seks met een getrouwde man, seks in de buitenlucht en seks voor de lust zijn aspecten van seksualiteit die in deze verhalen naar voren komen. De romantiek lijkt minder belangrijk. In nummer 33 is het verhaal te lezen van een stelletje dat op vakantie is en door het bos wandelt:

'Laten we neuken, zei ze. Nu, slikte Ernst. Hier? Vroeg hij verbaast. (...) Zijn orgasme was geen climax, maar eerder een schoonheidsfoutje, als een turner met een slechte afsprong'
(Viva 1987, 33: 45)

In tegenstelling tot een romantische perspectief op seksualiteit, waarbij seksuele gemeenschap idealiserend gezien wordt als een soort ultieme liefdesverklaring tussen twee partners, is de benadering grover. Dit is kenmerkend voor *Viva* in 1987. Het avontuur staat centraal in het seksuele vertoog. In het voorbeeld komt de gemeenschap niet voort uit een voorspel tussen de partners, maar uit het zinnetje: *'zullen we neuken'*, dat de romantiek in één klap doet verdwijnen. De seks wordt als een daad beschreven en staat los van het emotionele aspect. Ondanks de spanning en passie eromheen, hoeft seks niet perfect te zijn en is er ook niet altijd sprake van liefde. Door de uitvoerige manier waarop seks wordt beschreven, inclusief de kwaliteit van orgasmen, lijkt het praten over seks geen taboe te zijn. Dit kwam ook in de kwalitatieve analyse naar voren.

5.3.2 Man in bed (2007)

In deze rubriek wordt het onderwerp seksualiteit vanuit een ander perspectief behandeld, namelijk vanuit het perspectief van de man. In *Man in bed* maken mannen wekelijks de *Viva*-lezeressen deelgenoot van hun ervaringen tussen de lakens. Omdat zij zo openhartig vertellen over hun rijke seksleven, hun onuitputtelijke uithoudingsvermogen en de hoeveelheid bedpartners, ontvangt de redactie vaak reacties van lezeressen die twijfelen aan de echtheid van de rubriek. Toch beweert redactiechef Josine Modderman dat het allemaal gebaseerd is op de realiteit. (Man in bed bijlage Viva 2007, 29: 3) De mannen worden

ondervraagd over hun eerste keer, hun favoriete seksstandje, hun uitgekomen seksfantasie en wat ze het meest opwindend vinden aan een vrouw. De meest mannen in *Man in bed* hebben veel kortstondige relaties achter de rug en houden er een wild seksleven op na. Anale seks, seks met meerdere vrouwen en een aantal sekspartners hoger dan dertig zijn niet uitzonderlijk. Deze benadering is kenmerkend voor de jaargang 2007, omdat er steeds meer extreme vormen komen. De rubriek gaat expliciet in op het seksleven van de mannen, en benadrukt voornamelijk de plezierige kant ervan. Het laat zien dat mannelijke seksualiteit niet wordt geproblematiseerd. Mannen kunnen bijvoorbeeld zonder schaamtegevoel het aantal bedpartners opnoemen, wat bij vrouwen vaak wel moeilijkheden op levert.

5.3.3 Open podium (2007)

De inhoud van de rubriek *Open podium* is in paragraaf 4.3.4 reeds uitvoerig besproken. Naast het onderwerp lichamelijke schoonheid van de vrouw, wordt er ook aandacht besteed aan het onderwerp seksualiteit. Zo werd in *De kwestie* van nummer 48 gevraagd naar de kwaliteit van *speed seks*, een snelle vorm van seks die door het drukke maatschappelijke leven steeds vaker voorkomt. Veel verschillende mensen komen aan het woord van een student tot een psycholoog en van een pornoactrice tot een tantra-trainer. Allemaal concluderen ze dat het belangrijk is om de tijd te nemen voor seks, ondanks alle drukke dagelijkse bezigheden. (*Viva* 48, 2007: 10) Seks moet dus een belangrijk onderdeel blijven in het leven van de lezeressen.

5.4 Deelconclusie

Het onderwerp seksualiteit is in de onderzochte twintig jaar nooit met een gênegevoel benaderd. Indien er een taboe bestond, werd door de redactie getracht deze te doorbreken. Als gevolg heeft de aandacht voor de variabelen 'trauma' en 'andere vormen van seksualiteit' een aanhoudende stijging doorgemaakt.

Er is een bijzondere wisselwerking tussen de categorie seks voor plezier en andere vormen van seksualiteit. In 1987 stond vooral het plezier rondom seks centraal. Seks was een essentieel onderdeel van het leven van de *Viva*-lezeres. De redactie stimuleert een avontuurlijke houding tegenover seks, waarmee *Viva*-lezeressen zich onderscheidden van niet *Viva*-lezeressen. De woorden losbandigheid en variatie karakteriseren het seksleven van de *Viva*-lezeres. Opmerkelijk is dat het initiatief van hun partner om te experimenteren met extreme vormen van seksualiteit, stevast door de lezeressen wordt afgewezen. Deze seksuele activiteiten worden gezien als iets abnormaals, waar tegenover de lezeressen een voorzichtig standpunt innemen. De redactie probeert tevergeefs het taboe te verkleinen en stimuleert een ontdekkende houding bij deze vormen van seksualiteit. Voortplanting paste niet in deze visie op seksualiteit. De redactie moedigde lezeressen, die zich afvroegen wanneer je het beste en het snelst zwanger kunt raken, aan vooral plezier te beleven aan seks. Plezier rondom seks werd echter in deze jaargang ook belemmerd. De variabele

'medisch' beleefde in deze jaargang zijn hoogtepunt, wat te danken aan de ziekte aids. Doordat er in het maatschappelijke leven veel over gesproken werd en aids steeds dichterbij huis opdook, was de angst bij de bevolking, en ook bij de *Viva*-lezeressen, groot. Uit de brieven van de lezersrubriek blijkt de onwetendheid en is de paniek te proeven. Dit leidt ertoe dat de redactie bijna altijd een geruststellende houding aanneemt, omdat er gewoonweg geen gevaar in zicht is. Ook verkrachtingen vormden een belemmering. In 1987 werd hierbij niet zozeer ingegaan op het traumatiserende effect, maar voornamelijk op de ervaring.

De losbandigheid verdwijnt in 1997, wanneer er meer aandacht komt voor het vaste partnerschap. Aparte standjes en seks in de buitenlucht komen in deze jaargang niet voor. De houding tegenover gewone seks wordt minder avontuurlijk. Daarentegen is er een toename van de andere vormen van seksualiteit, waaronder SM, anale seks, parenclub, enzovoorts. De redactie doet opnieuw haar best om bestaande taboes rond deze onderwerpen middels reportages te verkleinen. Dit keer met succes. Ook de lezeres neemt het initiatief deze vormen van seks te beleven. Een logisch gevolg van de afgenomen losbandigheid is dat er meer aandacht komt voor het thema 'voortplanting'. In 1997 was het minder vanzelfsprekendheid om zwanger te raken, doordat er meer nadruk op onvruchtbaarheid kwam te liggen. Dit onderwerp kwam in de maatschappij steeds vaker voor, doordat vrouwen eerst carrière wilden maken en steeds later aan kinderen begonnen. Aids speelt nog steeds in 1997. Door de toegenomen kennis is de angst echter minder onterecht. De problemen van de briefschrijfsters zijn meer serieus en de geruststellende houding van de redactie verandert in een informerende en hulpverlenende houding. Deze houding komt ook naar voren bij de variabele 'trauma', waarbij in deze jaargang steeds wordt gefocust op het traumatiserende effect.

In 2007 lijkt de media een grote invloed te hebben op het seksleven. De in de media beschreven seks is spannend, opwindend en multi-orgastisch, eigenlijk precies zoals *Viva* het zelf beschreef in 1987. Dit keer stimuleert de redactie echter om seks te beleven volgens eigen wensen en te accepteren wanneer het een keer niet perfect is. Wat opvalt is dat ook bij lichamelijke schoonheid de invloed van de media ter sprake kwam en dat hier hetzelfde advies werd gegeven, namelijk: trek je er niet teveel van aan! Andere vormen van seksualiteit zijn in 2007 niet perverser geworden, maar de redactie probeert nog steeds het taboe weg te nemen. In 2007 blijft het onderwerp voortplanting geheel achterwege. Seks is dan volledig losgekoppeld van voortplanting. Iets dat Freud zal betreuren. Ook aids komt niet meer voor in deze jaargang. Erg opmerkelijk is wat nu wel aan de orde komt bij de variabele 'medisch'. Er wordt namelijk alleen aandacht aan ziektes aan de vagina besteed. Onduidelijk is of *Viva* hiermee een taboe rondom de vagina wil wegnemen, het een tegenreactie is op de toename aan overdreven vaginaoperaties of dat het puur toeval is. Gezien de maatschappelijke ontwikkelingen zou het logisch zijn dat de traumatische ervaringen in 2007 nog heftiger zijn geworden. Het tegendeel is waar. Naast verkrachtingen, die overigens wel uitvoeriger worden beschreven, wordt er ook aandacht besteed aan een mildere traumatische ervaring: seksuele

intimidatie. Doordat de redactie dit onderwerp met humor benadert, blijkt dat ze wel iets meer gewend is.

Uit de analyse blijkt dat de pornificatie wel in het seksuele vertoog is te herkennen. Het is niet zo dat er in de onderzochte jaargangen meer aandacht kwam voor extreme vormen van seksualiteit. De redactie trachtte al sinds de jaren tachtig het taboe rondom deze vormen weg te nemen. Deze missie is geslaagd. De reactie van de lezeressen maakt namelijk duidelijk dat de extreme seksuele handelingen steeds normaler worden.

6. YES DISCOURS LICHAAMELIJKE SCHOONHEID

De sterke relatie tussen schoonheid en vrouwelijkheid zorgt ervoor dat ook in het tijdschrift *Yes* dit onderwerp een belangrijke plaats inneemt. Schoonheid is één van de belangrijkste thema's van esthetica. Er bestaat geen objectieve standaard voor wat wel mooi is en wat niet. Toch is er in onze samenleving een algemeen geldend schoonheidsideaal voor vrouwen, dat wordt voortgebracht door de media, namelijk het slanke en jonge meisjeslichaam. Het is interessant om te bekijken hoe *Yes* met dit ideaalbeeld omgaat, omdat het tijdschrift zich vooral in de beginjaren richtte op jonge meisjes. Wat moeten zij nog doen om er zo mooi mogelijk uit te zien? Dat zal blijken uit dit hoofdstuk. Wat bij de analyse moet worden vermeld, is dat ik het eerste kwartaal van 1997 niet heb betrokken bij mijn onderzoek, omdat dit was zoekgeraakt in de bibliotheek. Dit heeft echter nauwelijks invloed op de uiteindelijke verdeling van de onderwerpen, omdat de formules van het tijdschrift zo strak wordt gehanteerd door de redactie, dat de nummers uit een bepaalde periode zeer weinig van elkaar verschillen. Om die reden gebruikte Joost de Bruin voor zijn onderzoek naar *Yes* slechts zes nummers per jaar. (De Bruin, 1999: 63) Mijn onderzoek is gebaseerd op 26 nummers uit 1987 en 2007 en 17 nummers uit 1997. Na aandacht te besteden aan de vaste rubrieken, zal ik de resultaten van de kwantitatieve en kwalitatieve analyse bespreken.

6.1 Kwantitatieve analyse lichamelijke schoonheid

De opvatting dat schoonheid onlosmakelijk met de vrouw is verbonden, wordt ook door *Yes* uitgedragen. Een doelstelling van het tijdschrift, toen dit op de markt verscheen, was om jonge meisjes te adviseren op het gebied van mode en schoonheid. Het thema neemt dus een belangrijke plaats in het tijdschrift in. Dit blijkt ook uit het aantal artikelen dat ik voor mijn analyse heb gebruikt. In 1987 waren er, in de 26 nummers die ik heb onderzocht, in totaal 58 artikelen over lichamelijke schoonheid. Het is niet vreemd dat het aantal artikelen in 1997 sterk daalt tot 32 artikelen. Dit moet natuurlijk in relatie worden gebracht met het feit dat ik negen nummers uit deze jaargang niet bij mijn onderzoek heb betrokken. De verdeling van de onderwerpen zal hierdoor niet in gevaar komen, maar het hierboven genoemde aantal artikelen kan niet naast de 58 artikelen uit 1987 worden geplaatst. Indien de 32 artikelen gezien worden als een gemiddelde van de onderzochte 17 edities, is het gemiddelde van 26 edities te berekenen met de volgende formule: $(32:17) \times 26 = 48,9$. In heel 1997 zijn ongeveer 50 artikelen over het onderwerp schoonheid. Er is dus nog steeds sprake van een kleine daling ten opzichte van 1997. Opvallender is deze daling in 2007, wanneer er maar 18 artikelen over lichamelijke schoonheid gaan. In 1987 was ongeveer 38% van de artikelen afkomstig uit de lezersrubriek (22 artikelen). In 1997 daalde dit percentage naar 28%. Om te berekenen hoeveel artikelen dit precies zijn, moeten de 9 artikelen uit de lezersrubriek van 17 edities worden omgerekend naar 26 edities. De volgende berekening laat zien dat er

gemiddeld 14 artikelen in de lezersrubriek zijn in 1997: $(9:17) \times 26 = 14$. In 2007 was er geen lezersrubriek meer, wat ook de explosieve daling van het totale aantal artikelen in 2007 verklaard, evenals bij *Viva* het geval was. Ook de website van *Yes* is erg interactief. Indien je bent ingelogd, kun je hier in een beautyforum terecht voor je beautyvragen. De vragen worden door lezeressen zelf beantwoord. Anno 2008 worden enkele vragen van de site uitgelicht in de *Yes* zelf, in de nieuwe rubriek *S.O.S. fashion*. (www.yes.nl 1 augustus 2008)

In de op de volgende pagina afgebeelde diagrammen 1,2 en 3 is te zien dat in elk jaargang het onderwerp 'zelfcorrecties' het populairst is. De variabele blijft in de onderzochte twintig jaar ongeveer gelijk: in 1987 gaan 67% van de artikelen over dit onderwerp (38% uit lezersrubriek), in 1997 daalt dit naar 55% (5% uit lezersrubriek) en in 2007 stijgt dit percentage wederom naar 67%. Het is opmerkelijk dat het percentage eerst afneemt en vervolgens weer toeneemt. Het kan zo zijn dat de redactie de zelfcorrecties juist wil stimuleren in een tijdperk waar externe ingrepen regelmatig in de schijnwerpers staan. Deze constatering kan echter pas worden vastgesteld in de kwalitatieve analyse. Ook de aandacht voor de variabele 'zelfwaardering' kent geen forse toe- of afname. In 1987 werd in 23% van de artikelen dit onderwerp behandeld (9% uit lezersrubriek), in 1997 stijgt dit percentage naar 32% (11% uit lezersrubriek) en in 2007 daalt het tot 24%. Opmerkelijk is dat de percentages van 1987 en 2007 opnieuw ongeveer hetzelfde zijn. In plaats van een daling in 1997, is er nu sprake van een stijging. In *Yes* is dus niet meer aandacht gekomen voor het onderwerp 'zelfwaardering', terwijl de media in het algemeen juist steeds hogere eisen lijken te stellen aan vrouwelijke schoonheid. Tot slot ontwikkelt de categorie externe ingrepen zich min of meer op dezelfde manier als de vorige categorieën. In 1987 gaat 10% over dit onderwerp (5% in de lezersrubriek), in 1997 13% (opnieuw 5% uit lezersrubriek) en in 2007 9%. Hoewel er in de maatschappij meer aandacht is voor externe ingrepen, is deze toename bij *Yes* niet zichtbaar. Opmerkelijk is dat de percentages van 1987 en 2007 elke keer nagenoeg gelijk zijn. Het kan zijn dat de ontbrekende edities in 1997 invloed hebben op de afwijking. Het staat in ieder geval vast dat bij geen enkel onderwerp sprake is van een opvallende stijging of daling.

Diagram 1: Lichamelijke schoonheid 1987

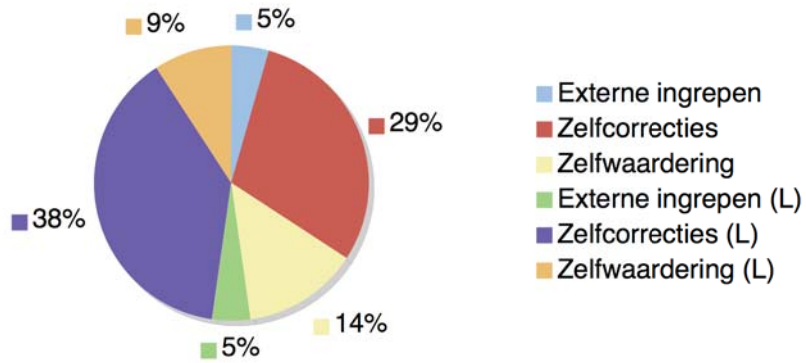

Diagram 2: Lichamelijke schoonheid 1997

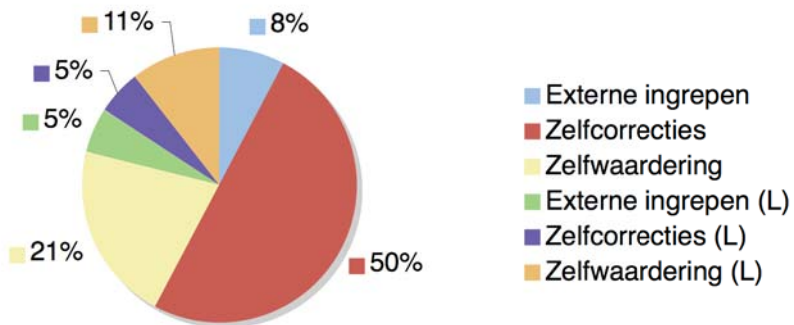
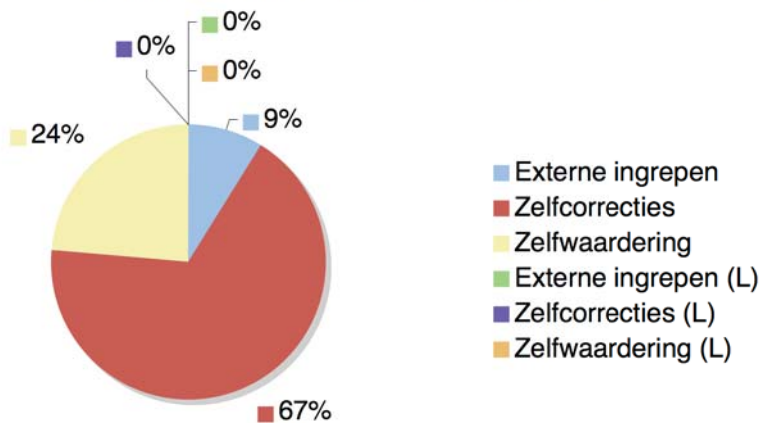

Diagram 3: Lichamelijke schoonheid 2007

6.2 Kwalitatieve analyse lichamelijke schoonheid

6.2.1 Externe ingrepen

Uit de vorige paragraaf werd duidelijk dat de variabele 'externe ingrepen', na een stijging in 1997 op een dieptepunt belandt in 2007. Het percentage voor externe ingrepen in dit jaar is zelfs lager dan in 1987. En dat terwijl in de maatschappij juist meer aandacht is gekomen voor plastische chirurgie. Zou *Yes* hetzelfde standpunt als *Viva* innemen ten aanzien van dit onderwerp? In deze paragraaf bekijken we hoe de houding van de redactie zich ontwikkelt. In de analyse van *Viva* werd een onderscheid gemaakt tussen ingrepen om een realistische en een onrealistisch schoonheidsideaal te bereiken. Dit onderscheid komt ook in deze paragraaf aan bod.

In 1987 komen ingrepen voor die zowel een realistisch als een onrealistisch schoonheidsideaal voor ogen hebben. De meeste externe ingrepen die in 1987 worden genoemd, zoals neuscorrecties en het weghalen van tatoeage of onderkin, zouden anno 2008 eerder onder de categorie medische ingrepen vallen. Het doel van de ingrepen is niet om het lichaam te verjongen, maar om het te voorzien van een bepaalde normale schoonheid. Er komen echter ook typisch plastisch chirurgische ingrepen aan bod, zoals liposuctie. De houding van *Yes* tegenover externe ingrepen is informerend en in alle gevallen positief. In het artikel 'Omdat jij straks op het strand op je mooist wil zijn' worden schoonheidstips over borsten aangereikt. Naast borstmassage en beha's wordt ook plastische chirurgie in het artikel genoemd. Dit wordt echter wel gezien als een laatste uitweg, indien zowel geestelijk en lichamelijk onder de omvang van de borsten wordt geleden. (*Yes* 1987, 23: 25-26) Er wordt overigens niet vanuit gegaan dat het om borstvergroting gaat. In de lezersrubriek raadt de redactie plastische chirurgie aan, bij een meisje met ingetrokken tepels. De toon is voornamelijk informerend. (*Yes* 1987, 26: 23) Het artikel 'Als je er echt mee zit.. Vijf 'schoonheidsfoutjes' die je met plastische chirurgie weg kunt laten halen' gaat als enige geheel over plastische chirurgie. De vijf 'schoonheidsfoutjes' die worden genoemd, en die middels plastische chirurgie kunnen worden verwijderd, zijn: overtollig vet, grote borsten, een bobbel op de neus, onderkin en littekens als gevolg van acne. (*Yes* 1987, 47: 38-39) Het feit dat deze lichamelijke kenmerken als een foutje (tussen aanhalingstekens) worden gezien, zou veel *Yes*-lezeressen onzeker kunnen maken. In het artikel wordt op een informerende toon de ingrepen behandeld, met aanvullingen van een plastisch chirurg. De plastisch chirurg wil natuurlijk klanten winnen en belicht het onderwerp vanuit een optimistisch oogpunt. Dat ook de redactie plastische chirurgie stimuleert wordt duidelijk met het volgende citaat:

'Probeer je niets aan te trekken van opmerkingen van vrienden dat het toch best meevalt met je uiterlijk. Het is jouw lichaam en jij moet je er lekker bij voelen.' (*Yes*, 1987, 47: 39)

De doelgroep van *Yes* in 1987, meisjes tussen 15 en 20 jaar, bevindt zich op een leeftijd dat ze erg onzeker kunnen zijn over hun uiterlijk. Juist opmerkingen van buitenaf hebben veel invloed op die onzekerheid. Door aan te moedigen juist niet naar complimenten te luisteren, blijft de ontevredenheid met het eigen lichaam groot. Bovendien worden risico's van de ingrepen letterlijk '*wel heel klein*' genoemd, terwijl liposuctie toch een heftige ingreep is met, zoals uit *Viva* 1997 bleek, aanzienlijke risico's. (*Yes* 1987, 47: 39) Het is opvallend dat de *Yes*-redactie plastische chirurgie behoorlijk stimuleert, ondanks dat de doelgroep erg jong, onzeker en beïnvloedbaar is en vaak geen ingreep nodig heeft.

Wat opvalt aan de ingrepen die in 1997 genoemd worden is dat ze bijna allemaal de borsten betreffen. De perfecte borsten zijn in deze periode rond en groot, aansluitend op het ideaalbeeld van mannen dat voornamelijk in pornografische tijdschriften alom aanwezig is. Plastische chirurgie biedt de mogelijkheid normale borsten de perfecte look te geven. Slechts één artikel, afkomstig uit de lezersrubriek, gaat niet over borsten, maar over het verwijderen van overtollig haar boven de lippen. (*Yes* 1997, 25: 14) Dit is tevens het enige artikel waarin *Yes* een externe ingreep stimuleert. De houding van *Yes* tegenover externe ingrepen aan de borsten is, vergeleken met een decennium eerder, behoorlijk veranderd. In 1997 is er, net als in 1987, een brievenschrijfster ontevreden over haar tepels. Werd in 1987 nog aangeraden naar een plastisch chirurg te gaan, in 1997 is dit '*waarschijnlijk een stap te ver*' voor de lezeres en wordt zelfwaardering gestimuleerd. (*Yes* 1997, 24: 4) Deze aanmoediging tot zelfwaardering komt ook terug bij het artikel 'Dit zijn mijn borsten', waarin zes lezeressen over hun borsten vertellen. Hoewel ze niet zijn voorzien van een stevige boezem, zijn vijf van de zes tevreden met hun A- of B-cup. De zesde vrouw heeft wel een borstvergroting ondergaan. (*Yes* 1997, 43: 36-39) Door de borsten naakt in beeld te brengen, wordt duidelijk dat alle borsten er anders uit zien en niet iedereen in het bezit is van de perfecte, ronde boezem uit pornografische tijdschriften. De opmerking van één van de lezeressen, dat ze nog nooit een vriend heeft gehad die haar borsten lelijk vond, maakt duidelijk dat niet alle mannen op grote borsten vallen. In een redactioneel artikel gewijd aan borsten, 'Alles over borsten', wordt er, naast andere schoonheidstips, ook geïnformeerd over plastische chirurgie. Dat dit in deze jaargang niet gestimuleerd wordt, blijkt uit de informatieve toon die *Yes* tegenover borstvergroting hanteert. Er wordt vermeld wat er gebeurt, wat de prijs is, dat de ingreep niet wordt vergoed en wat de nadelen zijn. (*Yes* 1997, 30: 44) De ingrepen die in 1997 aan bod komen streven zowel naar een realistisch (haarverwijdering) als onrealistisch (borstvergroting) schoonheidsideaal. Alleen indien een realistisch ideaalbeeld wordt beoogt, wordt de ingreep door de redactie gestimuleerd.

Deze visie hanteert de redactie ook in 2007. In deze jaargang is er minder aandacht voor externe ingrepen dan voorgaande decennia en hebben ingrepen voor een realistisch ideaalbeeld de overhand. Zo is er opnieuw aandacht voor overbeharing, wat middels een laserbehandeling wordt verwijderd. Deze externe ingreep wordt in het persoonlijke verhaal gezien als een soort verlossing: eindelijk kan de vrouw weer in een bikini over het strand

lopen. (Yes 2007, 45: 54-55) Het lijkt alsof één artikel over borsten per jaar tot de vaste formule van *Yes* behoort. In 2007 komt namelijk opnieuw zo'n artikel voor, dit keer met de titel: 'Boob talk'. In het stuk gaan vrouwen met de borsten bloot en worden zowel kleine als grote borsten geproblematiseerd. Naast trots te zijn op de natuurlijke schoonheid van de borsten, kan de trots ook ontstaan na een chirurgische ingreep. De redactie heeft in dit artikel een neutrale houding ten opzichte van externe ingrepen. Wat opvalt is dat de verjongingstrend, zoals deze in *Viva* en ook in de maatschappelijke discussie aan bod komt, in *Yes* ontbreekt. Het streven naar het onrealistische schoonheidsideaal komt met de borstingrepen tot uiting. Botox-injecties, liposuctie en anti-rimpel crèmes komen in het maatschappelijke leven waarschijnlijk al zo vaak aan bod, dat de redactie het niet nodig vindt deze in *Yes* nog te behandelen. Tevens kan ook de (jonge) leeftijd van de doelgroep mee hebben gespeeld bij de keuze om de ingrepen niet te behandelen.

6.2.2 Zelfcorrecties

Zoals de kwantitatieve analyse liet zien, is de variabele 'zelfcorrecties' ook in *Yes* de populairste variabele. Uit de analyse van *Viva* bleek dat er vaak een tweestrijd is tussen kunstmatigheid en authenticiteit. De zelfcorrigerende middelen, waarvan make-up de belangrijkste is, refereren aan kunstmatigheid. De trend bepaalt naar welk effect met deze middelen wordt gestreefd. In deze paragraaf bekijken we welke trends zich in de onderzochte periode voordoen en wat door de redactie wordt aangemoedigd.

Yes-lezeressen houden ervan zichzelf uren voor de spiegel op te tutten. Ze maken volop gebruik van make-up, met als doel er mooier uit te zien. *Yes* kan hierbij als een soort handleiding worden gebruikt, want het tijdschrift staat vol met tips over hoe mascara het best kan worden opgebracht, hoe met gel de haarcoupe kan worden veranderd of hoe met huis-, tuin- en keukenmiddelen een gezichtsmasker kan worden gemaakt. De doelstelling een adviseur te zijn voor lezeressen is geslaagd. De zelfcorrigerende middelen bestaan voornamelijk uit make-up en haarproducten, en in iets mindere mate uit huidverzorgingsproducten. Met make-up wordt in 1987 naar een kunstmatig effect gestreefd. Er zijn veel felle kleuren make-up, die met elkaar worden gebruikt onder het mom: hoe bonter hoe beter. De drijfveer voor deze bonte make-up is het opvallen van de ogen en het bereiken van een apart effect. (Yes 1987, 10: 37) Zelfs wat betreft haar wordt een kunstmatig effect nagestreefd, bijvoorbeeld door het toepassen van haarstukjes. Al moet de lezeres hiervoor lef hebben en diep in de buidel tasten, het resultaat is '*grandioos*'. (Yes 1987, 7: 32) Het haar blijkt een belangrijk onderdeel te zijn van het uiterlijk en het uiterlijk is een belangrijk onderdeel in het leven. Zo schrijft een lezeres dat ze zich door haar nieuwe haarcoupe zelfverzekerder voelt en denkt dat anderen haar meer mogen, omdat ze er beter uit ziet. (Yes 1987, 10: 11) De lezeres haalt uiterlijk en innerlijk door elkaar: een goed uiterlijk impliceert een leuk innerlijk. Uiterlijk is een belangrijke graadmeter voor de buitenwereld. Wat opvalt aan

de manier waarop over de zelfcorrigerende middelen wordt gepraat is het 'hokjesdenken'. Bij rood haar wordt voor een andere make-upkleur gekozen dan bij bruin haar. Ook de haarcoupe is afhankelijk van het soort haar. In *Yes* nummer 29 wordt zelfs nagegaan welke parfum het best kan worden gebruikt bij rood haar. (*Yes* 1987, 29: 9)

Het make-upgebruik is in 1997 niet veel veranderd ten opzichte van een decennium daarvoor. Nog steeds wordt er in hokjes gedacht, besteden *Yes*-lezeressen er veel tijd en geld aan en is kunstmatigheid het belangrijkste streven. De redactie adviseert de lezeressen regelmatig de make-up royaal op te brengen en er vooral niet te bescheiden te zijn. Pas dan worden de '*mooiste accenten*' gelegd en het '*prachtigste effect*' bereikt. (*Yes* 1997, 25: 26) *Yes* stimuleert tevens tijdens het zwemmen en sporten make-up te gebruiken, want ook onder water moet de *Yes* lezeres er goed uitzien. '*Gelukkig*' bestaat er make-up dat je kunt gebruiken voor deze natte momenten, want zonder make-up op de ogen is de lezeres wel heel '*kaal*', aldus de redactie in het artikel 'Waterproof'. (*Yes* 1997, 27: 54) Net zoals bij *Viva*, worden modellen op de internationale catwalk gezien als voorbeeld van de nieuwste trends. In nummer 35 staan de allerlaatste catwalkcoupes en een stappenplan om deze coupe zelf te krijgen. (*Yes* 1997, 35: 24-25) De neiging naar authenticiteit blijft ook in 1997 nog achterwege.

Zelfs in 2007 blijven veel uitgangspunten op make-upgebied hetzelfde. *Yes*-lezeressen vinden het ook in deze jaargang heerlijk zich uitgebreid op te maken voor een feestje en gaan ook in het dagelijks leven niet zonder mascara en lipstick de deur uit. Make-up wordt beschouwd als een wondermiddel, waarmee elk gezicht kan worden aangepast aan de perfecte schoonheid. (*Yes* 2007, 15: 36-37) Ook tijdens een dagje strand kan de (waterproof) make-up niet ontbreken. In 2007 wordt voor het eerst niet zo sterk de kunstmatige look benadrukt. De felle kleuren worden niet met elkaar gecombineerd en de make-up moet zo natuurlijk mogelijk zijn aangebracht. In het artikel 'Beautybloopers' worden het opzichtig bijtekenen van de wenkbrauwen en een zichtbare afscheiding tussen foundation en huid als de grootste make-upmissers gezien. (*Yes* 2007, 44: 40-43) Toch stimuleert de redactie de lezeressen in geen enkele jaargang hun natuurlijke schoonheid te bewonderen en eens geen make-up te gebruiken. Ook bij *Yes* kan de vraag worden gesteld in hoeverre de cosmetica-industrie invloed uitoefent op de stimulering van make-upgebruik. De vele artikelen over make-up, waarin de producten steeds met merknaam en prijs worden vermeld, zijn allemaal vormen van reclame.

Naast deze zelfcorrigerende middelen is een ander belangrijk thema binnen de variabele 'zelfcorrecties' het diëten. De benadering van dit onderwerp in *Yes* is erg bijzonder. In plaats van diëten onlosmakelijk te verbinden met slanker worden, is ook aankomen een betekenis van het woord. Het artikel 'Iedereen is jaloers op jouw lijn, maar jij wilt juist dikker worden!' handelt over dit onderwerp. Er worden allerlei manieren gegeven om dikker te worden: gymoefeningen, make-up, kleding en eten. Hierover gaat het volgende citaat:

'Roer door iedere soep en saus die je maakt een eetlepel crème fraîche of slagroom. Gebruik gerust veel mayonaise en ketchup, want daar zit 20% suiker in.' (Yes 1987, 20: 23)

Dergelijk advies is anno 2008 onwerkkelijk, nu obesitas één van de grootste problemen van de volksgezondheid is en het ideale lichaam niet slank genoeg kan zijn. Dat zulke adviezen werden gegeven, betekent niet dat het schoonheidsideaal een wat voller lichaam is. De woorden 'mooi' en 'slank' worden regelmatig aan elkaar verbonden. Zoals in het artikel 'Deze fitness-sporten maken jou nog slanker en mooier', waarin sporten als een goede manier wordt gezien om slank en fit de winter door te gaan. (Yes 1987, 36: 38-39) Slank zijn wordt gekoppeld aan fit en mooi zijn en brengt zo een positieve sfeer met zich mee. Zodoende wordt diëten wel door de redactie gestimuleerd, zowel het afvallen als het aankomen.

Ook in 1997 gaat een artikel juist over het aankomen en opnieuw zijn sporten en het eten van extra calorieën de belangrijkste adviezen. Het artikel wordt dit keer niet geplaatst op initiatief van de redactie, maar het is afkomstig uit de lezersrubriek. Bij de overige artikelen over diëten staat één thema centraal: anorexia. Ook uit de analyse in *Viva* bleek dat deze ziekte in 1997 in opmars is, waardoor er door het tijdschrift veel aandacht aan wordt geschonken. In de artikelen in *Yes* komt regelmatig angst voor anorexia naar voren. 'Mijn moeder is band dat ik doorsla' is de titel van een artikel waarin vijf *Yes*-lezeressen discussiëren over eten, lijnen en diëten. De media blijken veel invloed te hebben op het diëten. Ze confronteren de lezeressen met het slanke schoonheidsideaal, zo is één lezeres met afvallen begonnen na het zien van de film *Dirty Dancing*. Daarentegen laten ze ook het omgekeerde zien, zoals anorexia-patiënten in de show van *Oprah Winfrey*. Na het zien van deze beelden besloot een andere lezeres te stoppen met haar dieet. Dat de dunne modellen als voorbeeld worden gezien, ervaren de lezeressen als hinderlijk. Dit is een stimulatie om met lijnen te beginnen. (Yes 1997, 27: 28-31) Het dieet om zwaarder te worden komt slechts één keer voor, daar tegenover wint het afslanken populariteit. Door veel aandacht te schenken aan anorexia, stimuleert *Yes* de lezeressen niet te ver in het lijnen door te slaan.

Een decennium later is adviseren om dikker te worden ondenkbaar geworden en komt ook anorexia niet meer aan bod. Daarentegen is afslanken het belangrijkste onderdeel van het diëten in 2007. Afvallen wordt in verband gebracht met er goed uitzien. Er worden tips gegeven om zo snel en gemakkelijk mogelijk af te vallen, tijdens bijvoorbeeld het televisie kijken. Herhaaldelijk wordt het uiterlijk af gemeten aan celebrities, bij wie schoonheid een onderdeel is van hun beroep. Eigenlijk zegt de titel van het artikel 'Billen als Beyoncé, armen als Jessica Alba' al genoeg. Niet het hele lichaam van één beroemdheid, maar bepaalde lichaamsdelen van verschillende beroemdheden worden geadoreerd. In het artikel staan allerlei oefeningen waarmee het perfecte uiterlijk kan worden bereikt. (Yes 2007, 5: 20-23) Hiermee stimuleert de redactie dat de lezeressen hun uiterlijk afmeten aan idealen, iets dat in de documentaire *Beperkt Houdbaar* juist werd afgekeurd.

6.2.3 Zelfwaardering

De aandacht voor het onderwerp zelfwaardering is in de onderzochte twintig jaar nauwelijks toegenomen, wat wel het geval was bij *Viva*. De stijgende stimulering van het waarderen van het lichaam in dit tijdschrift, is het gevolg van de strengere schoonheidseisen die in de 21ste eeuw aan vrouwen worden gesteld. Uit de analyse van de variabele 'zelfcorrecties' blijkt dat *Yes* in 2007 haar lezeressen juist stimuleert om aan de perfecte schoonheid te voldoen. In deze paragraaf wordt onderzocht hoe met het onderwerp zelfwaardering wordt omgesprongen.

Het onderwerp zelfwaardering keert in 1987 al meerdere malen terug in het tijdschrift, zowel in de lezersrubriek als in de redactionele ruimte. Verschillende onzekere *Yes*-lezeressen sturen brieven naar de lezersrubriek over ontevredenheid met hun lichaam. Deze ontevredenheid is erg uiteenlopend, van lengte tot schoonheid. Opmerkelijk is de volgende lezersbrief uit *Yes* nummer 21:

'Ik zit met een vraag die ik niet aan mijn dokter durf te stellen. Mijn kleine schaamlippen zijn zo groot en ik vraag me af of dat normaal is. Op foto's van blote vrouwen in tijdschriften zie ik het nooit.' (*Yes* 1987, 21: 24)

Het citaat is opmerkelijk, omdat hetzelfde probleem het meest opvallende moment was uit de documentaire *Beperkt Houdbaar*. Ook in de documentaire was een meisje onzeker over haar schaamlippen, nadat ze haar vagina had vergeleken met een vagina uit de pornografie. Onzekerheid over het geslachtsdeel is dus niet een gevolg van het huidige streven naar het perfecte lichaam, maar komt ook al in de jaren tachtig voor bij *Yes*-lezeressen, die over het algemeen wat gereserveerder zijn wat betreft seksualiteit. De redactie antwoordt de brieven met de geruststellende mededeling dat uitstekende schaamlippen horen bij een volwassen vagina en dat de kleine schaamlippen van modellen in pornografische tijdschriften vaak het resultaat zijn van fotografische technieken. (*Yes* 1987, 21: 24) Ook toen werd er dus al gebruik gemaakt van corrigerende fotografische effecten. Tegenwoordig bieden mogelijkheden in de plastische chirurgie gewone vrouwen de kans echt met dergelijke vagina's door het leven te gaan, maar het ideaalbeeld bestond al in de jaren tachtig. Het streven naar de zogenaamde '*designervagina*' is dus geen recente ontwikkeling, maar kent twintig jaar geleden zijn oorsprong. Buiten de lezersrubriek komt onzekerheid over het lichaam niet voor, want in de redactionele ruimte stimuleert *Yes* juist zelfwaardering. Het uiterlijk wordt gekoppeld aan het innerlijk: tevredenheid met het uiterlijk, zorgt voor een zelfverzekerde uitstraling. In het artikel 'Zo krijg jij nog meer sex-appeal' is zelfwaardering een van de belangrijkste onderdelen van de sex-appeal. Het is belangrijk dat de lezeres zichzelf de moeite waard vindt. Doordat ze dit uitstraalt, krijgt ze nog meer sex-appeal. (*Yes* 1987, 23: 41-42) Echter wordt de sexy look niet bereikt met een natuurlijke *look*, maar dient het uiterlijk

wel te zijn voorzien van een make-uplaag. Want zoals we zagen bij de variabele 'zelfcorrecties' kan de *Yes*-lezeres zonder make-up niet de deur uit.

In 1997 stijgt de aandacht voor zelfwaardering. Opnieuw komt in de lezersrubriek naar voren dat *Yes*-lezeressen regelmatig onzeker zijn over hun uiterlijke verschijning. De redactie adviseert lezeressen in zowel de lezersrubriek als de redactionele ruimte een zelfwaarderende houding aan te nemen. Onderdelen van het lichaam waar tegenover zelfwaardering voornamelijk wordt gestimuleerd zijn lichaamsgewicht, borsten en billen. Dat in de maatschappij veelvuldig wordt gestreefd naar het slanke schoonheidsideaal, blijkt uit de toenemende problematiek rondom anorexia. *Yes* wil voorkomen dat haar lezeressen met deze ziekte te maken krijgen, door de negatieve kanten te benadrukken en door zelfwaardering te stimuleren. Dit stimuleren komt onder andere tot uiting door lichaamsdelen die normaal gesproken vaak bedekt blijven te ontbloten bij *Yes*-lezeressen en niet bij modellen. Vergelijkbaar met de *Viva* rubriek *Any Body*. In het artikel 'Dit zijn mijn billen' vertellen zes lezeressen over hun billen. Hierbij komt naar voren hoe normaal het voor vrouwen is om te zeggen dat ze ontevreden zijn over bepaalde lichaamsdelen:

'Ja, ik ben er gewoon blij mee. Misschien klinkt het een beetje arrogant, maar ik vind het ook stom om – als je goede billen hebt - te zeggen dat ze niet goed zijn.' (*Yes* 1997, 46: 57)

De vrouw durft de waardering voor haar billen nauwelijks uit te spreken. Zelfwaardering wordt in relatie gebracht met arrogantie. De overige vijf lezeressen hebben dan ook elk wat aan te merken op hun achterwerk, maar zijn uiteindelijk wel tevreden. Door allerlei verschillende, ook onperfecte, billen te laten zien, wordt de lezeres zich bewust van het feit dat niemand perfect is. De impliciete boodschap van het artikel is dat lezeressen zich niet moeten meten aan de perfecte schoonheden die in de media vaak voorkomen. Hetzelfde is het geval bij het al eerder besproken artikel 'Dit zijn mijn borsten' uit *Yes* nummer 43. Een andere manier waarop zelfwaardering wordt gestimuleerd, is door het andere geslacht aan het woord te laten: de mannen. Het perfecte lichaam voor mannen is niet recht en slank, maar heeft juist vrouwelijke vormen. In het artikel 'Wat vindt hij van jou lichaam' beschrijven jongens hun ideale vrouwenbeeld, dat neerkomt op een natuurlijke make-up, mooie vrouwelijke vormen en een beetje vlees. (*Yes* 1997, 24: 45-47) De jongens begrijpen niet waarom meisjes doorslaan in het lijnen. Indien de meisjes bij jongens in de smaak willen vallen, dat bij de doelgroep van *Yes* zeker het geval is, moeten ze hun dieet dus naast zich neer leggen.

Opmerkelijk is de houding tegenover zelfwaardering die *Yes* in 2007 aanneemt. De redactie lijkt mee te gaan met de maatschappelijke ontwikkelingen op het gebied van de ideale schoonheid. In tegenstelling tot de voorgaande jaren stimuleert de redactie, naast het waarderen, voor het eerst ook de ontevredenheid over het lichaam. De steeds strengere en onrealistische eisen die in 2007 aan het uiterlijk van de vrouw worden gesteld, leidt ook tot een toename van de ontevredenheid. In plaats van juist meer aandacht te besteden aan

zelfwaardering, zoals bij *Viva* het geval was, doet *Yes* met de ontwikkeling mee. In het artikel 'Wat vind jij lelijk aan jezelf?' wordt het volgende gezegd:

'Niemand is perfect, dat kunnen we inderdaad maar beter accepteren. Maar natuurlijk mogen we ook best ontevreden zijn over bepaalde onderdelen van ons lichaam.' (Yes 2007, 44: 10)

Het stuk lijkt een soort tegenreactie te zijn op de documentaire *Beperkt Houdbaar* en de stimulering van de zelfwaardering als gevolg. In het artikel worden meisjes op straat gevraagd wat ze lelijk aan zichzelf vinden. Door de vraag op deze manier te stellen, stimuleert de redactie dat ze zichzelf ook werkelijk lelijk vinden. De negatieve vraagstelling kan ertoe leiden dat het publiek juist meer aan zichzelf gaat twijfelen. De druk om er goed uit te zien wordt nog groter.

6.3 Vaste rubrieken

In deze paragraaf zal ik naast het benoemen van de vaste rubrieken die betrekking hebben op lichamelijke schoonheid in *Yes*, deze ook in verband brengen met bovengenoemde ontwikkelingen.

6.3.1 Beautyboek (1987)

Het *Beautyboek* is één van de wekelijks terugkerende rubrieken over schoonheid en bestaat uit twee pagina's. Er worden allerlei adviezen gegeven om zo mooi mogelijk voor de dag te komen, zoals ook één van de doelstellingen van het tijdschrift was in de beginjaren. Er is van alles te lezen over het verzorgen van de huid, het schoonmaken van het gezicht en de manier waarop make-up het best kan worden opgebracht. De rubriek is interactief, doordat elke week een beautyproduct wordt verloot onder de inzendingen en de *Yes*-lezeressen ook hun eigen tips kunnen opsturen naar de redactie. De rubriek maakt voor enkele producten wel reclame, maar het voornaamste doel is het geven van advies. Het *Beautyboek* laat zien dat uiterlijke verschijning een groot goed is en het stimuleert de lezeressen aandacht en tijd hierin te steken. Hierdoor is de rubriek karakteristiek voor de houding van de redactie tegenover zelfcorrecties in 1987. In 2000, toen de rubriek overigens al lang uit het tijdschrift was verdwenen, bracht *Yes* een boek uit onder dezelfde titel. In dit boek werd, naast tips over uiterlijk, ook op het innerlijk ingegaan.

6.3.2 Mooi meid (1997)

De titel verklapt het al. Net zoals bij de rubriek *Beautyboek* is de opzet van deze rubriek het zo mooi mogelijk maken van de lezeressen. Toch is er wel een belangrijk verschil tussen beide rubrieken. Waar *Beautyboek* voornamelijk adviseert over het verzorgen van je lichaam en het gebruiken van bepaalde producten, geeft *Mooi meid* met name productinformatie. Allerlei producten die zijn gerelateerd aan uiterlijke verschijning, te denken valt aan

spiegeltjes, haarspeldjes, maskers, make-up, worden met naam, toenaam en foto vermeld. Deze rubriek is dus een vorm van reclame, evenals de rubriek *Mooi fit vitrine* in *Viva*. Opnieuw worden er producten uit de rubriek weggegeven. Dit keer moet je hiervoor niet een brief sturen, maar bellen. Ook in 1997 stimuleert de redactie haar lezeressen hun uiterlijk met make-up te verfraaien. Waardering voor natuurlijke schoonheid komt niet aan bod, zoals ook al uit de kwalitatieve analyse bleek. Vanaf nummer 27 van deze jaargang verandert de rubriek in de naam *Beauty tips*. In plaats van twee pagina's, telt de rubriek nu één pagina. De opzet blijft hetzelfde. Samen met de rubriek *Beauty tips* ontstaat ook de rubriek *Fashion tips*, wat een overzicht van fashion items bevat. *Beauty tips* en *Fashion tips* staan niet bij elkaar in het tijdschrift.

6.3.3 Ik en mijn lijf (1997)

De rubriek *Ik en mijn lijf*, die vanaf nummer 24 in 1997 verschijnt, is te vergelijken met de succesvolle *Viva* rubriek *Any Body* alleen dan zonder naaktfoto's. In *Ik en mijn lijf* worden lezeressen in gewone kleding gefotografeerd op een ouderwetse weegschaal en vertellen ze over hun lichaam. Net zoals bij *Any Body* wordt telkens lengte en gewicht vermeld en komen allerlei soorten lichamen aan bod, van dun tot dik. Ondanks dat ze wel op- en aanmerkingen hebben, zijn de meeste lezeressen tevreden over hun lichaam. Zo heeft Ellen last van een billen- en heupenprobleem, maar zij gaat, naar eigen zeggen, '*niet gekweld door het leven*'. (Viva 1997, 24: 53) De redactie wil laten zien dat het door de media geproduceerde perfecte lichaam een droombeeld is en lang niet iedereen in onze maatschappij er echt zo uit ziet. De lezeressen worden door *Yes* gestimuleerd zichzelf te accepteren zoals ze zijn. Ook indien ze niet het perfecte lichaam hebben, zien ze er mooi uit. Zo succesvol als *Any Body* is *Ik en mijn lijf* niet geworden, in 2007 is deze rubriek namelijk alweer uit *Yes* verdwenen. De kwalitatieve analyse liet zien dat in deze jaargang de nadruk niet zozeer op waardering van het lichaam lag, maar dat juist onzekerheid werd gestimuleerd.

6.3.4 Style & Facts (2007)

Al vanaf de eerste editie heeft *Yes* een vaste rubriek over schoonheid. Dat deze door de jaren heen behoorlijk aan verandering onderhevig is, werd in voorgaande jaren al duidelijk. De *Beauty tips* en *Fashion tips* zijn in 2007 samengevoegd tot de rubriek *Style & Facts*. De rubriek, bestaande uit één pagina, is erg uiteenlopend en bevat naast technische *gadgets* zoals mobiele telefoons, ook bijvoorbeeld lingerie en make-up. De rubriek tipt vooral het bestaan van bepaalde producten en adviseert niet over het gebruik ervan. Ook deze rubriek heeft een commercieel karakter, omdat bij elk product de prijs en de winkel waar het verkrijgbaar is wordt genoemd. Dat make-upgebruik in elke onderzochte jaargang een belangrijk onderdeel van het dagelijkse ochtendritueel van de *Yes*-lezeressen is, wordt duidelijk doordat er elke jaargang een beautyrubriek aanwezig is.

6.3.5 Uit(g)aan (2007)

In de rubriek *Uit(g)aan* vertellen twee vriendinnen, en tevens *Yes*-lezeressen, over hun vriendschap. Het interview bestaat uit twee onderdelen. Op de linker pagina van de spread staan de vriendinnen gehuld in lingerie op de foto, alsof ze zich klaarmaken voor een avond uit. Het interview op deze pagina gaat in (on)tevredenheden over het lichaam en de levensstijl van de vriendinnen. Op de rechterpagina staan de meiden gehuld in een feest *outfit* en bevat het interview vragen over uitgaan en jongens. De rubriek gaat over vriendschap, maar ook over het lichaam. Niet het 'ideale' maar juist echte lichamen worden op de foto gezet, waarmee de redactie ingaat tegen het in de media alom aanwezige ideale, slanke schoonheidsbeeld. Op een speelse manier stimuleert de redactie zo waardering voor het eigen lichaam. Opvallend is dat in de redactionele ruimte deze houding nauwelijks naar voren kwam.

6.3.6 Forum (2007)

Het *Forum* is vergelijkbaar met *De Kwestie* uit *Viva*. Het is een onderdeel van de rubriek *Fe-mail*, waarmee elke *Yes* van start gaat. In *Forum* wordt elke week een andere maatschappelijke kwestie ter discussie gesteld, waarop iedereen via de internetsite kan reageren. De leukste reacties worden door de redactie uitgekozen en geplaatst in het tijdschrift. Voorbeelden van onderwerpen over lichamelijke schoonheid die aan bod komen zijn diëten (houd jij je eraan of vind je het onzin?) en liposuctie (moet hieraan een leeftijdsgrens worden gesteld?) In tegenstelling tot *De Kwestie* van *Viva* reageren alleen lezeressen of bezoekers van de website op het discussiepunt. Deskundigen komen in *Forum* niet aan het woord.

6.3.7 Metamorfoserubriek

Het kwam bij de analyse van *Viva* al ter sprake: metamorfoserubrieken zijn in vrouwen tijdschriften erg populair. In *Yes* is een dergelijke rubriek dan ook al sinds 1986 aanwezig. De naam is door de jaren heen wel veranderd: in 1987 heette de rubriek *He, een heel ander gezicht*, in 1997 *Kijk, dit ben ik* en in 2007 *Make-over*. Natuurlijk is de rubriek aan kleine veranderingen onderhevig geweest, zoals andere kappers en visagisten, maar de basis is in 2007 nog steeds dezelfde als twintig jaar daarvoor. Een meisje krijgt een heel ander uiterlijk, nadat ze onder handen is genomen door een kapper en een visagist. Het resultaat is en uiterlijk volgens de laatste trends. In tegenstelling tot *Kijk mij nou* in *Viva*, wordt de lezeres zelf in *Yes* bijna niet aan het woord gelaten. In 1997 wordt zelfs geen eindreactie vermeld. Het gaat voornamelijk om het werk van kapper en visagist. De redactie stimuleert met deze rubriek de variabele 'zelfcorrecties': met een beetje hulp kan iedereen er leuk en hip uitzien.

6.4 Deelconclusie

De doelstelling een soort handleiding te zijn op het gebied van schoonheid, is *Yes* vooral in de beginjaren goed gelukt. De jonge *Yes*-lezeressen bevinden zich op een leeftijd dat ze zich net met make-up gaan bezighouden. Ze houden er dan ook van uren voor de spiegel zichzelf op te tutten. Schoonheid wordt in deze jaargang verbonden met kunstmatigheid. Met het make-upgebruik wordt naar een zo onnatuurlijk mogelijk effect gestreefd, met als doel: hoe bonter hoe beter. Naast make-up is ook het haar een belangrijk onderdeel van de schoonheid van de *Yes*-lezeres. Ook hierbij wordt gestreefd naar kunstmatigheid, door bijvoorbeeld nephaarstukjes. Bijzonder is de houding van de redactie ten aanzien van diëten in deze jaargang. Wordt tegenwoordig diëten direct in verband gebracht met afslanken, in 1987 was dit niet het geval. Er worden zelfs tips aan slanke lezeressen gegeven om aan te komen. Hoewel plastische chirurgie in de jaren tachtig nog niet zo ver ontwikkeld is als anno 2008, wordt het onderwerp wel in *Yes* behandeld. Naast ingrepen voor een realistische schoonheid, komen ook ingrepen voor een onrealistische schoonheid aan bod, zoals liposuctie. Wat opvalt is dat de redactie positief tegenover deze ingrepen staat, en niet de risico's inziet. Wellicht is de onwetendheid over plastische chirurgie hiervan de oorzaak.

In 1997 neemt de redactie namelijk een voorzichtiger houding aan tegenover dit onderwerp. De redactie stimuleert externe ingrepen die streven naar een realistische schoonheid, maar bekritiseert ingrepen voor een onrealistische schoonheid. Een centraal thema in 1997 is anorexia. Bij de analyse van *Viva* kwam deze ziekte in 1997 ook al meerdere malen in bod. Door de toename van anorexiegevallen in de maatschappij, probeert *Yes* te voorkomen dat haar lezeressen met deze ziekte te maken krijgen. Indien het thema diëten aan bod komt, wordt gewaarschuwd hier niet in door te slaan. Daarnaast wordt zelfwaardering van het lichaam vaker gestimuleerd.

Opmerkelijk is dat in 2007 voor het eerst juist de ontevredenheid over lichamelijke schoonheid wordt gestimuleerd. De redactie vraagt lezeressen wat ze lelijk aan zichzelf vinden. *Yes* volgt de maatschappelijke trend die steeds hogere schoonheidseisen stelt voor de vrouw. Zo moedigt de redactie de lezeressen aan om af te slanken en worden celebrities als voorbeeld gezien. Er komt echter niet meer aandacht voor het maakbare lichaam door middel van externe ingrepen. Bij de variabele 'externe ingrepen' hebben ingrepen voor een realistische schoonheid de overhand en is de houding van de redactie is neutraal.

Yes gaat dus wel mee met de maakbaarheidstrend. Waar *Viva* tegenwicht bood, door bijvoorbeeld meer aandacht te besteden aan de zelfwaardering van het eigen lichaam, stimuleert *Yes* haar lezeressen juist een ideaalbeeld voor ogen te hebben. De natuurlijke schoonheid werd in *Yes* nooit bewondert. Pas sinds het laatste decennium wordt met make-up een natuurlijk effect nagestreefd.

7. YES DISCOURS SEKSUALITEIT

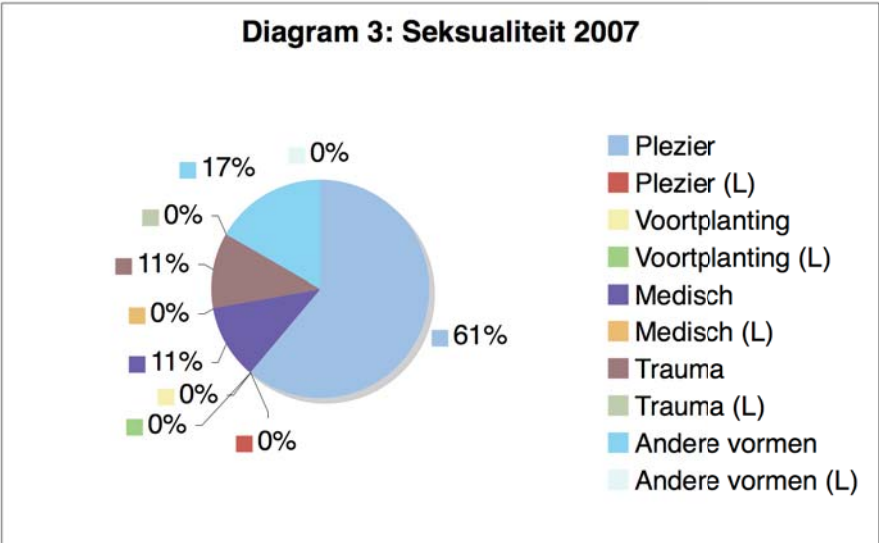
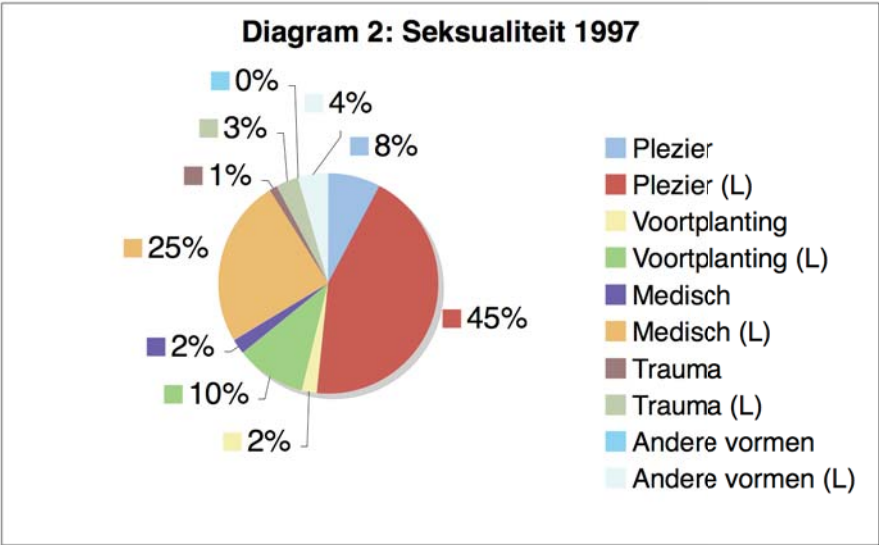
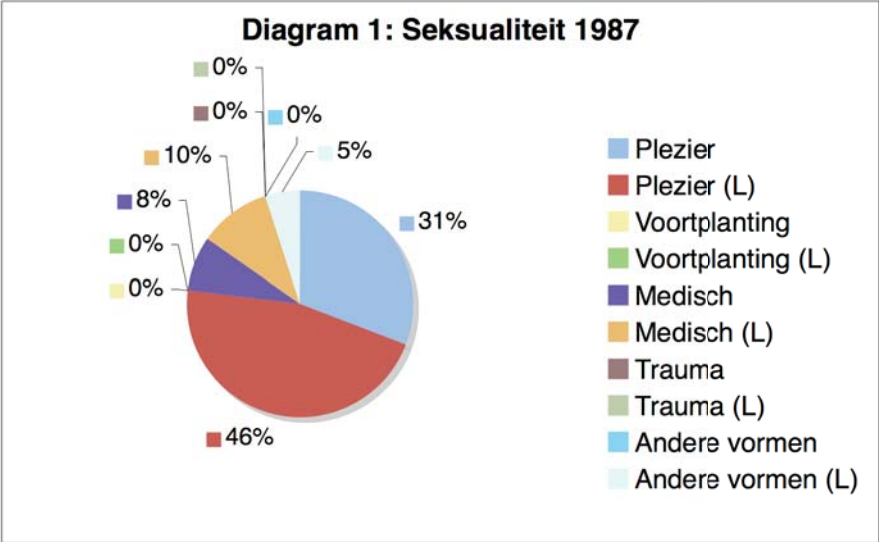
Het onderwerp seksualiteit wordt al sinds 1986 in *Yes* behandeld, maar heeft niet zo'n voorname rol als in *Viva*. *Yes* adviseerde in de beginjaren vooral op het gebied van mode, schoonheid en gaf informatie over maatschappelijke zaken. In dit hoofdstuk volgt de analyse het vertoog over van seksualiteit in het tijdschrift in de onderzochte twintig jaar. Is de ontwikkeling van de seksualisering van de samenleving ook in *Yes* te herkennen? Zowel Van Mooren en De Bruin ontdekten dat *Yes* wat betreft seksualiteit timide blijft. Zij baseerden deze uitspraak echter niet op de *Yes* in de 21ste eeuw. In deze paragraaf wordt ook nagegaan hoe het seksuele vertoog de laatste jaren heeft ontwikkeld. Bij de bespreking van *Yes* moet in het achterhoofd worden gehouden, dat ook de doelgroep door de jaren heen iets is verschoven. Richtte het tijdschrift zich in de jaren tachtig voornamelijk op meisjes tussen 15 en 20 jaar, inmiddels is dit verschoven naar 17 tot 29 jaar. Ook nu moet worden vermeld dat er negen nummers ontbreken bij de analyse van 1997. Zoals reeds verklaard in het vorige hoofdstuk, heeft dit nauwelijks invloed op de verdeling van de categorieën in deze jaargang. In 1987 en 2007 heb ik alle 26 nummers uit mijn steekproef meegenomen in de analyse.

7.1 Kwantitatieve analyse seksualiteit

Yes onderscheidde zich niet zoals *Viva* op de tijdschriftenmarkt, door het onderwerp seksualiteit expliciet te behandelen. Integendeel. Hoewel het onderwerp misschien niet opzettelijk een van de voornaamste thema's uit *Yes* is, blijkt uit de kwantitatieve analyse dat seksualiteit toch uitgebreid aan bod komt, hoewel er sprake is van een afname in de laatste jaargang. In 1987 waren er in de onderzochte edities 39 artikelen met seksualiteit als hoofdonderwerp. In tegenstelling tot *Viva* werd in de jaren tachtig nauwelijks aandacht besteed aan het onderwerp aids, terwijl dit in de maatschappij juist vaak aan de orde kwam. In de kwalitatieve analyse wordt hiervoor een verklaring gezocht. In 1997 is een explosieve stijging zichtbaar van het aantal onderwerpen over seksualiteit: in de onderzochte 17 edities waren 86 artikelen. Een corrigerende berekening $((86:17) \times 26)$ laat zien dat het gemiddelde aantal artikelen bij 26 edities ongeveer 131 moet zijn. Dit betekent dat er sprake is van een ruime verdriedubbeling. Deze stijging heeft te maken met het ontstaan van een speciale hulprubriek voor vragen over seks: *S.O.S seks*. Het ontstaan van deze rubriek laat zien dat de redactie veel brieven ontvangt over seksualiteit. De lezeressen worden steeds meer blootgesteld aan seksualiteit, waardoor een plicht ontstaat te weten hoe je hiermee om moet gaan. Er ontstaat een 'wil tot weten', zoals Foucault het noemt. Door informatie over seksualiteit te verzamelen, kunnen de lezeressen kiezen welke houding ze aannemen tegenover het onderwerp. In 2007 daalt het aantal artikelen naar 18. Het ontbreken van de lezersrubriek speelt hierbij een belangrijke rol. In 1987 was meer dan de helft van de artikelen afkomstig uit de lezersrubriek, 61%. In 1997 steeg dit percentage tot 86%, wat laat zien dat er

veel onwetendheid over seksualiteit bestond. In 2007 bereikt het percentage artikelen uit lezersrubriek het nulpunt. De website van *Yes* biedt, naast de mogelijkheid vragen over schoonheid te stellen, ook ruimte voor vragen over seksualiteit. Door middel van een forum worden deze door andere lezeressen beantwoord. (www.yes.nl 1 augustus 2008) Eén vraag wordt in *Yes* telkens uitgelicht, in de rubriek *Seks & Facts*.

De kwantitatieve ontwikkeling van seksualiteit in *Yes* is opmerkelijk. In de diagrammen 1,2 en 3 op de volgende bladzijde is te zien dat seks voor plezier het voornaamste doel van seksuele beleving in *Yes*. In zowel 1987, 1997 als 2007 gaat de meerderheid van de artikelen over dit onderwerp, al is er wel sprake van een golfbeweging. In 1987 wordt bij ruim driekwart (77%) van de artikelen over seksualiteit de plezierige kant benadrukt, 46% is afkomstig uit de lezersrubriek. Dit percentage neemt af in 1997, wanneer 53% over seks voor plezier gaat (45% uit lezersrubriek). En tot slot stijgt het weer in 2007 naar 61%. Het onderwerp voortplanting is in *Yes* nog minder populair dan in *Viva*. In zowel 1987 als 2007 is er geen artikel waarin dit onderwerp wordt behandeld. In 1997, wanneer er over het algemeen veel aandacht is voor seksualiteit, komt ook voortplanting aan bod. Het percentage is echter niet hoog: 12% (10% uit lezersrubriek). Hoewel de doelgroep van *Yes* de leeftijd van Freuds infantiele seksualiteit inmiddels zijn overstegen, lijken de lezeressen nog niet klaar te zijn om zich op deze kant van seksualiteit te richten. Ook de aandacht voor de variabele maakt een golfbeweging mee. In 1987 gaat 18% van de artikelen over de medische kant van seks (10% uit lezersrubriek), in 1997 stijgt dit percentage naar 27% (25% uit lezersrubriek) en in 2007 daalt het naar 11%. Het aspect medisch beleefd dus niet in de jaren tachtig, wanneer de ziekte aids te kop op stak, zijn hoogtepunt, maar in 1997. Waarom juist in dit jaar zal blijken uit de kwalitatieve analyse. De onderwerpen die te maken hebben met de vermeende pornoficatie zijn, net zoals bij *Viva*, de laatste jaren aan de stijgende hand. De variabele 'trauma' stijgt van 0% in 1987, naar 4% in 1997 (3% uit lezersrubriek) tot 11% in 2007. En de andere vormen van seksualiteit ontwikkelt zich van 5% in 1987 (geheel in lezersrubriek) naar 4% in 1997 (opnieuw geheel in lezersrubriek) tot 17% in 2007. In de kwalitatieve analyse wordt nagegaan of er ook werkelijk van een pornoficatie kan worden gesproken.

7.2 Kwalitatieve analyse seksualiteit

7.2.1 Seks voor plezier

Uit de bespreking van de vaste rubrieken is al gebleken dat de benadering van seksualiteit in 1987 erg toegespitst is op romantiek. Deze ontwikkeling constateerde ook Joost de Bruin met zijn onderzoek naar seksualiteit in *Yes*. De Bruin merkte tevens dat de romantiek in 1997 aanzienlijk was afgenomen. Het is interessant om te bekijken hoe de plezierige kant zich tot 2007 ontwikkelt.

In mijn kwalitatieve analyse naar de variabele 'seks voor plezier' in 1987 komt de constatering van De Bruin duidelijk naar voren. Seks wordt erg romantisch beschreven, als een ultieme verklaring van de liefde tussen twee partners. De redactie geeft advies om het plezier rondom deze liefdesverklaring te vergroten. In plaats van 'seks' wordt voornamelijk het woord 'vrijen' gebruikt. De *Van Dale* laat zien dat dit werkwoord verschillende betekenissen heeft: het impliceert zowel liefkozen door te kussen en te strelen als het hebben van geslachtsgemeenschap. (<http://www.vandale.nl> 5 augustus 2008) Door het woord 'vrijen' te gebruiken, is niet altijd duidelijk of de tekst werkelijk over geslachtsgemeenschap gaat. De seksuele handelingen worden niet expliciet genoemd, in tegenstelling tot de liefkozingen. Een feit is dat kussen en strelen een belangrijke rol hebben in de seksualiteitsbeleving van *Yes*-lezeressen. Deze houding wordt door de redactie gestimuleerd, zoals blijkt uit het volgende advies uit het artikel 'Zo maak je het begin van het vrijen nog spannender (en fijner)':

'Lekker tegen elkaar aanliggen, strelen, zoenen, praten en elkaar langzaam steeds meer aanraken. Het begin van het vrijen is vaak net zo heerlijk als het 'echte' vrijen. En als je heel lang van het voorspel geniet, vrij je meestal nog fijner.' (*Yes* 1987, 5: 47)

Verderop in de tekst vindt de redactie dat de waarde van een voorspel tekort wordt gedaan door het te beschouwen als een opwarming voor het 'echte vrijen'. Soms kan een voorspel namelijk zo fijn zijn, dat er geen hoogtepunt op hoeft te volgen. Naast dat het voorspel belangrijker is dan de seksuele gemeenschap, is het ook de basis van een goede, liefdevolle relatie. Vrijen gebeurt altijd met een vaste partner, *one night stands* en vluggertjes komen in 1987 niet voor. Dat het vertoog over seks nog in de taboesfeer zit, blijkt uit het feit dat de communicatie tussen partners over seks het regelmatig wordt geïdentificeerd. Tijdens het vrijen neemt de lezeres een afwachtende houding aan, dat verwijst naar de traditionele genderrelaties, namelijk de actieve man en de passieve vrouw. Indien de partner iets doet wat ze liever niet wilt, durft de *Yes*-lezeres dit nauwelijks in een goed gesprek tegen haar partner te zeggen, maar met een brief naar de *Yes*-redactie hebben ze geen problemen. Hier komt de conclusie van het onderzoek Annette van Moeren naar voren. De *Yes*-lezeres beschouwt het tijdschrift als een vriendin.

Het romantische perspectief is een decennium later bijna geheel naar de achtergrond verschoven. Het woord 'vrijen' wordt steeds vaker vervangen door het woord 'seks' en in plaats van strelen en kussen worden ook nu ook genitale handelingen genoemd. Er zijn in 1997 veel lezersvragen over seksualiteit, door het ontstaan van de speciale hulprubriek *S.O.S. seks*. In de lezersbrieven wordt seksualiteit geregeld geproblematiseerd. Plezier in seks wordt beperkt door bijvoorbeeld pijn tijdens de gemeenschap, sleur in de relatie of een schaamtegevoel tegenover de partner. Voor het oplossen van deze problemen stimuleert de redactie de communicatie met de vaste partner, wat nog steeds een drempel blijkt te zijn. Voor advies over seksualiteit en om in hun 'wil tot weten' te voorzien, gebruiken veel lezeressen de *Yes*. Uit de *Yes*-liefdesenquête blijkt dat in 1997 86% van de lezeressen hun informatie over seksualiteit uit *Yes* halen. (*Yes* 1997, 27: 41) Op de tweede en derde plaats komen respectievelijk vriendinnen en boeken of tijdschriften. *Yes* functioneert voor haar doelgroep dus als een belangrijke informatieverschaffer. De redactie stimuleert in 1997 voorzichtig een avontuurlijke houding ten opzichte van seks. Dit staat recht tegenover de passieve houding van 1987 staat. In het artikel 'Hij raakt je aan, je laat je gaan' wordt bijvoorbeeld het hebben van seksuele fantasieën aangemoedigd. (*Yes* 1997, 30: 59) Door dergelijke onderwerpen te behandelen wordt het gezien als iets 'normaals', iets waar de *Yes*-lezeres veel waarde aan hecht.

Was seks in voorgaande jaren nog iets dat voornamelijk tussen twee geliefden plaatsvindt, in 2007 is een vaste partner niet meer het belangrijkste ingrediënt voor seksuele gemeenschap. De benadering van seks wordt grover. De redactie stimuleert een avontuurlijke houding, die niet meer zo voorzichtig is als in 1987. De actieve *Yes*-lezeres heeft veel sekspartners, erotische fantasieën, is voorzien van seksspeeltjes en deinst niet terug openlijk over seks te praten, wat in voorgaande jaren vaak nog een probleem was. Niet graag *en plein public* over seksualiteit converseren wordt met preutsheid geassocieerd, zoals blijkt uit het artikel 'Ik, bloot? Neee!'. (*Yes* 2007, 12: 51) Lust is een belangrijke drijfveer voor seks, waardoor *one night stands* ook niet uitzonderlijk zijn. In het volgende citaat uit het artikel 'Ik wist niet dat ik zo'n zin in seks kon hebben' wordt het verlangen naar seks beschreven:

'Er moest gewoon geneukt worden, nu, snel en hard.' (*Yes* 2007, 5: 33)

Door deze zin in relatie te brengen met het seksuele vertoog in 1987, wordt duidelijk hoe groot de verschillen zijn. Vergeleken met de benadering uit 1987, toen seks zo teder, romantisch en liefdevol mogelijk moest zijn en seksuele handelingen nauwelijks bij naam werden genoemd, is het seksuele vertoog in 2007 meer pornografisch. Het woord 'vrijen' wordt vervangen door het woord 'neuken'. Het pornografische karakter komt tot uiting in de grofheid, lust en de openheid.

Het orgasme komt in 1987 niet vaak aan bod. Het is voor de *Yes*-lezeres niet het belangrijkste tijdens het vrijen, dit wordt ook niet door de redactie gestimuleerd. Op een brief van een lezeres die zich afvraagt of het normaal is dat ze alleen het voorspel fijn vindt, antwoordt de redactie dat er geen juiste manier bestaat om klaar te komen. Het lichaam heeft overal gevoelige plekjes. Bovendien zou het orgasmegevoel al kunnen ontstaan bij het kijken in de ogen van de vriend. (*Yes* 1987, 2: 22) Het orgasme wordt in dit artikel niet geproblematiseerd. Daarentegen wordt het juist iets dat gemakkelijk tot stand komt. Het artikel 'Het fijnste vrijmoment' bevat een informatief vertoog over het orgasme. Naast voornamelijk te focussen op het gevoel dat hierdoor ontstaat, wordt er ook advies gegeven voor het bereiken van orgasme. Een clitorale orgasme is volgens *Yes* het enige orgasme dat bestaat. Hierdoor ligt opnieuw de nadruk op het strelen, niet op penetratie.

In 1997 wint het onderwerp orgasme aandacht. Het clitorale orgasme wordt nu niet alleen gezien als een onderdeel van liefkozen, maar juist van geslachtsgemeenschap. De seks tussen twee personen is perfect, indien beiden tegelijk tot een hoogtepunt komen. In *S.O.S. seks* komen verschillende brieven van lezeressen aan bod die een probleem hebben met het krijgen van een orgasme. De redactie reageert verschillend op dit probleem. In nummer 35 verzekert *Yes* dat vrijen zonder klaar te komen ook heel fijn is, terwijl in nummer 48 wordt gestimuleerd tot zelfbevrediging om het lichaam beter te leren kennen. Hieruit blijkt dat, naarmate het jaar vordert, er een steeds actievere houding wordt gestimuleerd.

Net zoals bij *Viva* het geval was, wordt ook in *Yes* in 2007 nauwelijks aandacht besteed aan het orgasme. De lezeressen lijken, door middel van bijvoorbeeld vibrators, hun gevoeligste plekje te hebben gevonden en hebben geen probleem met het bereiken van een hoogtepunt.

7.2.2 Voortplanting

Terwijl voortplanting jarenlang de prominentste functie van geslachtsgemeenschap was, lijkt functie deze tegenwoordig nauwelijks meer van belang te zijn. De opkomst van voorbehoedsmiddelen en secularisering hebben seksualiteit definitief in het kader van genot geplaatst. Uit de kwantitatieve analyse werd duidelijk dat het onderwerp dan ook nauwelijks meer in *Yes* is terug te vinden. Zowel in de jaren 1987 als 2007 wordt de voortplanting geheel overgeslagen. In deze paragraaf kan daarom ook geen ontwikkeling worden besproken.

Behandeling van het onderwerp voortplanting in 1987 zou naadloos aansluiten bij de traditionele houding die *Yes*-lezeressen in die tijd tegenover seksualiteit aannamen. Toch is het niet vreemd dat de voortplanting in deze jaargang achterwege blijft. Ten eerste richt het tijdschrift zich in deze beginjaren op meisjes tussen de 15 en 20 jaar, wat een vrij jonge leeftijd is om kinderen te krijgen. Bovendien blijven bij het vertoog over seks in 1987 de genitale handelingen buiten beeld. En deze zijn juist essentieel voor de voortplanting.

Door het verschuiven van de doelgroep en toegankelijker worden van het seksuele vertoog, verschijnt het onderwerp voortplanting in 1997 wel in *Yes*. Een andere belangrijke oorzaak is de toename van het aantal artikelen over seksualiteit, voornamelijk in de lezersrubriek. Alle artikelen over voortplanting zijn afkomstig uit deze rubriek, wat laat zien dat de redactie het onderwerp niet geheel uit vrije wil behandelt. Uit de brieven blijkt dat er veel onwetendheid over het onderwerp bestaat. Onwetendheid over essentiële zaken, zoals op welke manieren een zwangerschap kan ontstaan. In de hulprubriek uit nummer 32 vraagt een lezeres zich bijvoorbeeld af of ze ook zwanger kan raken door het sperma dat na orale seks in haar mond is gekomen. (*Yes* 1997, 32: 39) De redactie hanteert tegenover de meeste vragen een informatieve houding. Dat is anders wanneer lezeressen bang zijn voor zwangerschap als gevolg van het onzorgvuldig omgaan met voorbehoedsmiddelen. (*Yes* 1997, 51: 41) In plaats van de lezeressen gerust te stellen, is de redactie in deze gevallen erg streng. Het komt enkele keren voor dat de *Yes*-lezeres een kinderwens heeft.

In 2007 verdwijnt het onderwerp weer uit *Yes*. Dit keer heeft het niet te maken met de doelgroep van het tijdschrift, maar de leeftijd waarop aan voortplanting wordt begonnen. De steeds hoger opgeleide vrouwen willen eerst carrière maken en beginnen later aan kinderen. De *Yes*-lezeressen bevinden zich in de bloei van hun leven en seks staat in het teken van plezier, lust en losbandigheid.

7.2.3 Medisch

Het medische aspect is een minder leuke kant van seksualiteit. Voor een tijdschrift met een voorbeeldfunctie voor jongeren, zoals *Yes*, is het natuurlijk wel belangrijk om ook deze kant te belichten. De kwantitatieve analyse liet een golfbeweging zien, met het hoogtepunt in 1997. In deze paragraaf wordt nagegaan welke thema's aan bod komen en welke houding de redactie tegenover het medische aspect hanteert.

Bij de analyse van *Viva* kwam naar voren dat aids een belangrijk thema was van de variabele 'medisch' in 1987. Opmerkelijk was deze aandacht niet, gezien de grote angst en onwetendheid in de maatschappij voor deze ziekte. Opvallender is het feit dat de ziekte in deze jaargang van *Yes* helemaal niet aan bod komt. De braafheid van de *Yes*-lezeres is een belangrijke aanleiding voor de redactie om aids niet te behandelen. De ziekte kan worden overgedragen door onveilig seksueel contact. Het risico op aids is dus bij personen met verschillende sekspartners veel groter dan bij personen met een vaste partner, zoals de meeste *Yes*-lezeressen. Bovendien sluiten ziektes helemaal niet aan bij de romantische visie op seksualiteit. Het vrijen was in 1987 altijd fijn en liefdevol. In het artikel 'Schrik maar niet te snel, want er zijn oplossingen' wordt er bijvoorbeeld nogal luchtig gedaan over het vergeten van voorbehoedsmiddelen, zoals blijkt uit het volgende citaat:

'Misschien is het je wel eens gebeurd dat je bent gaan vrijen, terwijl je geen voorbehoedsmiddel gebruikte. Gewoon omdat je zo verliefd was, dat je even niet nadacht.'
(Yes 1987, 4: 46)

De romantische visie wordt in het citaat gezien als een goed excuus om een voorbehoedsmiddel te vergeten. Door het woord 'gewoon' wordt dit extra benadrukt. Wat opvalt is dat in de tekst ongewenste zwangerschappen als enige risico worden gezien van het vergeten van voorbehoedsmiddelen. Daarnaast biedt het gebruik van één voorbehoedsmiddel, de pil of het condoom, volgens de redactie voldoende bescherming. Geslachtsziekten komen in het leven van de *Yes*-lezeres kennelijk niet voor. Deze visie kan wederom worden verklaard uit het vaste partnerschap van de *Yes*-lezeres. Net als in dit artikel, hanteert de redactie bij lezersvragen over de pil in deze jaargang een geruststellende houding.

Bij de variabele 'voortplanting' werd al even belicht dat de houding van de redactie tegenover het vergeten van voorbehoedsmiddelen in 1997 een heel andere vorm aanneemt dan in 1987. De geruststellende houding maakt plaats voor een waarschuwend en strenge houding. Terwijl de ziekte aids al begin jaren tachtig de kop op stak, bracht de redactie deze pas in de jaren negentig onder de aandacht in *Yes*. Aids is in 1997 één van de belangrijkste thema's in het tijdschrift. Dat in nummer 48 zelfs een speciale *S.O.S. geslachtsziekten/aids* verscheen, bewijst dat er grote angst en onwetendheid die rondom het onderwerp bestaat. Lezeressen stellen vragen zoals: kun je aids krijgen van sperma in de mond, door te zoenen of indien de partner niet is klaargekomen? De redactie beschouwt zelfs het kleinste risico als een kans op aids. Meerdere malen wordt geadviseerd om naast de pil het condoom te gebruiken om geslachtsziekten te voorkomen. Dit illustreert dat geslachtsziekten, in tegenstelling tot in 1987, in 1997 wel in het leven van de *Yes*-lezeres spelen en dat de vastigheid van haar seksleven is afgenomen.

Aids komt in 2007 niet meer aan bod, maar er is wel aandacht voor geslachtsziekten. Opvallend is dat de serieuze en strenge houding ten aanzien van geslachtsziekten in 2007 verdwijnt. Net zoals in 1987 kan de redactie zich voorstellen dat het condoom *in the heath of the moment* vergeten wordt. In het artikel 'Nou ff serieus' worden de risico's opgenoemd. (Yes 2007, 31: 22-24) De nadruk ligt in dit stuk op het feit dat een meisje, in haar losbandige seksleven, zich niet door een jongen moet laten overhalen zonder condoom te vrijen. Daarnaast wordt voornamelijk advies gegeven hoe een seksueel overdraagbare aandoening te genezen is, want hoe dit wordt opgelopen is volgens de redactie wel duidelijk bij iedereen.

Naast geslachtsziekten wordt er bij de variabele 'medisch' aandacht besteed aan echte vrouwenzaken, zoals de vagina en het uitstrijkje. Het uitstrijkje is een grote angst voor de *Yes* lezeres, zoals blijkt uit het artikel 'Dit doet de vrouwenarts'. Hierin haakt de redactie vooral in op het enge en angstige gevoel dat meisjes kunnen hebben voor een bezoek aan de

gynaecoloog. (Yes 1987, 20: 46-47) De redactie hanteert voornamelijk een informatieve en geruststellende houding. In plaats van de klachten te bespreken worden voornamelijk de handelingen van de gynaecoloog, die in het artikel overigens 'vrouwenarts' wordt genoemd, beschreven. Het belang van het uitstrijkje komt aan bod in het artikel 'Alles over dat intiemste en gevoeligste plekje van jou lichaam', waarin allerlei informatieve feiten over de vagina worden verteld. Dat de vagina nog in een taboesfeer zit, wordt duidelijk indien naar benamingen voor de vagina en aanverwante zaken wordt gekeken. De vagina is '*het gevoeligste plekje van jouw lichaam*' en de venusheuvel is '*het driehoekje onderaan jouw buik*'. Overigens wordt ook duidelijk gemaakt dat de grootte van de schaamlippen bij elke vrouw verschillen, wat impliceert dat ook toen onzekerheid over schaamlippen bestond. (Yes 1987, 37: 39-40)

Onwetendheid over de eigen vagina bestaat in 1997 nog steeds. Het onderwerp komt nu niet in de redactionele ruimte, maar in de lezersvragen aan bod. Vooral de clitoris, het meest gevoelige en plezierige plekje van het vrouwelijk lichaam, lijkt een soort verborgen schatkist te zijn. Wanneer het orgaan in een antwoord wordt genoemd, legt de redactie ook uit waar het in de vagina te vinden is. Een lezeres schrijft in nummer 40 dat ze zeker weet niet over een clitoris te beschikken, omdat ze tijdens het vrijen niet zo opgewonden raakt. De redactie stelt haar gerust door een routebeschrijving naar het verborgen plekje te geven. (Yes 1997, 40: 38) Angst voor het uitstrijkje bestaat overigens nog steeds, al wordt dit onderwerp in 1997 slechts één keer behandeld.

Door een artikel over een meisje dat zonder vagina geboren is, wordt de vagina in 2007 geproblematiseerd. (Yes 2007, 28: 54-55) In het stuk wordt benadrukt welke essentiële rol de vagina speelt in het vrouwzijn. De redactie stimuleert hiermee ongemerkt dat lezeressen blij zijn met hun gezonde vagina, waardoor ze zich misschien minder snel zullen laten opereren aan hun geslachtsdeel.

7.2.4 Trauma

Traumatische ervaringen op seksueel gebied hebben vaak te maken met geweld. Doordat pornografische aspecten steeds vaker in het dagelijks leven verschijnen, wordt de echte pornografie, om het pornografische effect te behouden, gewelddadiger, aldus De Mul en Groot. De forse stijging van de variabele 'trauma', zoals bleek uit de kwantitatieve analyse, kan wijzen op een pornificatie in *Yes*. In deze paragraaf wordt nagegaan of dat het geval is.

De *Viva* analyse liet zien dat traumatische ervaringen in 1987 wel bestonden, maar in het leven van de *Yes*-lezeres komen ze niet voor. Net zoals geslachtsziekten, passen ook trauma's niet in het romantische plaatje van seks dat *Yes* haar lezeres voor ogen houdt. Het harde geweld staat in schril contrast met de tederheid en het knuffelen, kortom de zachte seksuele handelingen.

Het verdwijnen van het romantische perspectief zorgt ervoor dat in 1997 wel aandacht komt voor traumatische ervaringen op seksueel gebied. Er is geen overduidelijke trend in de gebeurtenissen die een traumatisch effect tot gevolg hebben. Enerzijds zijn er wat minder gewelddadige ervaringen, zoals het bijna zijn aangerand. Anderzijds komen ook meer heftige ervaringen voor. Zo schrijft een lezeres in nummer 43 dat ze, nadat ze is verkracht op school, al drie weken over tijd is. (Yes 1997, 43: 46) De reactie van de redactie is erg behulpzaam en begrijpend. Doordat de traumatische ervaringen vooral in de lezersrubriek verschijnen, wordt voornamelijk ingegaan op het psychologische effect en niet zozeer de ervaring zelf. Het slachtoffer wordt niet zozeer in het dagelijks leven geconfronteerd met het opgelopen trauma, maar vooral in haar seksleven. Ze weet niet goed hoe ze moet omgaan met de seksuele wil van haar partner. De redactie probeert in alle gevallen het schuldgevoel van het slachtoffer tegenover haar partner weg te halen en stimuleert communicatie over het incident.

De variabele 'trauma' maakt in 2007 een grote relatieve stijging mee, maar de inhoudelijke benadering verandert nauwelijks. In tegenstelling tot wat aansluit bij de pornoficatie, blijven de vertogen over traumatische ervaringen timide. De keer dat een stuk over een gewelddadige verkrachting in het tijdschrift verscheen, werd het in verband gebracht met culturele tradities. In het artikel vertelt een moslima hoe de man, aan wie ze op haar veertiende werd uitgehuwelijkt, haar bedroog, vernederde, verkrachtte en mishandelde. (Yes 2007, 21: 18-20) Door te kiezen voor de titel 'Ik voelde hoe het mes in me sneed en schreeuwde het uit', benadrukt de redactie het geweld van het verhaal. Door het in een perspectief van een andere cultuur te plaatsen, lijkt het iets dat bij 'ons' niet voorkomt. Het stuk gaat voornamelijk in op de ervaring en niet op het psychologische effect. Doordat er geen stijging van geweld is bij de traumatische ervaringen, kan er voor deze variabele niet worden gesproken van een pornoficatie.

7.2.5 Andere vormen seksualiteit

Ook de variabele 'andere vormen van seksualiteit' kan eventueel wijzen op de pornoficatie. Er moet dan geen sprake zijn van 'normale' vormen van seksualiteit, maar van verdorvenheden op seksueel gebied, zogenaamde perversiteiten. Het is onwaarschijnlijk dat de door De Mul genoemde vormen in *Yes* voorkomen, maar het is wel interessant om te bekijken of seksualiteit in de loop der jaren steeds gewaagder wordt.

Ondanks het romantische perspectief dat in 1987 ten aanzien van seksualiteit werd gehanteerd in *Yes*, komen ook de andere, vaak meer op avontuur gerichte, vormen van seksualiteit aan bod in deze jaargang. Het initiatief hiervoor wordt niet genomen door de redactie, maar door de lezeressen. De andere vormen van seksualiteit in dit jaar zijn gemakkelijk te verdelen in twee thema's: pornografie en vreemdgaan. Het eerste thema lijkt niet in overeenstemming met de romantisch ingestelde *Yes*-lezeres. Dat is het ook niet. Het

initiatief om pornografieboekjes te lezen, wordt, zoals in de lezersrubriek uit nummer 37 blijkt, genomen door de partner, tot groot ongenoegen van de lezeres. (Yes 1987, 37: 22) De vraag van de briefschrijfster of dit wel normaal is, wordt door de redactie positief bevestigd. Opnieuw wordt iets aan een bepaalde standaard gemeten. Ook dit keer stimuleert de redactie communicatie met de partner. De redactie staat minder positief tegenover het tweede thema, vreemdgaan. Doordat seks meestal het belangrijkste ingrediënt van dergelijke affaire is, adviseert de redactie hiermee op te houden. Hieruit kan worden opgemaakt dat de redactie een passieve de houding van de Yes-lezeres jegens andere vormen van seksualiteit stimuleert.

Het relatieve percentage van andere vormen van seksualiteit is in 1997 gedaald, maar het absolute aantal is gestegen. De seksuele vormen die in dit jaar aan bod komen, zijn diverser en gewaagder. Het verdwijnen van de romantische visie is hiervoor een belangrijke oorzaak. Meerdere keren komt het thema homoseksualiteit aan bod. In de hulprubriek uit nummer 40 vraagt een lezeres of ze lesbisch is, nadat ze het gevoel heeft beschreven dat ze krijgt als een vrouw haar aanraakt. (Yes 1997, 40: 38) Dat een lezeres met dergelijke vraag bij de Yes redactie aanklopt, toont de vriendinnenband aan tussen het tijdschrift en haar lezeressen. Naast homoseksualiteit, doen ook de thema's pornografie, anale seks en vastbinden tijdens seks zich voor in het tijdschrift. Wat opvalt is dat het initiatief voor de gewaagde vormen van seksualiteit nu ook door het meisje wordt genomen. De lezeres is uit haar traditionele, passieve rol gekropen en wordt steeds actiever op seksgebied.

De andere vormen van seksualiteit zijn in het seksuele discours in 2007 toegenomen, maar zijn niet zo extreem dat ze tot de categorie perversiteiten behoren. Wel probeert de Yes-redactie in 2007 het taboe rondom de andere vormen van seksualiteit te verwijderen. Zo wordt in nummer 18 een ex-prostitutie geïnterviewd over haar voormalige baan. (Yes 2007, 18: 45-46) De Yes-lezeres krijgt zo een kijkje in de keuken van iets dat normaal gesproken achter gesloten deuren plaatsvindt. Naast positieve kanten wordt vooral de negatieve kant van het vak benadrukt, zoals vervelende klanten en stinkende mannen. Ook met het artikel 'Lefseks' wordt getracht het taboe weg te nemen, zoals blijkt uit de inleiding:

'Trio's, SM, parenclubs. Soms is seks extra spannend omdat het taboe is. Deze vier vrouwen gaan net een stapje verder en vertellen over hun meest onbespreekbare sekservaringen.'
(Yes 2007, 23: 31)

De andere vormen van seksualiteit worden letterlijk 'taboe' en 'onbespreekbaar' genoemd. Dit is tevens het eerste redactionele artikel in de onderzochte jaargangen dat over de gewaagde vormen van seksualiteit gaat. In de tekst worden de seksuele activiteiten niet op een romantische, maar op een grove manier beschreven. De focus ligt ook niet op de gebeurtenissen er omheen, maar op de pure seks. Bij de expliciete beschrijving spat de

spanning er vanaf. Door het bespreekbaar maken van deze vormen van seksualiteit, ontstaan wellicht onbespreekbare perversiteiten.

7.3 Vaste rubrieken

In deze paragraaf zal ik naast het benoemen van de vaste rubrieken die betrekking hebben op seksualiteit in *Yes*, deze ook in verband brengen met bovengenoemde ontwikkelingen.

7.3.1 Mijn eerste liefde (1987)

De rubriek *Mijn eerste liefde* is karakteristiek voor het vertoog over seksualiteit in *Yes* in 1987, zoals blijkt uit de kwalitatieve analyse. In de rubriek vertellen lezeressen over de eerste keer dat ze intiem waren met een jongen. In het verhaal komt de gebeurtenis uitgebreid aan bod, maar blijven expliciete seksuele handelingen achterwege. Dit was ook een constatering van De Bruin bij zijn onderzoek naar *Yes*. Genitale seksuele handelingen zijn vermoedelijk te pornografisch voor het tijdschrift. De verhalen in *Mijn eerste liefde* zijn erg romantisch en gaan voornamelijk over kussen en strelen, zoals blijkt uit het volgende citaat:

'Op zijn kamer schonk hij een glas wijn voor ons in en zette zachte muziek op. We begonnen elkaar te kussen en te strelen. Langzaam gleden we achterover in de kussens op het bed en maakten onze kleren los. Mijn huid tintelde en gloeide en af en toe was ik bijna duizelig van geluk. Ik was helemaal niet bang meer en vond het alleen maar heerlijk. In elkaars armen zijn we later in slaap gevallen.' (Yes 1987, 36: 17)

Het citaat laat zien dat tot in het detail de spanning wordt opgebouwd, tot de echte seksuele gemeenschap zich voordoet. Het verhaal vervolgt zich weer bij het naspel. De eerste keer wordt door de lezeressen zo romantisch en idealiserend beschreven, dat het bijna een film lijkt. Eventuele problemen, zoals pijn, komen niet aan bod.

7.3.2 Seks & Facts (2007)

De rubriek *Seks & Facts* laat zien dat we, vergeleken met de rubriek *Mijn eerste liefde*, in een ander tijdperk zijn beland. Werden de expliciete handelingen in 1987 nog overgeslagen, in deze rubriek komen ze uitgebreid aan bod. Er worden adviezen gegeven om seks nog fijner te maken: vibrators worden geprezen (nummer 4) en orale seks beschreven (nummer 28). Het artikel over orale seks behandelt niet alleen traditionele orale seks (pijpen). Ook het wat extremere rimmen komt aan bod (het likken van de anus). Er wordt wel bij gezegd dat hier lef voor nodig is. (Viva 2007, 28: 14) Door deze andere vormen van seksualiteit te noemen, stimuleert *Viva* het vertoog en wordt de kennis vergroot. De rubriek heeft hetzelfde karakter als *Style & Facts*, waarin allerlei schoonheid- en modetips aan bod kwamen, alleen dan gerelateerd aan seks. Ook *Seks & Facts* bevat productinformatie, zo wordt er elke keer een

seksueel boek van de week besproken. Ook wordt elke week een lezersvraag aan de orde gesteld. Deze vragen heb ik niet meegenomen in mijn analyse.

7.3.3 Blootstellen (2007)

De rubriek *Blootstellen* verschijnt in editie 7 van 2007 voor het eerst in *Yes*. De titel is een woordspeling. De woorden 'bloot', 'stellen' en 'blootstellen' zijn de drie belangrijkste ingrediënten voor deze rubriek. In de rubriek stellen stelletjes zich bloot. Een stelletje wordt naakt gefotografeerd, zonder dat geslachtsdelen opvallend in beeld komen, en geïnterviewd over hun relatie, hun blote lichaam en hun seksleven. Vragen die worden gesteld zijn: 'Wanneer sloeg de vonk over?', 'Hoe vaak seksen jullie?' en 'Is een trio bespreekbaar?'. Volgens redacteur Lara Aerts zijn er verschillende redenen voor stelletjes om in deze rubriek te staan: ze willen een bepaalde schaamte overwinnen, uitdragen hoe verliefd ze zijn of choqueren. (Viva 2007, 23: 45) Toch lijkt niet iedereen er zo over te denken. De rubriek verschijnt namelijk niet wekelijks in *Yes* en anno 2008 is *Blootstellen* uit het blad verdwenen. Kennelijk vinden *Yes*-lezeressen en hun partners het eng om herkenbaar naakt te worden gefotografeerd en openlijk te praten over hun seksleven.

7.3.4 Forum (2007)

Het *Forum* is in paragraaf 6.1.6 al uitgebreid aan bod gekomen. Naast de lichamelijke schoonheid ter discussie te stellen, komen ook aan seks gerelateerde onderwerpen in *Forum* aan bod. In nummer 17 wordt bijvoorbeeld de vraag gesteld of erotisch chatten ook vreemdgaan is. De meerderheid van de lezeressen vindt dat voor vreemdgaan niet altijd lijfelijk contact nodig is en dat chatten dus ook een vorm van vreemdgaan kan zijn. (Viva 2007, 17: 5) In nummer 31 komt een wat meer traditionele vraag ter sprake, namelijk of seks tijdens de eerste date *not done* is. De meningen zijn op dit discussiepunt meer verdeeld. De meerderheid vindt dat het wel kan, maar liever niet. Indien er op de eerste date seksuele gemeenschap is, loopt de relatie vaak op niets uit. (Viva 2007, 31: 5) Betekent dit dat de *Yes*-lezeressen ook in 2007 van de oude stempel zijn op seksueel gebied? Dit zal blijken uit de kwalitatieve analyse.

7.4 Deelconclusie

Het seksuele discours in het tijdschrift *Yes* is te verdelen in twee tegengestelde categorieën: een romantisch perspectief en een vulgair perspectief. In 1987 wordt seks gezien als een ultieme liefdesverklaring tussen twee vaste partners. In dit romantische perspectief staat de tederheid hoog in het vaandel en bestaan seksuele activiteiten voornamelijk uit non-genitale handelingen, zoals strelen en kussen. Het voorspel en naspel zijn bij de beschrijving van seks belangrijk, maar de echte penetratie blijft achter gesloten deuren. Een manier die de redactie gebruikt om de genitale handelingen zoveel mogelijk buiten beeld te laten, is door het gebruik van het woord 'vrijen' in plaats van 'seks'. Vrijen behelst naast geslachtsgemeenschap

namelijk ook de strelen en kussen. De vrouw neemt hierbij een passieve rol in. Ook bij de variabele 'andere vormen van seksualiteit' wordt het initiatief altijd door de man genomen. In deze traditionele visie ten aanzien van seks, gelden dus de traditionele genderrelaties van de passieve vrouw versus de actieve man. Er lijkt nog een taboe te zijn rondom seksualiteit. Zo durven lezeressen nauwelijks met hun partner over hun seksleven te praten en gebruikt de redactie allerlei synoniemen voor de vagina en het gebied daar omheen. Hierdoor stimuleert de redactie niet het taboe te verkleinen. In de romantische visie is alles rondom seks leuk en fijn en blijven geslachtsziekten en traumatische ervaringen achterwege.

Dat is in 1997 wel anders. In tegenstelling tot in *Viva*, bereikt in *Yes* de aandacht voor het onderwerp aids in deze jaargang zijn hoogtepunt. Onder lezeressen bestaat veel angst en onzekerheid over de ziekte. De redactie neemt hier tegenover een strenge en serieuze houding aan. Dat ziektes nu wel in het seksuele discours passen, bewijst dat het romantische perspectief naar de achtergrond is verdwenen. Seks wordt voor het eerst geproblematiseerd. In tegenstelling tot de voorgaande jaargang komen nu ook genitale seksuele handelingen aan bod. De *Yes*-lezeressen nemen een steeds actievere rol aan tijdens de gemeenschap, ook bij de andere vormen van seksualiteit. Deze andere vormen, bestaande uit bijvoorbeeld anale seks en vastbinden, zijn meer avontuurlijk geworden.

Het seksuele vertoog is in 2007 is grof indien deze wordt vergeleken met twintig jaar ervoor. In plaats van de romantische manier, wordt in deze jaargang op een manier grovere over seks gepraat. Seks vindt niet alleen plaats met een vaste partner, maar ook met *one night stands*. Het komt niet alleen voort uit liefde, maar ook uit lust. In plaats van het woord 'vrijen', wordt ook steeds vaker 'neuken' gebruikt. Tevens verruilt de vrouw definitief haar passieve rol voor een actieve. Er komen meer andere vormen van seksualiteit, maar deze zijn niet pervers. De redactie stimuleert het taboe rondom deze vormen van seksualiteit weg te nemen, waardoor in de loop der tijd wellicht nieuwe taboes ontstaan die wel pervers zijn.

De analyse van seksualiteit in *Yes* maakt duidelijk dat de grenzen van het seksuele discours in de onderzochte jaargangen zijn verschoven. Van het timide en romantische perspectief is in 2007 geen sprake meer. De redactie benadert seksuele handelingen steeds explicieter en probeert het taboe weg te nemen. Ook de *Yes*-lezeres verandert van een liefvallige prooi naar een stoere jager. Er is geen sprake is van de perversiteiten die Jos de Mul noemde in zijn definiëring van de pornoficatie. Desondanks is het vertoog in 2007 vergeleken met het vertoog in 1987 pornografisch. Er kan ook in *Yes* worden gesproken van een pornoficatie.

8. CONCLUSIE

Uit het theoretisch kader bleek dat in de geschiedenis regelmatig vanuit mannelijke parameters werd gedacht. De vrouw werd onlosmakelijk verbonden met passiviteit en stond tegenover de superieure en actieve man. Deze visie kwam al voor in de derde eeuw voor Christus, in het gedachtegoed van Aristoteles. Aristoteles was van mening dat er geen biologische verschillen, maar alleen onderscheidende karakteristieken tussen mannen en vrouwen op geestelijk niveau bestonden. De door cultuur gevormde genderconstructies golden voor Aristoteles als overduidelijke feiten. Bovendien heerste de opvatting van het één-sekse model: de man versus de mislukte man. Aan de man werden eigenschappen zoals superioriteit en activiteit toegekend en aan de mislukte man passiviteit en onderdanigheid. Het geslacht van de mislukte man was een naar binnen gekeerde penis, die tijdens de gemeenschap onderdak biedt aan de penetrerende penis van de man. De vrouw komt in deze ideologie dus helemaal niet aan bod. Niet alleen in de eeuwen voor Christus werd er zo over de vrouwelijke identiteit gedacht, ook in de moderne tijd komt deze visie voor. Freud kon zich bijvoorbeeld tevens aan het begin van de twintigste eeuw nog vinden in de tegenstelling tussen de uitstekende man en de onderdanige vrouw. Seksuele belangen en bevredigingen voor vrouwen zag hij als een ziekte: hysterie. Ook uiterlijke kenmerken schreven passiviteit voor de vrouw voor. In deze periode werden vrouwen namelijk in korsetten gehesen. Dit oncomfortabele kledingstuk de vrouwen een leven binnenshuis toe en refereerde het naar de vrouwelijke nutteloosheid.

Het feminisme heeft ertoe geleid dat inmiddels van tegenstelling tussen de passieve vrouw versus de actieve man nauwelijks meer sprake is. Toch zijn er nog steeds ongelijkheden die feministen graag uit de wereld willen helpen. Een strijdpunt dat tegenwoordig regelmatig in de schijnwerpers staat is de seksualisering van de samenleving. Seksualisering wordt hierbij gezien als een negatieve ontwikkeling, die ook kan worden benoemd met de term pornoficatie. Volgens feministen zijn vrouwen het slachtoffer van de term *sex sells*. Onder druk van de commercialisering, worden zij in de openbare ruimte gerepresenteerd als lustobject. De media lijken een belangrijke rol te hebben bij de ontwikkeling. Echter is de pornoficatie slechts gebaseerd op een constatering. Is de benadering van de vrouwelijke seksualiteit inderdaad meer pornografisch geworden ten opzichte van bijvoorbeeld twintig jaar geleden? Nieuwsgierigheid naar deze kwestie leidde tot de volgende vraagstelling:

Hoe wordt over het vrouwelijk lichaam en seksualiteit besproken in de Viva en Yes van 1987 tot en met 2007? Is de trend naar grotere seksualisering of pornoficatie, die in de samenleving plaatsvindt, ook hier waar te nemen?

8.1 Antwoord vraagstelling

Zoals uit de probleemstelling blijkt, vormde beeldvorming een rode draad in deze thesis. Beeldvorming is een onderdeel van het communicatieproces; een symbolisch proces waarbij de werkelijkheid wordt geproduceerd, gehandhaafd of veranderd. De werkelijkheid is niet een vaststaand feit, maar wordt gecreëerd door communicatie, bestaande uit een constructie, het begrip en de hantering van symbolische vormen. Voor deze thesis zijn door *Viva* en *Yes* gecommuniceerde boodschappen over lichamelijke schoonheid en seksualiteit onderzocht. Er is voor deze twee onderwerpen gekozen, omdat hierbij de pornoficatie tot uiting zou komen. Ten eerste is in een meer algemene manier onderzocht hoe de onderwerpen werden behandeld. Vervolgens werden deze bevindingen getoetst aan de vermeende pornoficatie. Omdat de pornoficatie verwijst naar een ontwikkeling, die zich voornamelijk de laatste jaren zou voordoen, bevat het onderzoek naast een kwalitatieve analyse ook een kwantitatieve analyse. In deze paragraaf zal ik de onderzoeksresultaten bespreken van de analyse naar lichamelijke schoonheid en naar seksualiteit in *Viva* en *Yes*.

Schoonheid is sterk verbonden met het vrouwzijn. In de achttiende eeuw, de tijd dat de vrouwelijke passiviteit zegevierde, behoorden het baren van kinderen en het verzorgen en mooizijn voor de man tot de belangrijkste functies van de vrouw. Het lichaam is een product van maatschappelijke factoren en dient altijd te voldoen aan de regels die de mode voorschrijft. Dit zorgt ervoor dat het vrouwelijke ideaalbeeld door de jaren heen voortdurend aan verandering onderhevig is. Het schoonheidsideaal in onze samenleving komt overeen met het lichaam van een jong meisje: slank en zonder vrouwelijke rondingen. De uitbreiding van de schoonheidsindustrie maakt het ideale uiterlijk voor iedereen mogelijk. Het zorgt ervoor dat het lichaam maakbaar wordt. Het onderzoek liet zien hoe door de vrouwen tijdschriften met deze nieuwe ontwikkelingen werd omgesprongen.

Het kwantitatieve onderzoeksdeel van *Viva* liet zien dat het aantal artikelen over lichamelijke schoonheid in de onderzochte twintig jaar behoorlijk is afgenomen. Schoonheid lijkt dus een steeds minder populair thema in *Viva* te worden. De analyse liet zien dat de *Viva*-redactie een behoudende visie heeft tegenover de nieuwe ontwikkelingen in de schoonheidsindustrie. De inhoudelijke analyse naar de variabele 'externe ingrepen' maakt de ontwikkelingen in de schoonheidsindustrie duidelijk. Naast ingrepen die streven naar een realistisch schoonheidsideaal, staat ook steeds vaker het onrealistische schoonheidsideaal centraal. Deze worden echter niet door de redactie gestimuleerd. De hoge druk die de maatschappij aan de schoonheid van vrouwen in de hedendaagse samenleving stelt, compenseert *Viva* door meer aandacht te besteden aan de variabele 'zelfwaardering'. De populaire vaste rubriek *Any Body* is hiervoor een goed voorbeeld. Door niet alleen het perfecte lichaam, maar juist het echte lichaam in het tijdschrift terug te laten komen, worden vrouwen ervan bewust dat de perfecte schoonheid een ideaalbeeld is. Aan afslanken wordt in 2007, in tegenstelling tot de voorgaande jaargangen, dan ook geen aandacht meer aan

geschonken. Hoewel make-up een essentieel middel blijft voor verfraaiing van het lichaam, gaat *Viva* niet mee met de maakbaarheidstrend. De seksualisering van het vrouwelijk lichaam komt in *Viva* niet naar voren.

Uit de analyse van *Yes* kwam een tegenovergestelde ontwikkeling naar voren. Wat opviel aan het kwantitatieve onderzoek naar lichamelijke schoonheid in dit tijdschrift, was dat de aandacht voor de onderwerpen in de onderzochte jaargangen relatief hetzelfde bleef. Zoals ook De Bruin reeds constateerde, blijkt *Yes* de vaste formule erg strak in de hand te houden. Inhoudelijk is de houding van de redactie echter wel aan verandering onderhevig. In 1987 bijvoorbeeld worden externe ingrepen aangemoedigd, ook ingrepen die een onrealistisch schoonheidsideaal ambiëren, zoals liposuctie. Met het feit dat de lezeressen de leeftijd hebben waarop ze doorgaans beïnvloedbaar en onzeker zijn, wordt nauwelijks rekening gehouden. De variabele 'zelfcorrecties' krijgt in elke jaargang de meeste aandacht. Niet voor niks, want *Yes* dient voornamelijk in de beginjaren als een heuse make-uphandleiding voor haar lezeressen. De lezeressen houden ervan zich urenlang voor de spiegel op te tutten. Zonder make-up de deur uit wordt in *Yes* bijna als iets onmogelijks gezien. Het zou zo kunnen zijn dat de cosmetica-industrie invloed uitoefent op het stimuleren van make-upgebruik. In veel artikelen over make-up wordt namelijk reclame gemaakt voor de producten. Opmerkelijk is dat in 1987 en 1997 met het woord diëten niet alleen afslanken wordt aangeduid, maar ook aankomen. In een artikel uit 1987 wordt zelfs geadviseerd hoe zo snel mogelijk de kilo's eraan komen. In onze huidige samenleving, waarin het slanke lichaam als ideaalbeeld zegeviert, is dit ondenkbaar. Het motto: hoe slanker hoe beter is ook van toepassing voor *Yes* uit 2007. In plaats van *Viva*, die met de stimulering van de variabele 'zelfwaardering' tegenwicht bood aan de hoge schoonheidseisen, gaat *Yes* mee met de maatschappelijke ontwikkelingen. Door lezeressen hun lichamelijke schoonheid te laten meten aan bekende sterren en door hen te stimuleren ontevreden te zijn met de natuurlijke schoonheid, staat de maakbaarheid van het lichaam centraal. Zodoende komt de seksualisering van de lichamelijke schoonheid van de vrouw in *Yes* wel naar voren.

Wij zien seksualiteit tegenwoordig als een menselijke behoefte aan het krijgen van een orgasme dat ontstaat uit wederzijds plezier en genot. Deze visie op seksualiteit wordt echter pas sinds enkele decennia ondersteund. Jarenlang waren kerkelijke instanties verantwoordelijk voor een wetgeving op seksualiteit. Zij benadrukten de functionaliteit van seksuele gemeenschap, de voortplanting, en zorgden voor een taboe, angst en schaamtegevoel rondom het onderwerp. De seksuele revolutie maakte hier in de jaren zestig een einde aan. In onze huidige consumptiemaatschappij worden we regelmatig met seksualiteit geconfronteerd. Ondernemers weten allemaal dat seks verkoopt en maken hier goed gebruik van. Critici, in het theoretisch kader het conservatieve discours genoemd, verafschuwen deze seksuele vrijheid. De seksualiteit in de openbare ruimte wordt steeds heftiger en krijgt een pornografisch karakter. De Mul en Groot ervan overtuigd dat deze

ontwikkeling ertoe leidt dat de echte pornografie nieuwe grenzen opzoekt. De perversiteiten nemen toe. De analyse ging na of deze ontwikkeling ook in *Viva* en *Yes* was te herkennen.

Het kwantitatieve onderzoeksdeel van *Viva* liet zien dat de variabele 'seks voor plezier' voortdurend het meest populaire thema is. De variabelen 'trauma' en 'andere vormen van seksualiteit' maken in de onderzochte jaargangen een forse stijging mee. Dit is interessant, omdat in deze thema's de pornoficatie kunnen illustreren. Uit de kwalitatieve analyse kwam naar voren dat de redactie al vanaf 1987 een avontuurlijke houding heeft tegenover seks. Seks is een belangrijk onderdeel uit het leven van de vrouw. Seks kan op verschillende manieren worden geproblematiseerd. Zo hebben veel lezeressen in 1987 problemen met het krijgen van een orgasme. Zelfs op wetenschappelijk vlak bestaat er onduidelijkheid over. Werd het bestaan van Freud's vaginale orgasme jaren geleden afgekeurd wegens gebrek aan wetenschappelijk bewijs, in 1987 kwam opnieuw aandacht voor dergelijk orgasme. Hoewel het taboe rondom seks vanaf de jaren zestig kleiner wordt, blijkt de onbekendheid rondom vrouwelijke seksualiteit in de jaren tachtig aanwezig te zijn. In 2007 is het probleem rondom het orgasme uit het tijdschrift verdwenen. Een andere oorzaak voor de problematisering van seks in 1987 is aids. De analyse van de variabele 'medisch' laat zien dat onder lezeressen in 1987 de enorme angst voor dit onderwerp bestaat, dat in 2007 helemaal verdwenen is. De seksuele handelingen bij de variabele 'trauma' en 'andere vormen van seksualiteit' worden niet extremer en de door De Mul genoemde perversiteiten komen niet aan bod. Toch komt de pornoficatie wel tot uitdrukking in *Viva*. Ondanks dat de houding van de redactie in de onderzochte jaren nauwelijks verandert, maakt de reactie van de lezeressen wel een ontwikkeling mee. Andere seksuele vormen, zoals SM, worden door hen steeds normaler gevonden. Nu SM bijna net zo normaal is als masturbatie, een perversiteit ten tijde van Foucault, zal in de toekomst wellicht worden gezocht naar andere extreme vormen.

De ontwikkeling die het seksuele discours in het tijdschrift *Yes* meemaakt is extremer. In het kwantitatieve onderzoeksdeel kwam dit onderscheid echter niet naar voren. De verdeling van de onderwerpen verschilt nauwelijks met *Viva*. Het onderscheid komt tot uiting in de kwalitatieve analyse. Werd in *Viva* openlijk over seks gesproken, in *Yes* valt in 1987 het tegenovergestelde houding op te merken. Seksualiteit wordt vanuit een romantisch perspectief bekeken. Het voorspel en naspel wordt tot in het detail besproken, maar genitale handelingen blijven buiten beeld. Door deze romantische benadering blijven problemen over seks afwezig. De variabele 'trauma' komt niet voor en bij de variabele 'medisch' worden geslachtsziekten niet genoemd. Het romantische perspectief is vanaf 1997 verdwenen. De lezeressen worden actiever in bed, er wordt openlijk over seksuele handelingen gepraat en problemen komen aan bod. Zo komt aids in *Yes* pas in 1997 uitgebreid aan bod. In 2007 wordt zowel de houding van de redactie als van de lezeressen tegenover seks grover. Het woord 'vrijen' heeft inmiddels plaatsgemaakt voor 'neuken'. De variabele 'trauma' en 'andere vormen van seksualiteit' worden niet zozeer extremer, maar de redactie probeert, net zoals bij

Viva, het taboe weg te nemen. De analyse van *Yes* illustreert de verschuivende grenzen op het gebied van seksualiteit. Het vertoog in 2007 is, vooral vergeleken 1987, meer pornografisch. Door de traditionele houding in 1987 is de pornoficatie in *Yes* heftiger dan in *Viva*.

8.2 Aanbevelingen verder onderzoek

Omdat de seksualisering van de samenleving tegenwoordig regelmatig in de schijnwerpers staat, zou het interessant zijn om hier meer onderzoek naar te doen. Mijn onderzoek richtte zich slechts op de vrouwen tijdschriften *Viva* en *Yes*. Een vergelijkbaar onderzoek kan bijvoorbeeld worden gericht op een glossy tijdschrift, zoals *Mary Claire* of *Elle*. Deze kan worden vergeleken met haar internationale variant. Want ontwikkelt de seksualisering zich in het buitenland op dezelfde manier of niet? Ook zou het onderzoek naar seksualiteit kunnen worden gericht op een tijdschrift met een jongere doelgroep, zoals *Tina*. De seksualisering komt niet alleen in tijdschriften tot uiting, maar ook op televisie. Voornamelijk in muziekclips zou de vrouw in toenemende mate worden neergezet als lustobject. De clips kunnen een interessante onderzoeksbron zijn. Worden vrouwen inderdaad zo neergezet? En speelt het muziekgenre hierbij een rol?

Een andere mogelijkheid is om het onderzoek te richten op boeiende vraagstukken die uit mijn thesis naar voren kwamen. Bij de analysering van de variabele 'zelfcorrecties' werd het make-up gebruik enorm aangemoedigd. Er kan worden onderzocht in hoeverre de cosmetica-industrie invloed hierop uitoefent. Het zou interessant zijn om te onderzoeken of het make-upgebruik in vrouwen tijdschriften inderdaad door commerciële druk wordt gestimuleerd.

9. LITERATUURLIJST

Boeken:

- Bruin, J. de. 1999. *De spanning van seksualiteit: plezier en gevaar in jongerenbladen*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Carey, J.W. 1989. *Communication as culture: essays on media and society*. New York: Routledge.
- Delft, M. van. et al. (red.) 2006. *Magazine! : 150 jaar Nederlandse publiekstijdschriften*. Zwolle: Waanders.
- Dirkx, J. & Heuves, W. 2005. *Het nieuwe taboe: psychoanalyse, lichaam en seksualiteit*. Amsterdam: Boom.
- Foucault, M. 1984. *De wil tot weten*. Nijmegen: Sun.
- Gauntlett, D. 2002. *Media, gender and identity: an introduction*. Londen: Routledge.
- Groot, G. 2007. Pleidooi voor het taboe. Ger Groot over de pornografische dystopie. *Kunstbeeld.nl* 31(9), 53-55.
- Irigaray, L & Buntinx, J. 1984. *Dit geslacht dat niet één is*. Amsterdam: Hölderlin.
- Laqueur, T. W. 1990: *Making sex: body and gender from the Greeks to Freud*. Cambridge: Harvard University Press.
- Mayes, P. 1986. *Gender*. Londen: Longman.
- Mooren, A. W. van der. 2001. *Wat een meisje moet weten: een studie naar Yes en haar lezeressen*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Mul, Jos de. 5 oktober 2007. Sublieme seks kan ons vernietigen. *De Volkskrant*: 12.
- Nayak, A. & Kehily, M. J. 2008. *Gender, youth and culture: young masculiniteit and femininities*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Paardekooper, B. & Rijsbergen, D. van. 2008. *Slow sex: een erotisch beschavingsoffensief*. Amsterdam: Stichting Waterland.
- Perrot, P. & Dorsselaer, K. van. 1987. *Werken aan de schijn: de veranderingen van het vrouwelijk lichaam in de achttiende en negentiende eeuw*. Nijmegen: Sun.
- Servaes, J. & Tonnaer, C. 1992. *De nieuwsmarkt: vorm en inhoud van de internationale berichtgeving*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Tennekes, J. 1990. *De onbekende dimensie: over cultuur, cultuurverschillen en macht*. Leuven: Garant.
- Zoonen, L. van. 1994. *Feminist media studies*. Londen: Sage.

DVD:

- Dominici, M. 2005. *The clitoris. Forbidden pleasure*. [DVD]. Parijs: Cats & dogs films.

Televisie-uitzending:

- Bergman, S. 8 maart 2007. *Beperkt Houdbaar* [Tv-uitzending]. Amsterdam: Viewpoint Productions

Internet:

- <http://www.apa.org/pi/wpo/sexualizationrep.pdf> (Geraadpleegd 1 mei 2008)
- <http://www.beperkthoudbaar.info/Photoshop%20Vrij/> (Geraadpleegd 19 juni 2008)
- [http://www.nrc.nl/binnenland/article684590.ece/Critici vinden ophef over bloze bikin i-poster in Utrecht hypocriet](http://www.nrc.nl/binnenland/article684590.ece/Critici_vinden_ophef_over_bloze_bikin_i-poster_in_Utrecht_hypocriet) (Geraadpleegd 1 mei 2008)
- <http://www.parool.nl/parool/nl/39/Media/article/detail/18811/2008/06/19/Mooie-mensen-kijken-minder-televisie.dhtml> (Geraadpleegd 21 juni 2008)
- <http://www.sanoma-adverteren.nl/Titelinformatie/Profiel/Doelgroep/?ContentListCustomSelectValue=Yes> (Geraadpleegd 23 juni 2008)
- <http://www.slowsex.nl> (Geraadpleegd 24 mei 2008)
- <http://www.vandale.nl/vandale/opzoeken/woordenboek/?zoekwoord=vrijen> (Geraadpleegd 5 augustus 2008)
- www.viva.nl (Geraadpleegd 28 juli 2008)
- www.yes.nl (Geraadpleegd 1 augustus 2008)

BIJLAGE 1

Steekproef

Mijn onderzoek richt ik op drie jaargangen: 1987, 1997 en 2007. Voor de steekproef die ik uitvoer, zal ik de ene maand de oneven edities gebruiken en de andere maand de even edities. Per jaar wissel ik de even-oneven verdeling af. Deze ziet er als volgt uit:

Viva:

1987: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31
32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52

1997: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31
32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52

2007: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31
32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52

Yes:

1987: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31
32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52

1997: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31
32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52

2007: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31
32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52

De met rood aangegeven edities zal ik verwerken in mijn onderzoek. De onderstreepte edities heb ik, door afwezigheid in het archief, niet bij mijn onderzoek kunnen betrekken.

BIJLAGE 2

Variabelenlijst

Discours vrouwelijke schoonheid:

Externe ingrepen of correcties

Het lichaam wordt onder handen genomen door iemand van buitenaf, dat kan een plastisch chirurg zijn of een arts. De plastisch chirurg zal het vrouwelijk lichaam willen verfraaien of aantrekkelijker willen maken zodat het voldoet aan een ideaalbeeld, door bijvoorbeeld borstvergroting of vaginacorrecties. Medische ingrepen worden voornamelijk verricht om de fysieke gezondheid te verbeteren, zoals borstverkleiningen, of om vervormingen te corrigeren, zoals operaties aan flaporen.

Zelfcorrecties

Door middel van aanpassingen van haar schoonheid probeert de vrouw *zelf* zo goed mogelijk te voldoen aan een ideaalbeeld. Ze kan haar lichaam verfraaien met behulp van schoonheidsartikelen, zoals make-up of huidproducten. Met bepaalde kledingstukken kan ze bepaalde lichaamsvormen benadrukken. Of ze kan haar lichaam spiegelen aan een schoonheidsideaal door te sporten, af te slanken of juist aan te komen.

Zelfwaardering

Het lichaam wordt niet gecorrigeerd, maar blijft zoals het is. De vrouw kan trots zijn op haar lichaam zoals het van nature is. Ze accepteert haar lichaam en spiegelt zich niet aan ideaalbeelden. De vrouw kan ook onzeker zijn over haar lichaam, en haar natuurlijke schoonheid dus niet accepteren.

Discours seksualiteit:

Plezier

Het voornaamste doel dat men met seks wil bereiken is het beleven van plezier. Artikelen waarbij deze variabele van toepassing is gaan bijvoorbeeld over romantische en liefdevolle aspecten rondom seksualiteit, solo seks of het bereiken van een hoogtepunt bij vrouwen. Seks geeft een gevoel van welbehagen, waardoor men het aangenaam vindt. Artikelen over vrouwen die problemen hebben met het krijgen van een orgasme horen ook bij deze categorie, omdat de uiteindelijke intentie is om plezier aan seks te beleven. Hetzelfde geldt voor artikelen over anti-conceptie.

Voortplanting

Het voornaamste doel dat men met seks wil bereiken is het krijgen van kinderen. Deze variabele sluit aan bij de visie van de kerk en Freud ten opzichte van seksuele gemeenschap

en is traditioneel van aard. Seks en liefde zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en voortplanting is de functie van seks.

Medisch

Er zijn problemen rondom seksualiteit, biologisch of psychologisch van aard. Seksualiteit wordt in een medisch daglicht geplaatst. Problemen die in deze categorie passen zijn bijvoorbeeld het gebruik van voorbehoedsmiddelen, geslachtsziekten, vaginisme of pijn bij de gemeenschap.

Trauma

Er zijn problemen rondom seksualiteit, als gevolg van een schokkende seksuele ervaring. Door deze beleving, te denken valt aan bijvoorbeeld seksueel misbruik of een arbotus, is een trauma ontstaan. Problemen zijn altijd psychologisch van aard. Een toename van deze variabele kan wijzen op een pornoficatie, indien het geweld rondom seks heftiger wordt.

Andere vormen van seksualiteit

Andere vormen dan de normale seksualiteit, gekenmerkt door de begrippen: 'penetratie' en 'man en vrouw' staan hierbij centraal. Er kan worden gezocht naar iets meer uitdagend of extreems, zoals anale seks, partnerruil, SM, seks met meerdere mensen, een parenclub, vreemdgaan en homoseksualiteit. De pornoficatie komt tot uiting, volgens de theorie van Jos de Mul, in het ontstaan van perversiteiten, zoals kinderporno, bestialiteit en necrofilie.